

Ľubica Bizíková a Ľubica Bagalová

2011

Všetci to robia!

Everybody else does it!

Projektová metodika

Tematický deň

Príprava na tematický deň

Skupinové aktivity

Vzory dotazníkov

Skupinové a pracovné hárky

Podporné texty

Riadenie a facilitovanie skupinovej práce

Matematické úlohy na využitie v rámci prípravy na tdeň

Všetci to robia!

Mladí ľudia a sociálne zveličovanie

Ľubica Bizíková
Ľubica Bagalová
ŠPÚ, 2011

Originálny zdroj: Dánska rada pre prevenciu kriminality
Projekt: Everybody else does it! – Young people's social exaggerations
2. vydanie, 2006

Štátny pedagogický ústav
Bratislava

Európska sieť pre prevenciu kriminality
(EUCPN)

**Rada vlády SR
pre prevenciu
kriminality**

Publikácia bola vydaná v rámci prenosu projektu Všetci to robia! (Everybody else does it!) na Slovensko s finančnou podporou Európskej siete pre prevenciu kriminality (EUCPN), Rady vlády pre prevenciu kriminality a Štátneho pedagogického ústavu

Názov originálu: Everybody else does it! – Young people's social exaggerations

2nd edition

ISBN no. 87-88789-748

© The Danish Crime Prevention Council, 2006

Slovenské upravené vydanie

© Štátny pedagogický ústav Bratislava 2011

Odborná úprava slovenského vydania: Ľubica Bizíková

Editori: Ľubica Bizíková, Ľubica Bagalová

Autori podporných textov

Ľubica Bagalová: Riadenie a facilitovanie skupinovej práce

Jozef Kuzma, Monika Reiterová: Matematické úlohy na využitie v rámci prípravy na tdeň

Fotografie: snímky z priebehu prenosu projektu Všetci to robia! na Slovensko 2011 a z internetu

Jazyková úprava: GUPRESS s.r.o.

Grafická úprava a tlač: GUPRESS s.r.o.

1. vydanie

ISBN: 978-80-8118-072-9

Naše poďakovanie patrí

- ***Európskej sieti pre prevenciu kriminality (EUCPN)*** za to, že nám projekt ponúkla a finančne prispela na realizáciu jeho prenosu na Slovensko.
- ***Rade vlády SR pre prevenciu kriminality*** za iniciatívu pri sprostredkovaní projektu, finančný príspevok a dobré partnerstvo pri uskutočňovaní aktivít projektu – predovšetkým Ing. D. Stábovej.
- ***Dánskej rade pre prevenciu kriminality*** za nezištnú spoluprácu a neoceniteľnú odbornú podporu – k takýmto odborníkom patrí vedúca jej sekretariátu Anna Karina Nickelsen, ďalej Lars Rand Jensen, Annette Kastrup Pedersen a učiteľka Malene Juel.
- ***Vedeniu a jednotlivým pedagógom škôl zapojených do prenosu projektu*** za ochotu vyskúšať niečo nové a zároveň tvorivú realizáciu projektu v triedach:

SŠ Novohradská, Bratislava – riaditeľke RNDr. Z. Munkovej a učiteľkám RNDr. Z. Valáškovéj, PaedDr. M. Totkovičovej, Mgr. Z. Alenovej, Mgr. D. Sirotnej, Mgr. J. Andrejčíkovej, psychologičke PhDr. A. Čapuchovej,

ZŠ s MŠ Hubeného, Bratislava – riaditeľke Mgr. T. Kizivátovej a učiteľkám Mgr. K. Jančinovej, Mgr. J. Antálkovej,

ZŠ Rohožník – riaditeľke Mgr. M. Pfeilerovej a učiteľkám/učiteľovi Mgr. M. Kadrabovej, Mgr. L. Gavorníkovej, Mgr. J. Prokopčákovi,

SG Letná, Poprad – zriaďovateľke Mgr. S. Oleníkovej a riaditeľke Mgr. S. Sviente a učiteľkám Mgr. M. Krajňákovej, I. Ištvánikovej.

Kolegom matematikom PaedDr. J. Kuzmovi, PhD., a PaedDr. M. Reiterovej za odborné konzultácie pri posudzovaní matematickej časti projektu.

*Koordinátorky prenosu projektu na Slovensko
Ľ. Bizíková a Ľ. Bagalová*

Obsah

Predslov	5
Úvod – psychologické špecifiká vekovej skupiny 11- až 15-ročných	6
1. Prenos projektu Všetci to robia! na Slovensko	8
2. Východisko projektu – výskumná štúdia Ringsted	10
3. Modifikovaný projekt Všetci to robia! (Everybody else does it!)	13
4. Kľúčové etapy prenosu projektu na Slovensko	14
5. Poznanky z prenosu projektu vo vybraných školách	15
6. Manuál a uplatnenie projektovej metodiky	17
6.1 Učiteľ ako konzultant – facilitátor počas tematického dňa	18
6.2 Ako zaangažovať rodičov	19
6.3 Program – uplatňovanie projektovej metodiky	20
6.3.1 Príprava alebo na čo nesmieme zabudnúť ešte pred tematickým dňom	21
6.3.2 Tematický deň	21
6.3.3 Po tematickom dni	24
7. Viac detailov na pomoc pre učiteľov – realizátorov v triede	25
8. Príprava v matematike a námety na skupinové aktivity	28
9. Prílohy	34
9.1 Vzory dotazníkov pre vypracovanie Správy o fajčení	34
9.2 Vzor dotazníka pre 9. triedu	36
9.3 Vzor správy o fajčení	37
9.4 Skupinové hárky	39
9.5 Grafická pomôcka na ilustráciu sociálneho zveličovania	40
9.6 Pracovný hárok žiaka č. 1	41
9.7 Pracovný hárok žiaka č. 2	42
9.8 Vzor textu triednej dohody	43
PODPORNÉ TEXTY – Riadenie a facilitovanie skupinovej práce	44
Matematické úlohy na využitie v rámci prípravy na tdeň	84

Predslov

Spoločenský vývoj a nevídaný materiálno-technický pokrok priniesol ľudstvu mnoho dobrého vo všetkých oblastiach života, zároveň však aj nemalé množstvo vážnych civilizačných problémov, medzi ktoré patria aj problémy s drogami. Mladí ľudia sú denne konfrontovaní s rôznymi podobami užívania návykových látok – či už je to fajčenie tabaku, pitie alkoholu, alebo užívanie nelegálnych drog, ktoré sú neraz spájané nielen s rizikom vážnych ochorení, ale aj s neprijateľným správaním a rizikom kriminality.

Vieme, že škola reflektuje túto realitu a v školských vzdelávacích programoch venuje pozornosť aj prevencii rizikového správania žiakov. Prevencia v školskej praxi pritom predstavuje celú paletu metód, prístupov a aktivít, ale nie všetky sú rovnako efektívne. Jednou z dobrých alternatív sú tzv. príklady dobrej praxe, ktoré boli overené v školských triedach, a majú preto veľký predpoklad efektivity – dosiahnutia očakávaného cieľa.

Na pomoc v tejto oblasti sme v predchádzajúcom období pripravili pre školy teoretický rámec, z ktorého môžu vychádzať pri plánovaní a príprave preventívnej stratégie školy v rámci jednotlivých stupňov školského vzdelávania (ISCEDO – ISCED2) – Východiská k tvorbe stratégie školy v prevencii rizikového správania detí a žiakov. V následnom prieskume Prevencia v praxi ZŠ na Slovensku sme sa zamerali na zmapovanie situácie a potrieb základných škôl v oblasti prevencie. Z výsledkov prieskumu vyplynula okrem iného aj požiadavka inovatívnych praktických námetov na prácu so žiakmi.

Projektová metodika Všetci to robia!, ktorú teraz predkladáme, zodpovedá tejto požiadavke, pretože obsahuje praktický návod na realizáciu prevencie užívania návykových látok pri práci so žiakmi. Navyše sa zameriava na žiakov druhého stupňa vzdelávania, ktorí patria k najohrozenejšej vekovej skupine v súvislosti s rizikovým správaním. Projektová metodika patrí k overeným príkladom dobrej praxe v zahraničí a zároveň po ukončení pilotného prenosu projektu na Slovensko aj doma. Je svojím komplexným prístupom zárukou efektívneho preventívneho pôsobenia.

Predkladaná metodika je založená na využívaní aktivizujúcich metód. Preferuje skupinovú prácu, diskusiu, kooperatívne riešenie problémov, výmenu názorov a skúseností, prijímanie konsenzu, za veľmi dôležitú považuje reflexiu u žiakov.

Zároveň spolu s prílohami pôsobí aj prierezovo, pretože prispieva k rozvoju osobného a sociálneho rozvoja žiakov a tiež k rozvoju matematickej gramotnosti žiakov.

Na efektívne uplatnenie metodiky pri práci so žiakmi sme pripravili ako súčasť manuálu podporné texty, zaradené v závere tejto publikácie: **Riadenie a facilitovanie skupinovej práce a Matematické úlohy na využitie v rámci prípravy na tdeň.**

Na pomoc pri realizácii projektovej metodiky Všetci to robia! bola pripravená samostatná publikácia pod názvom **K prevencii v škole.**

Prílohy projektovej metodiky potrebné na realizáciu tematického dňa (tdňa) sú v elektronickej podobe umiestnené na stránke www.statpedu.sk.

Úvod – psychologické špecifiká vekovej skupiny 11- až 15-ročných

Predpokladom efektívnej realizácie projektovej metodiky pri práci s cieľovou skupinou – teda so žiakmi druhého stupňa ZŠ – je to, ak pedagóg vychádza z poznania a akceptovania psychologických špecifik typických pre túto vekovú skupinu. Preto uvádzame základné fakty, z ktorých je dobré vychádzať.

Mladí ľudia sa denne stretávajú s užívaním návykových látok, či už je to fajčenie tabaku, pitie alkoholu, a neraz aj s užívaním iných nelegálnych drog. Vo vzdelávaní na túto tému sa musíme držať reality, v ktorej sa mladý človek nachádza, pričom musíme brať do úvahy intelektové, psychologické a sociálne faktory tejto reality. Je to veľmi dôležité, či už dávame len informácie, organizujeme rôzne aktivity, alebo podporujeme učenie a participáciu.

Hlavným cieľom preventívneho pôsobenia v školskom prostredí je, aby žiaci získali nielen znalosti, ale aj zručnosti a postoje, ktoré vedú k zdravému spôsobu života a ktoré dokážu uplatniť v svojom správaní.

Cieľom prevencie pre toto vekové obdobie je predovšetkým rozvoj sociálnych zručností žiakov, ku ktorým patrí najmä nadväzovanie „zdravých“ vzťahov mimo rodiny, schopnosť čeliť sociálnemu tlaku, schopnosť správne sa rozhodovať a konštruktívne riešiť konflikty. Prirodzenou súčasťou by mala byť aj problematika návykových látok – ich účinky a riziká, s dôrazom na uvedomenie si faktu nepriaznivých nielen zdravot-

ných, ale aj sociálnych dôsledkov ich (nadmerného) užívania.

Vek medzi 11. – 15. rokom je obdobím, v ktorom mladí ľudia hľadajú svoju osobnú identitu. Často pociťujú rozpor medzi vlastným obrazom samého seba a medzi obrazom, ktorý im o nich spätne poskytuje rodina a okolie.

Je to obdobie psychických zmien, vznikajúcich vďaka dospievaniu, puberte. Nie je ničím výnimočným, že zaraďovanie sa do spoločnosti často sprevádza tenzia a konflikty. Mladý človek si začína hľadať svoje miesto vo svete dospelých, začína si uvedomovať svoju nezávislosť, tvorí si systém hodnôt, nadväzovať vzťahy s opačným pohlavím a pokúša sa o svoj vlastný smer v živote. V celom tomto procese dôležitú úlohu hrajú predovšetkým rovesníci (tzv. peer). Rovesníci sa stávajú pre mladého človeka dôležitou referenčnou skupinou, čiže skupinou, do ktorej patrí, s ktorou prežíva rovnaké pocity a ktorá mu poskytuje príležitosť naučiť sa rozmanité veci, potrebné na to, aby mohol obstať v „súťaži života“, dáva mu možnosť vzájomného odovzdávania skúseností, možnosť počúvať a komunikovať. Pomáha mu získavať postupnú nezávislosť a samostatnosť.

Riskantné správanie býva nezriedka integrálnou súčasťou procesu vývoja počas dospievania. Súhlas a uznanie skupiny je pre dospievajúceho „životne“ dôležitý, preto aj často preberá jej

hierarchiu hodnôt bez toho, aby si uvedomoval jej vplyv. Túžba po nových zážitkoch často vedie dospievajúceho k tomu, že „ochotne“ podľahne výzve niečoho nového a zakázaného, pričom má pocit, že riskantné správanie je veľmi stimulačné, pomáha mu získať nezávislosť, porušiť rutinu a dať zmysel životu. Popritom je známe, že mladý človek v tomto veku sa extrémne obáva osamotenía a pociťuje strach zo zlyhania, preto vyvíja intenzívnu snahu prispôbiť sa väčšine.

Na druhej strane prevažná väčšina dospievajúcich má tiež vynikajúce schopnosti a očakáva, že dostanú možnosť ich využiť a byť užitoční. Sú prirodzene zvedaví, pristupujú k veciam veľmi kreatívnym spôsobom. Keď sa rozhodnú niečo

urobiť, tak potom urobia pre to maximum, dajúc do toho energiu, entuziazmus a dynamizmus. Vzniká otázka, či v škole naozaj podporujeme tieto kvality dospievajúceho v celom potenciáli. Interaktívna komunikácia je základnou platformou preventívnej práce s touto vekovou skupinou, pretože umožňuje komunikovať nielen ich znalosti a skúsenosti, ale hlavne prehliť ich argumenty, rozhodovacie zručnosti a silu dôvodu. Podmienkou zo strany dospelých je vyhnúť sa moralizovaniu (ku ktorému sme my učitelia často náchylní) a stereotypnému opakovaniu známych faktov, niekedy až fráž. Vhodnejšie je začať aktivity so žiakmi ich záujmami, názormi, tým, v čo veria, ich skúsenosťami – bez hodnotenia ich správnosti odsúdením.

1. Prenos projektu Všetci to robia! na Slovensko

Projekt pod názvom Všetci to robia! (Everybody else does it!) je pôvodom preventívny projekt Dánskej rady pre prevenciu kriminality, ktorý realizovala v dánskych základných školách. Prostredníctvom uplatnenia cielenej projektovej metodiky sa zamerala na prevenciu užívania návykových látok, ktoré sú neraz spájané s rizikom kriminality. Ako inovatívna forma prevencie a súčasne prirodzená súčasť výchovno-vzdelávacieho procesu sa stretla metodika v dánskych školách s pozitívnym ohlasom. Hodnotu projektu potvrdilo aj víťazstvo v súťaži o najlepší preventívny projekt, ktorú každoročne vyhlasuje Európska sieť pre prevenciu kriminality (EUCPN). S cieľom šíriť víťazné projekty ako overené príklady dobrej praxe EUCPN prostredníctvom Rady vlády pre prevenciu kriminality SR ponúkla projekt na prenos do slovenských škôl. Odbornú pomoc a podporu prisľúbila aj Dánska rada pre prevenciu kriminality ako garant prenosu. Štátny pedagogický ústav sa rozhodol akceptovať ponuku a zabezpečil koordináciu prenosu, resp. pilotné odskúšanie projektu vo vybraných ZŠ na Slovensku.

Jedným z dôvodov bol fakt, že využívanie príkladov dobrej praxe zvyšuje predpoklad účinnosti prevencie. Okrem toho nás projekt oslovil svojou pridanou hodnotou – možnosťou ho realizovať ako prirodzenú súčasť kurikula s dôrazom na aktivizujúce metódy pri vzdelávaní a tiež komplexnosťou, pretože sa zameriava na vedomosti, zručnosti i postoje.

Vyhodnotili sme, že prínosom projektu pre školské vzdelávanie je

- zavedenie inovatívnych foriem prevencie ako prirodzenej súčasti školského kurikula,
- pôsobenie smerom k minimalizovaniu rizikového správania v najohrozenejšej vekovej skupine žiakov,
- podpora využívania interaktívnych vzdelávacích metód pri práci so žiakmi – pri nadobúdaní vedomostí a ich využívaní v praxi,
- zvýšenie matematickej gramotnosti žiakov.

Cieľom prenosu projektu bolo zistiť, či je možné implementovať metodiku projektu do vzdelávacieho procesu na Slovensku, ak áno, či v pôvodnej podobe, teda bez akýchkoľvek úprav, alebo budú potrebné jej úpravy.

Samotný prenos projektu – uplatnenie projektovej metodiky prebiehalo vo vybraných základných školách (a jednom osemročnom gymnáziu), ktoré mali žiakov zodpovedajúcich cieľovej skupine (ISCED 2).

Keďže sme chceli „vyskúšať“ projekt v rôznych prostrediach, oslovili sme školu vo veľkom meste – Bratislave, v malom mestečku – Rohožníku i región – Poprad. Zároveň sme prihliadali aj na rôznosť typov škôl – bežná základná škola, spojená škola (ZŠ a gymnázium), súkromná škola (osemročné gymnázium).

Základná filozofia projektu vychádza z bežne používaného modelu zveličovania reality, t. j. – mať a robiť to, čo väčšina. Zveličenie, nadhod-

notenie reality v tomto prípade pôsobí na mladých ľudí ako iluzórny rovesnícky nátlak, ako manipulácia – niekedy zámerná, ale predovšetkým vyplývajúca z nevedomenia si jej vplyvu na vlastné správanie. Jednoducho povedané mladí ľudia, vychádzajúc zo svojich pozorovaní a z informácií od svojho najbližšieho okolia a z médií, si spravidla myslia, že „takmer všetci v ich veku“ už fajčia, pijú alkoholické nápoje, prípadne aj užívajú iné návykové látky. Tento zveličený odhad reality je pre nich motívom k podobnému správaniu.

Hlavným cieľom projektu je eliminovať sociálne zveličovanie žiakov a s tým súvisiace predstavy o „od nich očakávanom“ správaní.

Projektová metodika vychádza z predpokladu, že uvedomovanie si sociálneho zveličovania a jeho spracovávanie je účinnejšou formou prevencie než tradičné odstrašujúce zameranie sa na škodlivý účinok rizikového správania na zdravie. Východiskom je presvedčenie, že ak dokážeme mladých ľudí priviesť k tomu, aby si uvedomili a konfrontovali svoje sociálne zveličovanie, zmení to ich postoj k rizikovému správaniu a to bude mať vplyv na ich rozhodnutie pre nerizikové alebo aspoň menej rizikové správanie (napr. nefajčenie, prípadne oddialenie začiatku alebo aj už ukončenie fajčenia).

„Ľudia sa niekedy správajú voči sebe a medzi sebou takým spôsobom, ktorý nikto z nich v skutočnosti nechce. Tento problém vzniká preto, lebo ich správanie vychádza z nesprávne pochopených očakávaní.“

Flemming Balvig,
Everybody else does it, Ibid

2. Východisko projektu – výskumná štúdia Ringsted

Príprave projektu Všetci to robia! (Everybody else does it!) predchádzala v Dánsku trojročná výskumná štúdia Ringsted, zameraná na získanie informácií o tom, ako je rozšírené rizikové správanie, t. j. fajčenie, konzumácia alkoholu, užívanie legálnych a nelegálnych drog medzi mladými ľuďmi, aké sú ich skúsenosti s násilím a s inými formami kriminality. Rizikové správanie mladých ľudí sa vnímalo v kontexte ich spôsobu života, životného štýlu a životných podmienok.

Rizikové správanie – charakteristika

Rizikové správanie sa v kontexte projektu chápe ako špecifické správanie, ktoré môže mať škodlivý efekt v dlhodobom horizonte, pretože môže spôsobiť tzv. vlnový efekt, t. j. je viac pravdepodobné, že jeden typ rizikového správania, napr. fajčenie, „pripraví pôdu“ na vznik ďalších typov rizikového správania, napr. problémy s alkoholom. Rizikové správanie sa tu chápe ako správanie, pri ktorom hrozí nezanedbateľné riziko poškodenia vlastného zdravia alebo aj zdravia iných ľudí. Poškodenie zdravia pritom môže byť psychologického, fyzického alebo sociálneho charakteru.

Predmetom štúdie bolo mapovanie rizikového správania mladých v procese dospievania. Cieľovou skupinou boli mladí ľudia vo veku od 11 do 24 rokov v Ringstede – stredne veľkom

dánskom meste. Ringsted bol vybraný preto, lebo predstavuje priemerné mesto, ktorého skúsenosti možno ľahko aplikovať aj na iné mestá. Výskumná štúdia vychádzala z filozofie „performative youth“ – jej podstatou je zvýšená snaha mladých ľudí splniť očakávania, o ktorých si myslia, že sa od nich vyžadujú. Ich správanie je ovplyvnené túžbou po uznaní, akceptácii a postavení v spoločnosti.

Výsledky štúdie potvrdili, že predstavy mladých ľudí o realite sa nie vždy zhodujú so skutočnou realitou – často sú totiž nadhodnotené, resp. zveličené (najmä v súvislosti s faktormi rizikového správania), pričom sa ukázalo, že tieto zveličené predstavy, ktoré môžeme nazvať ako sociálne zveličovanie, významným spôsobom ovplyvňujú ich konanie. Vychádzajúc z výsledkov štúdie, formulovala sa preventívna metóda založená na vplyve sociálnych noriem – jej základom je predpoklad, že uvedomovanie si sociálneho zveličovania a jeho spracovávanie je účinnejšou formou prevencie než tradičné (odstrašujúce) zameranie sa na škodlivý účinok nejakej návykovej látky na zdravie.

Pokračovaním, resp. druhou časťou výskumnej štúdie bol pilotný projekt Ringsted, ktorého cieľom bolo uplatniť v praxi jej zistenia. Hlavným cieľom projektu bolo nájsť spôsob, ako eliminovať sociálne zveličovanie mladých ľudí a s tým súvisiace predstavy o správaní, o ktorom si myslia, že sa od nich očakáva.

Výskumná vzorka

Výskumnou vzorkou projektu Ringsted bola prevažne veková skupina žiakov 5. a 6. ročníka. Dôvodom výberu tejto vekovej kategórie mladých ľudí bol fakt, že je to optimálna veková skupina na ciele prevenciu, pretože správanie v tomto období dospievania nie je ešte zásadne ovplyvnené problémami s alkoholom alebo inými návykovými látkami.

Do realizácie projektu boli zapojení žiaci 24 tried 5. a 6. ročníkov a tiež dvoch 7. ročníkov základných škôl v meste Ringsted. Realizátori projektu sa sústredili na dve oblasti:

- ako sa formuje obraz, resp. predstavy školákov o svojich rovesníkoch,
- ako na tomto základe realizovať účinnú prevenciu ich rizikového správania.

Výskumníci použili metódu s názvom Postoj k sociálnym normám spájaným s tabakizmom. Fajčenie (tabakizmus) si vybrali autori ako model rizikového správania, pretože je najrozšírenejším typom v tejto vekovej kategórii.

Realizáciou projektu zisťovali odpovede na nasledujúce výskumné otázky, ktoré ich zaujímali:

1. *Možno zredukovať zveličené (nahodnotené) predstavy žiakov o fajčení, o počte fajčiarov medzi mladými ľuďmi?*
2. *Ak možno eliminovať zveličené predstavy o fajčení tabaku, bude to mať potom vplyv na redukciu fajčenia alebo zmenu postoja k fajčeniu u žiakov?*
3. *Ak možno zredukovať nahodnotené predstavy o tabakizme, možno podobným spôsobom*

sobom vplývať aj na iný typ rizikového správania, napríklad na zredukovanie zveličených predstáv o tom, ako a koľko mladých ľudí konzumuje alkohol alebo užíva (nelegálne) drogy?

Výsledky

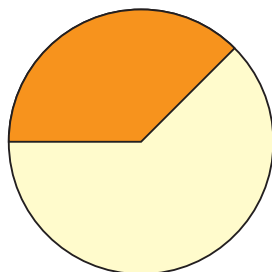
Realizáciou projektu Ringsted sa potvrdili závery výskumnej štúdie, t. j. existencia sociálneho zveličovania, jeho vplyvu na vznik nesprávnych predstáv o „očakávanom“ správaní a v konečnom dôsledku potvrdenie jeho významného účinku na výber (rizikového) správania mladých ľudí.

V období realizácie projektu sa vo výskumnej vzorke v porovnaní s kontrolnou vzorkou ukázali pozitívne výsledky – v postoji k fajčeniu, v počte experimentujúcich fajčiarov, ako aj v počte prejavov iného rizikového správania.

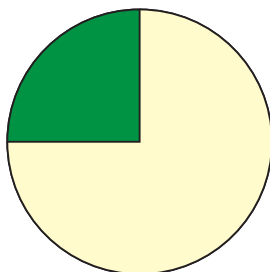
Konkrétnym prejavom *sociálneho zveličovania* je, ako sme už povedali, presvedčenie, ktoré nezodpovedá realite – t. j. zdanie, že oveľa viac ľudí robí alebo má určité veci, ako to v skutočnosti je. Dánski experti formulovali v tomto kontexte aj záver, podľa ktorého stupeň, resp. veľkosť zveličovania závisí od viacerých faktorov, veľký vplyv má okrem iného fyzická vzdialenosť medzi ľuďmi, resp. vzdialenosť medzi mestami či krajinami. Na nasledujúcich grafoch sú ilustrované odhady žiakov o úrovni fajčenia mladých – graf č. 1 ilustruje zveličovanie v rámci Ringstedu (neovplyvnený vzdialenosťou) a graf č. 2 zobrazuje zveličený odhad úrovne fajčenia mladých v Kodani.

Graf 1 Ringsted

to, čo si myslíme

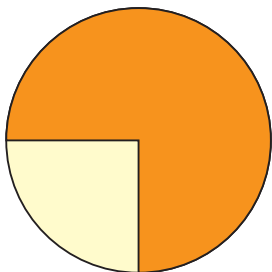

realita

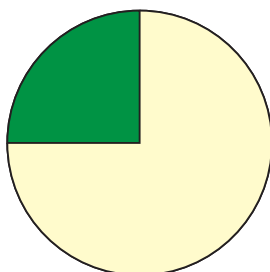

Graf 2 Kodaň

to, čo si myslíme

realita

Dánski výskumníci potvrdili, že dokumentovanie, resp. dokazovanie a spracovávanie sociálneho zveličovania v svojom okolí i vzdialenom prostredí má preventívny účinok na vznik rizikového správania a uvedenie si sociálneho zveličovania je účinnejšou formou intervencie než tradičné poukazovanie na ohrozenie zdravia prostredníctvom informácií a kampaní.

Hlavný záver znel

Ak dokážeme mladých ľudí priviesť k tomu, aby si uvedomili a konfrontovali svoje sociálne zveličovanie, zmení to ich správanie a postoj k fajčeniu – a to zas bude mať vplyv na nižšiu pravdepodobnosť vzniku iného typu rizikového správania.

3. Modifikovaný projekt Všetci to robia! (Everybody else does it!)

Dánska rada pre prevenciu kriminality nadviazala na výsledky uvedenej trojročnej výskumnej štúdie a podľa vzoru projektu Ringsted realizovaného na druhom stupni školského vzdelávania (od 5. až po 7. ročník) pripravila jednoduchší, čiastočne modifikovaný projekt Everybody else does it! – Všetci to robia! **Tento projekt realizovala už len v 6. ročníkoch základných škôl v Dánsku.**

Základnú filozofiu ako východisko projektu zachovala – t. j. aj tento modifikovaný projekt staval na spracovávaní sociálneho zveličovania. Pri aktivitách so žiakmi sa dôraz kládol na objavovanie procesu vzniku sociálneho zveličovania – od predstáv o svojich rovesníkoch až po možnosť eliminovať vplyv takýchto odhadov na vznik ich rizikového správania. Takisto zostal aj modelový typ rizikového správania, s ktorým sa pracovalo – teda fajčenie cigariet.

Manuál – návod na uplatnenie projektovej metodiky

Ako návod na realizáciu projektu, resp. uplatnenie projektovej metodiky pri práci so žiakmi v škole Dánska rada pre prevenciu kriminality pripravila praktický manuál pod názvom Everybody else does it! – Všetci to robia!, podľa ktorého pracovali pedagógovia v dánskych školách.

V rámci procesu prenosu projektu na Slovensko sme tento manuál preložený do slovenského jazyka používali (resp. pilotne overovali) aj v našich vybraných školách, kde sa projekt realizoval.

Jediným rozdielom pri prenose projektu na Slovensko bola cieľová skupina, ktorou sa stali žiaci 7. ročníka ZŠ (a adekvátneho ročníka osemročného gymnázia). Dôvodom bola skutočnosť, že na Slovensku sa práve v tomto ročníku získavajú potrebné matematické znalosti, z ktorých sa pri uskutočňovaní projektu vychádza.

4. Kľúčové etapy prenosu projektu na Slovensko

1. Preklad a nevyhnutná odborná úprava textu originálneho manuálu s projektovou metodikou.
2. Oslovenie a výber škôl.
3. Organizácia úvodného dvojdňového seminára, na ktorom dánski experti predstavili filozofiu projektu a realizáciu jeho metodiky v dánskych školách.
4. Návšteva škôl v Dánsku – pripravená v spolupráci a s pomocou Dánskej rady pre prevenciu kriminality, kde sme boli spolu s reprezentantmi našich zapojených škôl účastníkmi realizácie projektu, resp. tďňa priamo v triedach – videli sme uplatnenie projektovej metodiky v rámci vyučovania v škole, čo nám pomohlo získať realistickejší obraz o tom, ako máme postupovať, čo všetko nás čaká, na čo sa máme pripraviť pri realizácii projektu so žiakmi v našich triedach.
5. Príprava druhého stretnutia, resp. workshopu pre všetkých pedagógov zapojených do projektu, ktorého cieľom bolo pretlmočiť poznatky, postrehy a praktické skúsenosti získané počas návštevy v dánskych školách, čo sme považovali za významnú pomôcku pri realizácii projektu v našich školách. Sústredili sme sa aj na detailnejšie informácie, ako používať projektové materiály v praxi, napr. skúsenosti či problémy, ktoré sa môžu vyskytnúť pri práci so žiakmi.
6. Technicko-administratívna príprava – materiály potrebné pri realizácii projektu pre zapojené školy.
7. Účasť na tematickom dni v každej zapojenej škole.
8. Organizácia vyhodnocovacieho seminára na konci školského roka, v ktorom prenos prebiehal, jeho cieľom bolo zosumarizovať všetky podklady k záverom o prenose projektu, východiskom boli hodnotiace prezentácie zapojených škôl.
9. Príprava záverečného podujatia – medzinárodného odborného seminára s pozvaním širšej pedagogickej verejnosti, dánskych expertov, EUCPN (pod názvom Medzinárodný odborný seminár k šíreniu dobrej praxe v oblasti inovatívnych prístupov v školskom vzdelávaní – Cez matematiku k prevencii rizikového správania žiakov v projekte Všetci to robia!). Cieľom bolo predstaviť samotný projekt pedagogickej verejnosti a výsledky jeho prenosu na Slovensko.
10. Príprava inovovaného manuálu s projektovou metodikou so zakomponovaním poznatkov a návrhov, vyplývajúcich z procesu prenosu projektu, ktorého súčasťou sú podporné texty a aj príprava samostatnej publikácie pod názvom K prevencii v škole.

5. Poznatky z prenosu projektu vo vybraných školách

Prenos projektu (pilotne) prebiehal v týchto školách:

Spojená škola Novohradská, Bratislava

Základná škola s materskou školou Hubeného, Bratislava

Základná škola Rohožník

Súkromné gymnázium Letná, Poprad

Každá zo zapojených škôl sa zmocnila realizácie projektu, predovšetkým tematického dňa, ktorý je vyvrcholením projektu svojim osobitým spôsobom, hoci metodika projektu vo funkcii návodu bola pre všetkých rovnaká. Môžeme konštatovať, že skúsenosti každej školy boli cenným prínosom, lebo upozornili na rôzne otázky a problémy, s ktorými sa stretli v priebehu realizácie projektu.

Niektoré zo zistení pedagógov zapojených škôl uvádzame:

1. Je dôležité **zrozumiteľné formulovanie** a pochopenie **hlavného cieľa** projektu. Je to podstatné **pri predstavovaní projektu** a predovšetkým pri plánovaní a **realizácii tematického dňa**, ale aj pri vedení aktivít so žiakmi:
 - pedagóg by mal mať jasno v tom, že hlavným cieľom projektu, resp. tdňa je *eliminácia sociálneho zveličovania, teda jeho vplyvu na vznik (predovšetkým, ale nielen) rizikového správania u žiakov*;

- *matematika ako prostriedok na dosahovanie cieľa a prevencia fajčenia ako vybraný najčastejší typ rizikového správania pomáhajú naplňať hlavný cieľ – v tomto kontexte je rozvoj matematickej gramotnosti a prevencia fajčenia síce dôležitým, ale len parciálnym cieľom*;
- žiaci v zapojených triedach by tiež mali byť vyrozumení s cieľom tdňa – pedagóg by ho mohol formulovať napr. ako *mať možnosť prezentovať svoje názory a návrhy riešení na tému snaha mladých ľudí splniť očakávania iných, byť „in“ v očiach svojich priateľov, svojej najbližšej spoločnosti*.

2. Ukázalo sa, že nie je až také jednoduché **pracovať s triedou ako facilitátor** – napr. je náročné vyhnúť sa tomu, aby pedagóg nevyjadril svoje „správne“ názory – svoje hodnotiace stanovisko pri reagovaní na vyjadrenia žiakov alebo pri ich správaní počas uskuťovania projektových aktivít. Preto je prospešný nácvik, ako byť neutrálny, bez kritického postoja – zdôrazňovať, že každý názor je rovnako cenný a dynamický – podľa aktuálnej situácie vhodne podporovať zaangažovanosť a motiváciu. Jednou z možností podpory facilitátorského prístupu je používanie parafrázovania, teda voľného prerozprávania počutého, a podporou je aj rekapitulácia ako zhrnutie podstaty toho, čo žiaci povedali.

Môže sa stať, že keď viazne dynamika procesu alebo keď nie je v plnej miere jasný cieľ aktivity či už pedagógovi, alebo žiakom, znižuje sa záujem o zapojenie a zvyšuje sa priestor pre dlhú chvíľu.

- 3. Adekvátne príprava žiakov na skupinovú prácu a vedenie skupiny** je pilierom metodiky projektu. K efektívnosti skupinovej formy práce prispieva **dlhodobjší proces jej nácviku**, ktorého súčasťou sú v prvom rade definované, všetkými akceptované a uplatňované pravidlá. Je užitočné, ak sa tento prístup trénuje so žiakmi od začiatku školského roka, ideálne od nástupu do školy.

Súčasťou skupinovej formy práce je aj usporiadanie miesta na sedenie členov skupiny – žiaci by nemali sedieť chrbtom pri prezentácii a pri diskusii, je tým vyjadrený záujem o názory každého člena.

- 4. Pre riadenie diskusie (reflexie)** pri udržiavaní dynamiky je veľmi prospešné, aby mali pedagógovia **dostatok rôznorodých informácií o téme**, v tomto prípade o účinkoch tabaku a fajčenia – stáva sa napr., že tieto informácie sú obmedzené len na oblasť vplyvu na zdravie, menej, ak vôbec, sa venuje pozornosť aj významnému vplyvu na ekonomiku a životné prostredie. Do procesu nadobúdania informácií je vhodné zapojiť žiakov na vyučovaní, napr. aj v rámci relevantných predmetov, aj formou projektov možno získať väčší prehľad spolu so žiakmi triedy. Môžete využiť aj publikáciu s názvom K prevencii

v škole (Bizíková, L.), ktorá vznikla ako podporný text na realizáciu projektu v škole.

- 5.** Pri prezentácii Správy o fajčení triedy sa ukazuje ako dobré rozvinúť diskusiu k jednotlivým otázkam v dotazníku (prečo nie/sú hlupáci, ako to chápem a prečo nie/sú zábavní...), čím sa žiaci nielen aktívne zapoja do prezentácie Správy, ale zvýši sa ich motivácia pracovať na téme tdňa – sami dospejú k podstate sociálneho zveličovania.
- 6.** Ukázalo sa ako užitočné rámcovo **určiť čas pre jednotlivé aktivity žiakov** počas tdňa – pre individuálnu, skupinovú prácu i prácu v rámci celej triedy, aby sa mohol realizovať celý naplánovaný program. Predlžovanie je únavné pre žiakov aj učiteľov a znižuje záujem a efektívnosť.
- 7.** Zostavenie **triednej dohody** je vyvrcholením tdňa. Žiaci by ju mali chápať ako **spoločný záväzok, ako vzájomnú pomoc pri podpore v rozhodnutí nefajčiť**. Je prospešné, ak učiteľ vedie túto aktivitu takým spôsobom, aby si žiaci uvedomili, že skupina má väčší vplyv na jednotlivca a tým aj väčšiu šancu dosiahnuť spoločný cieľ – ako trieda. Preto pri formulovaní dohody treba vychádzať z konkrétnej reality žiakov triedy, z ich záujmov a hodnôt.
- 8.** Je dôležité získať spätnú väzbu, hodnotenie tdňa od žiakov. Možno zvoliť formu písomnú – lístočky s otázkami – alebo verbálnu. V praxi sa viac osvedčila písomná anonymná forma.

6. Manuál a uplatnenie projektovej metodiky

Projektový manuál obsahuje návod na uplatnenie projektovej metodiky v triede – pri práci so žiakmi a rodičmi. Aby sa dosiahol optimálny preventívny účinok, minimálne však úspešný priebeh tďňa, je dôležité akceptovať odporúčania, navrhovanú prípravu (v matematike) a využiť materiály v prílohe manuálu.

Pri dosiahnutí cieľa treba postupovať podľa nasledujúcich odporúčaní a programu realizácie projektu:

- Učiteľ ako konzultant – facilitátor
- Zaangažovanie rodičov

- Program realizácie projektu – uplatňovanie projektovej metodiky
- Viac podrobností (inštrukcií) na pomoc pre učiteľov

Prílohy:

- Vedomostná príprava – výučba matematiky
- Dotazník pre 6. a 9. ročník
- Správa o fajčení
- Skupinové pracovné hárky
- Sociálne zveličovanie, pracovné hárky učiteľov a žiakov
- Triedna dohoda

6.1 Učiteľ ako konzultant – facilitátor¹ počas tematického dňa

Zmenená rola učiteľa je podľa odporúčaní spomínanej dánskej výskumnej štúdie podmienkou dosiahnutia optimálnych výsledkov pri uplatňovaní projektovej metodiky pri práci so žiakmi. V tomto zmysle je žiaduce, aby počas tematického dňa učitelia vystupovali zásadne v role koordinátora a facilitátora.

Znamená to, že sa budú musieť vymaniť zo svojej roly učiteľa a budú sa musieť viac vžiť do úlohy facilitátora¹ – osobné názory a postoje nie sú v tomto prípade ani dôležité, ani potrebné.

Najdôležitejšou úlohou učiteľa počas tematického dňa je vytváranie priestoru pre reflexiu² a akceptovanie toho, že:

- dialóg je hlavným prostriedkom komunikácie,
- neexistuje len jedna pravda, každý má právo na svoj vlastný názor,
- žiaden názor sa nesmie kritizovať ani zosmiešňovať,
- otázky kladené žiakmi by mali vyústiť do reflexie.

Facilitácia skupinovej práce je proces vytvárajúci prostredie pre efektívnu a zároveň bezpečnú komunikáciu na zložité alebo citlivé témy.

¹ **Facilitátor** nezasahuje do obsahu diskusie, zaisťuje však jej plynulosť a smerovanie. Umožňuje všetkým zúčastneným rovnaké príležitosti na jej ovplyvnenie a priestor pre spoločnú výmenu rôznych názorov v rámci skupiny. **Vystupuje ako nezávislý a nestranný moderátor pri riadení skupinovej práce** s cieľom nasmerovať vzájomné porozume-

V kontexte s uvedenými odporúčaniami sa od učiteľa počas tematického dňa očakávajú tieto charakteristiky:

- Neutralita – každému žiakovi v triede by sa mala venovať rovnaká pozornosť a akékoľvek osobné a morálne úsudky sú nevhodné.
- Treba podporovať alebo aj vytvárať u žiakov zaangažovanosť, motiváciu a reflexiu prostredníctvom udržiavania dynamiky – kladením „správnych otázok v správnej chvíli“ – ako, prečo, čo?
- Bezpodmienečná akceptácia v dialógu – všetci žiaci budú vypočutí, budú braní vážne a budú si môcť vymeniť názory bez toho, aby boli kritizovaní, čo vytvorí základnú podmienku pre žiakov na zapojenie sa do tvorby triednej dohody a akceptovanie jej výsledného obsahu vrátane jej plnenia.
- Pochopenie, že cieľom tematického dňa je, aby si žiaci uvedomili sociálne zveličovanie a vplyv, ktorý toto zveličovanie má na ich správanie. Ďalším cieľom je, aby žiaci pochopili, že ich postoje, hodnoty a normy sú závislé od prostredia a súvislostí, v ktorých vznikajú.

nie (akceptovanie) členov skupiny.

² **Reflexia** je proces spracovania zážitku z predchádzajúcej činnosti a jeho prevedenie do skúsenosti uplatniteľnej v budúcnosti – umožňuje zhodnotiť zážitok a nájsť nové významy danej skúsenosti. Napomáha pri dosiahnutí a kontrole cieľa, ktorý niekedy nemusí byť žiakovi zrejmy a rozpozná ho až v reflexii. Najbežnejšou podobou reflexie v školách je skupinová riadená diskusia.

6.2 Ako zaangažovať rodičov

Je veľmi dôležité, aby rodičia žiakov v triede boli od začiatku informovaní o prebiehajúcim projekte a bolo by veľmi prospešné, aby sa v ňom aj sami angažovali.

Rodičia by mali byť vopred primerane informovaní o špecifickej matematickej výučbe, ktorá predchádza tdňu, a taktiež o samotnom tdní. Potrebné informácie možno rozširovať prostredníctvom listov alebo iných informačných kanálov, ktoré triedni učitelia obyčajne využívajú.

Avšak ani rodičom, ani žiakom by sa pojem, resp. idea sociálneho zveličovania nemala objasňovať pred uskutočnením tematického dňa!

Následne po uskutočnení tdňa odporúčame napláňovať rodičovské združenie, ktoré by bolo zamerané na nasledujúce témy:

- Hlavný cieľ prevencie v škole a jeho súvislosti s projektom.
- Prezentácia triednej správy o fajčení.
- Prezentácia triednej dohody.
- Čo je sociálne zveličovanie a ako toto zveličovanie vplýva na to, čo si dnešní mladí vyberajú?
- Skupinová diskusia rodičov: „Do akej miery sme my rodičia konfrontovaní so sociálnym zveličovaním našich detí?“

Možno využiť aj nasledujúce návrhy v rámci diskusie, v závislosti od možnosti školy, resp.

pripravenosti pedagóga viesť takúto diskusiu a, samozrejme, aj od záujmu rodičov:

- Naše domnienky verzus realita – zodpovedajú naše predstavy o tom, čo si iní môžu dovoliť, realite?
- Ako nás tvrdenie našich detí o tom, že „všetci ostatní to robia“, ovplyvňuje ako rodičov?
- Akú úlohu vy ako rodičia zohrávate v súvislosti s fajčením svojich detí? Prípadne aj vzniku iného riskantného správania?
- Ako môžu rodičia žiakov spolupracovať a ako môžu čeliť sociálnemu zveličovaniu detí?
- Ako sociálne zveličovanie ovplyvňuje naše rozhodnutia?

Príklady

- Frederik má 12 rokov a pýta sa, či môže ísť večer von, pretože všetci z triedy idú, a či môže prísť až po polnoci, lebo každému to rodičia dovolili...
- Júlia má 12 rokov. Veľmi túži po... (na tomto mieste môže učiteľ uviesť daný predmet, napr. prenosný počítač, MP3 prehrávač, oblečenie), pretože každý to už má (má takú značku)...
- Ako budete reagovať v pozícii rodiča? (určite chcete mať na jednej strane dobré vzťahy so svojimi deťmi a na druhej strane ich chcete aj primerane vychovávať).
- Ako môžu rodičia v rámci triedy spolupracovať a čeliť sociálnemu zveličovaniu detí?

6.3 Program – uplatňovanie projektovej metodiky

Hlavným cieľom projektu je obmedziť sociálne zveličovanie a nesprávne chápanie mladých ľudí, pretože má evidentne negatívny vplyv na ich správanie. Takto chceme dosiahnuť, aby menej žiakov začalo fajčiť, resp. pokračovať vo fajčení a zapájalo sa aj do iných typov rizikového správania sa.

Na realizácii projektu, teda na uplatňovaní projektovej metodiky **v triede, spolupracujú učiteľ matematiky a triedny učiteľ** (prípadne aj iný pripravený pedagóg alebo odborník).

Rámcová časová os realizácie projektu
(vychádza sa z tďňa, ktorý je centrom projektu)

A: Pred tematickým dňom

Matematická príprava na tdeň – najmenej dva týždne cielenej (každodennej) výučby matematiky.

Vypĺňanie žiackych dotazníkov v triede, zadanie dotazníka v 9. ročníku, získanie štatistiky o fajčení z inej triedy 7. ročníka a 9. ročníka v inom meste.

Na základe získaných údajov z dotazníkov vypracovanie správy o fajčení triedy, ktorá sa použije počas tďňa.

Informovanie rodičov.

B: Tematický deň

Termín uskutočnenia tďňa treba napláňovať v nadväznosti na časovo-tematický plán predmetu matematika pre 7. ročník ZŠ (adekvátny ročník osemročného gymnázia), presnejšie po ukončení tematického celku zlomky, desatinné čísla, percentá, grafy.¹

Učiteľ matematiky a triedny učiteľ koordinujú a facilitujú tdeň podľa vopred pripraveného (ďalej uvedeného) programu.

C: Po tematickom dni

Cielené rodičovské združenie.
Následné pokračovanie – rozhodnutia a konanie žiakov v spojitosti s tdohodou.

¹ V priebehu prenosu projektu sa v zapojených školách tdeň realizoval v poslednom štvrtroku školského roka – apríl, máj.

6.3.1 Príprava alebo na čo nesmieme zabudnúť ešte pred tdňom

- Cielená výučba v oblasti štatistických výpočtov a výpočtu percent počas bežných hodín matematiky – najmenej dva týždne pred termínom tdňa, aby žiaci boli pripravení na prácu počas tdňa.
- Príprava potrebných pomôcok podľa počtu žiakov v triede – hárky papiera, nakopírované dotazníky a pracovné hárky z prílohy, farbičky alebo fixky, tabuľa, magnetky, špendlíky na pripevnenie produktov tdňa, počítač, alternatívne meotar a fólie.
- Vyplnenie a zber dotazníkov od žiakov triedy a starších žiakov (9. roč.) školy. Ak v škole nie sú žiadni deviataci, treba vybrať inú (najbližšiu) školu, ktorá má deviate triedy. Dotazník vyplní každý žiak triedy, v ktorej je naplánovaný tdeň, a tiež každý žiak vybranej 9. triedy (vzor dotazníkov je v prílohách A, B).
- Získanie štatistík o fajčení inej 7. a 9. triedy žiakov vo vzdialenom meste, alternatívne sa môžu využiť celoslovenské štatistiky.
- Osvedčilo sa, ak učitelia pomáhajú pri koordinácii zadávania a vypĺňania dotazníkov, aby sa dosiahli čo najpravdivejšie údaje, ale samotné zadanie a zber dotazníkov v starších ročníkoch (svojej/blízkej) školy zabezpečujú žiaci triedy, ktorí s údajmi budú pracovať počas tdňa.
- Vypracovanie správy o fajčení – všetky dotazníky treba zadať v triedach na vyplnenie s väčšou časovou rezervou pred plánovaným

termínom tdňa, aby mal učiteľ matematiky dostatok času vypracovať správu o fajčení, ktorú bude počas tdňa prezentovať žiakom. Správa o fajčení sa spracováva v percentách.

- Príprava rozdelenia žiakov zapojenej triedy do primerane veľkých skupín, ktoré bez zmien v zložení budú spolupracovať počas celého dňa. Počet v skupine závisí od počtu žiakov v triede – optimálne 4 – 6 žiakov. Ak sú žiaci zvyknutí pracovať v skupinách bežne na vyučovaní, možno ponechať výber členov skupiny na samotných žiakov, v opačnom prípade rozdelenie do skupín pripraví učiteľ – s cieľom zostaviť skupiny tak, aby mali vyrovnanú matematickú a komunikačnú úroveň.

6.3.2 Tematický deň

Tematický deň môže byť naplánovaný pre jednu triedu alebo pre všetky triedy 7. ročníka školy (adekvátneho ročníka osemročného gymnázia). Keďže sa pôvodný projekt v dánskych školách realizoval v 6. ročníku, je predpoklad, že pri primeranej úrovni triedy a adekvátnej príprave sa môže metodika použiť aj na Slovensku v tomto ročníku. Pod označením primeraná úroveň myslíme hlavne vyššiu úroveň abstraktného myslenia, schopnosti diskutovať, argumentovať a tiež matematickej aplikácie.

Tdeň sa môže realizovať priamo v triede alebo aj inej vhodnej miestnosti, ktorú má škola k dispozícii. So žiakmi počas celého tdňa, ktorý má iné časové usporiadanie ako bežné vyučovanie, pracujú triedny učiteľ a učiteľ matematiky, prípadne iný pripravený pedagogický pracovník.

Vzorový program tdňa

8.00 – 8.20

Úprava triedy na skupinovú prácu, rozdelenie žiakov do skupín, príprava pomôcok, oboznámenie s programom tdňa.

8.20 – 9.30

Učiteľ prezentuje správu o fajčení.

Skupinová práca 1: k predstaveniu pojmu sociálne zveličovanie – žiaci spracovávajú aktuálne údaje prezentované v správe o fajčení a konvertujú ich na relevantné grafy.

Formulovanie stanovísk jednotlivých skupín žiakov k výsledkom správy o fajčení.

Učiteľ sumarizuje a zároveň objasňuje pojem, resp. podstatu sociálneho zveličovania, ktoré vyplynulo z predchádzajúcej aktivity (správy o fajčení a jej grafického spracovania).

9.30 – 9.50 PRESTÁVKA

9.50 – 11.00

Skupinová práca 2: ako vzniká sociálne zveličovanie – reflexia na tému sociálne zveličovanie

11.00 – 11.20 PRESTÁVKA

11.20 – 13.00

Prezentácie žiakov – pred celou triedou skupiny prezentujú svoje názory a svoje stanovisko k sociálnemu zveličovaniu.

Skupinová práca 3: prevencia sociálneho zveličovania a návrhy, ako dosiahnuť, aby žiaci triedy nefajčili, ktoré budú podkladom na

prípravu obsahu triednej dohody.

Príprava triednej dohody: sumarizácia (pred triedou) vybraných návrhov žiakov – zostavenie triednej dohody o nefajčení.

Záverečné vyhodnotenie dňa.

Podrobnejší opis jednotlivých aktivít tematického dňa

V úvodnej časti tdňa učiteľ matematiky prezentuje triede spracovanú správu o fajčení, vytvorenú na základe dát spracovaných žiackych dotazníkov a získaných štatistík o fajčení (vzor správy o fajčení pre triedu je v prílohe C). Ako už bolo spomenuté, výsledky treba spracovať v percentách, pričom na ich prezentáciu pred triedou sa využíva počítač alebo meotar. Už pri prezentovaní výsledkov je dobré zapájať žiakov do procesu hodnotenia výsledkov. Po ukončení prezentácie sa pomocou otázky: *Aký je rozdiel medzi vašim vnímaním (fajčenia iných mladých ľudí) a realitou?* iniciuje skupinová práca 1.

Skupinová práca 1: K predstaveniu pojmu sociálne zveličovanie

Každá skupina prediskutuje a potom premení výsledky správy o fajčení do grafickej podoby – do vopred pripravených hárkov papiera podľa predlohy (vzor sa nachádza v prílohe D). Hárk s vyfarbenými grafmi (vyfarbenie umožní zvýraznenie rozdielov medzi odhadom a realitou) sa potom pripevnia na tabuľu alebo iné pripravené miesto, napr. panel, stena ap. Zároveň každá skupina prezentuje aj svoje názory na tému rozdielu medzi ich odhadmi a skutočnosťou, ktoré sa ukázali po spracovaní a vyhodnotení dotazníkov.

Po ukončení skupinových prezentácií učiteľ vyvodzuje záver – predstavuje po prvýkrát pojem, resp. ideu sociálneho zveličovania – využíva počítač, meotar (grafická pomôcka je v prílohe E).

Skupinová práca 2: Ako vzniká sociálne zveličovanie

Každý žiak v skupine dostane kópiu pracovného hárka č. 1 s otázkami (príloha F). Pracovný hárak si žiaci najskôr vypracujú individuálne a potom prediskutujú v skupine svoje odpovede a stanoviská.

Následne každá skupina prezentuje svoje vybrané stanoviská, na ktorých sa dohodli, pred celou triedou.

Po tejto aktivite nasleduje časť, ktorá je venovaná reflexii idey sociálneho zveličovania prostredníctvom nasledujúcich otázok určených pre celú triedu:

Aký vplyv má sociálne zveličovanie na to, ako chápeme iných, a na to, ako vnímame správanie iných?

Nájdite príklady, kde ešte, okrem fajčenia, môže existovať rozdielnosť medzi naším vnímaním správania a realitou?

Ak je to pre žiakov zložitá otázka, učitelia môžu napomôcť rozvinutiu diskusie, napr. naozaj „všetci“ majú vyššie vreckové, nový mobil, dovolenie byť dlhšie večer vonku ako vy?, ap.

Skupinová práca 3: Ako predchádzať sociálnemu zveličovaniu a návrhy, ako dosiah- nuť, aby žiaci triedy nefajčili

Každý žiak dostane kópiu pracovného hárka č. 2 (príloha G), do ktorej najskôr zaznamená svoje návrhy na už uvedenú tému a potom ich prezentuje v rámci skupinovej práce. Jednotlivé návrhy sa v skupine najskôr prediskutujú a následne sa skupina dohodne na spoločne vybraných najlepších návrhoch.

Svoj výsledok skupinovej práce – výber najlepších návrhov potom jednotlivé skupiny predstavujú pred celou triedou.

Sumarizácia

Učiteľ za spolupráce celej triedy koordinuje výber **tých návrhov žiakov, ktoré budú obsahom spoločnej triednej dohody** o nefajčení.

S obsahom, resp. s vybranými návrhmi musia súhlasiť všetci žiaci triedy a svoj súhlas deklarujú podpisom spoločne formulovanej triednej dohody (návrh vzoru dohody je v prílohe H).

Triedna dohoda s podpismi všetkých žiakov sa potom vyvesí v triede, jej kópia sa zašle všetkým rodičom podpísaných žiakov a navyše každý žiak by si mal vlastnoručne podpísanú kópiu triednej dohody vyvesiť aj u seba doma.

Vyhodnotenie tematického dňa

priebeh dňa by mal byť vyhodnotený zo strany učiteľov a tiež by ho mali vyhodnotiť samotní žiaci, napr. anonymnými lístočkami, prostredníctvom ktorých každý žiak písomne odpovie na otázky – na inšpiráciu uvádzame návrhy možných otázok:

- *Aký je tvoj názor na tematický deň – čo bolo dobré?*
- *Čo, naopak, nebolo dobré a mohlo by sa zmeniť?*
- *Čo nové si sa dozvedel/la?*
- *Čo ťa zaujalo?*
- *Čo sa ti nepáči a prečo?*
- *Chcel(a) by si aj v budúcnosti robiť podobné projekty?*
- *Áno, pretože...*
- *Nie, pretože...*

6.3.3 Po tematickom dni

Bezprostredne alebo v krátkom čase po realizácii dňa by malo nasledovať už predtým avizované rodičovské združenie. Návrhy na diskusiu v rámci rodičovského združenia sú uvedené v časti Ako zaangažovať rodičov.

Ďalšie podobné aktivity v triede závisia od potrieb žiakov, triedneho učiteľa či školy, napríklad by sa podobným spôsobom mohlo pracovať s témou alkoholu, fajčenia marihuany ap.

Je dôležité zobrať do úvahy hodnotenie zo strany žiakov získané v závere dňa, aby sa flexibilne mohli riešiť zmeny alebo odstrániť nedostatky.

Na čo sa po dňi určite nesmie zabudnúť, je plnenie triednej dohody žiakov, ku ktorej sa odporúčame vracieť v určitom časovom intervale – napr. na triednických hodinách alebo vždy, keď triedny učiteľ alebo ďalší vyučujúci nájdú nejakú súvislosť s činnosťami žiakov alebo s ich správaním. Nevyhnutné je zamedziť znevažovaniu triednej dohody.

7. Viac detailov na pomoc pre učiteľov – realizátorov v triede

Cieľom projektu Všetci to robia! je prevencia rizikového správania u žiakov. Ako sme už spomínali, projekt vychádza z výskumnej štúdie Ringsted, na základe ktorej sa jeho použitie odporúča nie skôr ako v 6. ročníku ZŠ, pretože pri jeho realizácii je potrebná určitá úroveň abstraktného myslenia, čo môže byť problémom pre žiakov v nižších ročníkoch.

V nasledujúcej časti uvádzame základné požiadavky, ktoré žiaci potrebujú na to, aby pochopili a dokázali realizovať úlohy v rámci tdňa, a taktiež na čo sa učiteľ – realizátor projektu musí pripraviť.

Pred tematickým dňom

Pre efektivitu projektovej metodiky je naozaj dôležité, aby ste v prípravnej fáze, t. j. **pred tdňom, neobjasňovali pojem (podstatu) sociálneho zveličovania – či už žiakom, alebo rodičom.**

Tematický deň ako centrum aktivít projektu

Termín tdňa treba naplánovať z organizačných dôvodov dostatočne dopredu. Tdeň prebieha v rámci vyučovania podľa rozhodnutia v jednej alebo viacerých triedach v trvaní približne 6 vyučovacích hodín. Tematický deň možno zorganizovať v jednej triede alebo súčasne vo všetkých triedach 7. ročníka v škole alebo v meste, prípadne aj v regióne. Je vysoko pravdepodobné, že tdeň bude mať väčší účinok, ak sa na ňom zúčastní viac tried. Tieto skutočnosti treba zobrať do úvahy pri plánovaní tdňa na začiatku školského roka.

V pôvodnom projekte sa porovnávajú dáta o fajčení žiakov školy, kde projekt prebiehal, s údajmi o fajčení žiakov v Kodani. Na Slovensku v rámci pilotného transferu to bolo porovnanie údajov zapojených škôl so školou v centre Bratislavy.

Odporúčame školám v Bratislave, aby si ako zdroj údajov na porovnanie vybrali iné veľké mesto na Slovenku, napr. Košice, prípadne využili celoslovenské dáta. Tomu treba prispôbiť aj označenie príloh.

Ukázalo sa, že zveličené vnímanie sa zvyšuje so vzdialenosťou (medzi mestami).

Výpočet percent a štatistika

Jednou zo základných podmienok uplatnenia projektovej metodiky v triede je, aby žiaci už vedeli pracovať s percentami a štatistickými údajmi – aby mali dobre osvojené tieto poznatky ešte pred tematickým dňom.

Žiaci by mali byť schopní:

- pracovať s údajmi vyjadrenými v percentách,
- znázorňovať percentá pomocou kruhového diagramu,
- poznať rozdiel medzi relatívnym a absolútnym počtom (porovnávaním),
- poznať rôzne typy grafov,
- pochopiť a používať v praxi funkciu (matematického) priemeru,
- vypočítať a pracovať s aritmetickými priemerami hodnôt.

Návrhy a podklady pre matematickú prípravu žiakov sú uvedené v prílohe.

Abstraktné pojmy

Primeraná úroveň abstraktného myslenia a jeho rozvíjanie u žiakov je podmienkou na prácu s ideou sociálneho zveličovania počas tdňa, preto je dôležité, aby sa pred tdňom, najlepšie však už od začiatku školského roka, v rámci vyučovania pracovalo s abstraktnými pojmami, napr. na hodinách spoločenskovedných predmetov a vyučovacieho jazyka.

Jednou z možných mnohých tém na diskusiu v tomto kontexte je oblasť predsudkov a stereotypov. Rozdeľte triedu do malých diskusných skupín a požiadajte každého žiaka, aby vysvetlil, ako chápe kultúrne rozdiely, spravodlivosť, nezávislosť alebo ako by sa malo predchádzať podobným problémom. Cieľom diskusie je dospieť k vzájomnému pochopeniu, aj keď existujú rôzne názory, postoje a predstavy. Počas tejto skupinovej úlohy (a ďalších podobných) by si mali všetci žiaci natrénovať prezentovanie svojich názorov a zároveň načúvanie názorom ostatných. Učiteľ by mal vystupovať výhradne v pozícii facilitátora, ktorý usmerňuje diskusiu.

Dotazníky

V prílohe nájdete vzory dotazníkov – pre každého žiaka 7. ročníka a pre žiakov vo vybranej triede 9. ročníka. Ak je v škole viac tried 9. ročníka, učiteľ by mal rozhodnúť, ktorá z nich tento dotazník vyplní. Dotazníky by mali byť zadané približne dva týždne pred tdňom. Žiaci by mali vyplniť tento dotazník počas vyučovania. Zároveň by mali byť podrobne informovaní o plánoch na tdeň v kontexte s témou fajčenia, aby pochopili dôvod zadávania dotazníkov.

Siedmaci zodpovedajú za administráciu (zadá-

vane) dotazníka v triedach 9. ročníka, je dôležité, aby im predtým objasnili dôvod, prečo vyplnenie dotazníka potrebujú, čím ich aj motivujú k zodpovednému prístupu, t. j. pravdivým odpoveďami na otázky v dotazníku.

Koho považujeme za fajčiara – čo chápeme pod pojmom fajčenie?

Predtým než budú žiaci vyplňať dotazník o fajčení, treba im objasniť pojmy „fajčenie, fajčiar“. Odporúčame povedať, že:

- cigarety sa v rámci tohto projektu považujú za reprezentantov všetkých foriem užívania tabaku, aj keď predpokladáme, že väčšina mladých, ktorí začínajú fajčiť, fajčí cigarety a nie fajku alebo cigary;
- za fajčiara sa považuje ten, kto fajčí cigarety každý deň, a tiež ten, kto fajčí len občas, napr. keď je „vonku, na párty, žúrke“;
- pod pojmom fajčenie chápeme vyfajčiť cigaretu, ktorú si žiak kúpi, vypýta alebo získa iným spôsobom, teda nie keď si len potiahne z kamarátovej cigarety.

Triedna Správa o fajčení

Základom pre triednu Správu o fajčení sú oba dotazníky, ktoré vyplnia žiaci 7. a 9. ročníka. Budete ich musieť dopredu spracovať a údaje z nich vyjadriť v percentách tak, aby bola Správa pochopiteľná pre žiakov v kontexte s cieľom tdňa. Zároveň treba spracovať aj ostatné získané štatistické údaje o fajčení žiakov (z inej školy/mesta).

Počas tematického dňa

Už pri úvodnej prezentácii Správy o fajčení pred triedou je nevyhnutné akceptovať podmienky,

ktoré sme uviedli v časti Učiteľ ako facilitátor – t. j. nie je žiaduce vaše subjektívne hodnotenie výsledkov ani váš postoj k fajčeniu žiakov.

Počas tejto prezentácie sú žiaci konfrontovaní s ich vlastným sociálnym zveličovaním a s tým, čo to znamená. Prekvapenie alebo uvedomenie si toho, že ich odhady nezodpovedajú realite, je oporou a motiváciou na ďalšiu prácu so žiakmi počas tdňa.

Sociálne zveličovanie a fajčenie

Projektová metodika sa zámerne sústreďuje na sociálne zveličovanie vo vzťahu k fajčeniu u mladých, pretože patrí medzi najznámejšie sociálne normy. Je známe, že mnoho žiakov si myslí, že ich kamaráti, resp. iní mladí ľudia v ich veku fajčia a pijú, napr. keď sú „vonku, na párty“, viac než oni sami.

Pri správnej príprave a realizácii tdňa by žiaci mali byť schopní vypracovať relatívne a absolútne porovnanie toho, čo si myslia, s realitou a na tomto základe by mali pochopiť podstatu sociálneho zveličovania.

Práve sociálne zveličovanie je dôležité a je podstatou projektu, nie fajčenie, ktoré je zvolené ako modelový typ rizikového správania.

Triedna dohoda o nefajčení (tdohoda)

Výsledný obsah tdohody musí obsahovať výsledky výberu z návrhov celej triedy, ktoré vznikli v rámci skupinovej práce 3: Ako predchádzať sociálnemu zveličovaniu a návrhy, ako dosiahnuť, aby žiaci triedy nefajčili. Vybrané návrhy sa písomne formulujú v tdohode až po odsúhlasení žiakmi. Je dôležité, aby táto dohoda bola vypracovaná a prezentovaná tak, aby ju

žiaci plne akceptovali a aby k nej pociťovali vlastnícky vzťah. Na zdôraznenie, že je naozaj ich produktom, odporúčame, nech si ju nadizajnujú, napr. počítačovou grafikou.

V prípade, že nedošlo k zhode žiakov v súvislosti s tdohodou o nefajčení, treba napláňovať riešenie, ktoré bude realizované v inom čase, napr. na triednickej hodine.

Podklad na prípravu tdohody sa nachádza v prílohe.

Vyhodnotenie

V závere tdňa by mali pedagógovia i žiaci tento deň vyhodnotiť. Pedagóg vyzdvihne prácu žiakov, ocení ich názory a korektnú diskusiu a tiež formuluje záverečné posolstvo tdňa. Žiaci hodnotia tdeň prostredníctvom anonymného dotazníka.

Po tematickom dni

Po tematickom dni by mali byť rodičia do veľkej miery zaangažovaní do následných aktivít v kontexte s cieľom projektu. Odporúčame zavolať rodičovské združenie tak, ako sme to uviedli v časti Ako zaangažovať rodičov.

8. Príprava v matematike a námety na skupinové aktivity

Matematická príprava pred uskutočnením tdňa je dôležitá pre jeho úspešný priebeh. Príprava je zameraná na aplikáciu osvojených matematických poznatkov žiakov.

Odporúčame začať prípravu v matematike minimálne jeden, optimálne dva týždne pred termínom tdňa.

Prípravu treba realizovať tak, aby žiaci vedeli:

- používať percentá v rámci relatívneho porovnávania dvoch rozdielnych kvantít,
- premieňať desatinné čísla, percentá a zlomky,
- používať desatinné čísla, percentá a zlomky, aby vyjadrili časť celku,
- vypočítať percento, keď vzťah medzi dvomi absolútnymi číslami je známy, napr. $117/255$ $0,46 = 46 \%$,
- vypočítať zvýšenie a zníženie percenta,
- pochopiť a používať percentá v každodenných situáciách,
- vypočítať priemer a používať tento spôsob v každodenných situáciách,
- rozoznať rôzne typy grafov, napr. priestorový graf, stĺpcový graf, kruhový graf,
- používať tabuľkový procesor excel s cieľom triediť údaje, vypočítať priemery a konvertovať desatinné čísla na percentá,
- používať excelovskú funkciu na tvorbu grafov.

Pochopenie percent

Žiaci už percentá poznajú, stretávajú sa s týmto pojmom aj v každodennom živote. Často tento termín počujeme vo vyjadreniach ako: „to je 100 %-ná pravda“ alebo „to je na 100 % v poriadku“, čím vyjadrujeme skutočnosť, že niečo je úplne správne alebo v poriadku. Výraz „to je na 110 % v poriadku“ je v tomto kontexte nezmysel. Najmä médiá používajú percentá na vyjadrenie časti niečoho, ako napríklad „50 % žien s rakovinou prsníka túto chorobu prežije“ alebo „majú len 5 %-nú šancu na výhru“.

Východiskom pre výučbu a správne pochopenie percent žiakmi je zdôraznenie faktu, že 100 % znamená celok (všetko) a 0 % predstavuje nulu (nič).

Môže sa stať, že pre niektorých žiakov učivo percentá nemusí byť tak ľahko pochopiteľné.

Jeden z problémov pri používaní percent je ich nesprávne pochopená podobnosť s celými číslami. 4 % a 5 % sa veľmi podobajú celým číslam 4 a 5, aj keď predstavujú zlomky $1/25$ a $1/20$. Učiteľ by sa mal zamerať na vzťah medzi zlomkami a percentami – s použitím veľmi jednoduchého prístupu. Na začiatok by žiaci mali pochopiť, že 0 %, 25 %, 50 %, 75 % a 100 % predstavujú zvláštny spôsob vyjadrenia 0, $1/4$, $1/2$, $3/4$ a 1. Okrem pochopenia vzťahu medzi zlomkami a percentami si musia žiaci uvedomiť, že ak chcú vyrátať percento, musia poznať veliči-

nu (celé množstvo), z ktorej budú percento vypočítavať. Inými slovami – ilustratívne medzi 25 % zo 100 a 25 % z 200 korún je zásadný rozdiel.

Okrem chápania percent ako určitej časti celku, napr. 20 % z niečoho, možno tieto čísla vidieť ako pevné body na číselnej osi, čo môže žiaka pomýliť. 25 %, čo zodpovedá 0,25, má presne ohraničenú pozíciu na číselnej osi, pozíciu, ktorá sa nikdy nemení.

Pri rátaní percenta ako zastupujúcej časti určitého množstva môže dôjsť aj k nezrovnalostiam, na ktoré treba tiež upozorniť žiakov, napr. keď spočítavame číselne rovnako vyjadrené percentá, napr. 25 % + 25 %, žiaci musia pochopiť, že v oboch prípadoch 25% musí vychádzať z rovnakého základu – celkového množstva. Inak takýto výpočet nedáva zmysel. Ešte mäťujúcejšie je to v prípadoch, keď v absolútnych hodnotách 20 % je viac než 50 %. Toto je abstrakcia, ktorá spôsobuje problémy väčšine ľudí, dokonca aj dospelým. Noviny, rozhlas a televízia často uvádzajú katastrofálne upútavky presne takýmto spôsobom.

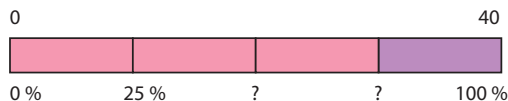
Pre lepšie pochopenie pri počítaní s percentami

Prvým krokom by mali byť výpočty percent, ktoré sa vzťahujú na jednoduché zlomky, ako napríklad polovica a štvrtina, a až potom by sa malo prejsť k ostatným percentám. Žiaci by tak tiež mali vedieť, ako používať kalkulačku na výpočet percent.

Jedným zo spôsobov, ako naučiť vypočítavať percentá, je **použiť percentuálny prúžok**. Percentuálny prúžok vyjadruje vzťah medzi

absolútnymi číslami a relatívnymi číslami (pozri graf nižšie).

Percentuálny prúžok

Ako druhý krok by sme žiakov mali naučiť vypočítavať percentuálne zvýšenie (napr. zvýšenie ceny) a percentuálne zníženie (napr. zľavu).

Príklad 15 % z 235

Grafy

Žiaci často dobre poznajú stĺpcové grafy, ale zriedkavejšie poznajú iné typy grafov. V tomto manuáli používame typ percentuálneho grafu, ktorý pozostáva zo štvorcíkov veľkosti 10 x 10. Je to vhodný typ na vizuálnu prezentáciu výpočtu percent, ktorá umožňuje rýchlejšie pochopiť relatívne rozdiely.

Kruhový graf je zložitejší typ priestorového grafu a je to najčastejšie používaný graf. Pri tomto type grafu sa môže u žiakov vyskytnúť problém s pochopením toho, že musia obvod kruhu rozdeliť na 100 častí, z ktorých každá časť zodpovedá 1 %. Jedna časť sa rovná 3,6 stupňa, keďže celý obvod kruhu predstavuje 360 stupňov.

Takže napr. 12 % kruhu zodpovedá $12 \cdot 3,6$ stupňa = 43,2 stupňa (kalkulačka), čo žiaci následne nakreslia pomocou uhlomeru. Pre nižšie ročníky alebo matematicky menej zdatných žiakov to môže byť komplikovaný výpočet, preto skôr ako žiakom vysvetlíte, ako majú používať

vať uhlomer na rozdelenie kruhu, môžete využiť nasledujúcu grafickú pomôcku:

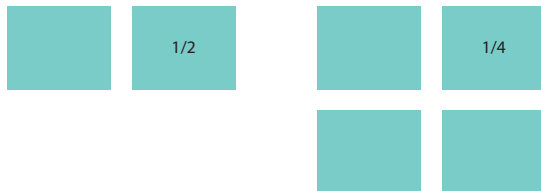
Rozdelte celý prúžok pásikmi podľa vzoru, vyfarbite ich a potom ho prekonvertujte na kruhový graf.

Použitie tabuliek

Predpokladáme, že žiaci majú základné používateľské znalosti tabuľkového procesora excel. Takže by mali vedieť, ako hárok otvoriť, spracovať ho a uložiť, a tiež vedieť, ako používať funkciu textu, čísiel a vzorcov. Okrem toho by žiaci mali vedieť, ako prezentovať zhromaždené údaje v tabuľkovej forme a ako napísať jednoduché vzorce s použitím funkcie =, označovanie bunky a funkcií výpočtu.

Percentá ako triedna diskusia

1. Z troch hárkov papiera urobte tri obrazce alebo na tabuľu nakreslite tri obrazce, ktoré budú predstavovať celok, polovicu a štvrtinu. Každý obrazec pomenujte a vyfarbite.
Položte otázku: Akú časť každý tvar predstavuje vo vzťahu k iným tvarom?
2. Čo je viac, $1/2$ alebo $1/4$?
Nakreslite dva nižšie uvedené tvary na tabuľu. Nechajte žiakov diskutovať o tom, ktorý je väčší a podľa čoho to vedia.

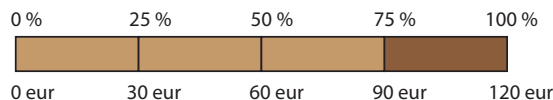

3. Spýtajte sa, ako používame percentá, napr.: Čo to znamená, keď je trieda 100 %-ne dievčenská alebo ak je 0 % dievčat? Ak by polovicu triedy tvorili dievčatá, ako by ste to vyjadřili?
4. Zozbierajte 20 vecí, z ktorých 5 bude iných než zostávajúcich 15. Spýtajte sa, akú časť celku tvorí týchto päť vecí. Spýtajte sa, akú časť celku tvorí zostatok vecí. Požiadajte žiakov, aby každú odpoveď uviedli aj v percentách. Spýtajte sa, koľko vecí musíte vziať, aby ste odstránili 50 %. Ak zostane čas, zopakujte toto cvičenie s 12 vecami, z ktorých 3 budú iné než zostávajúcich 9. Cvičenie zopakujte, ale tentoraz so zložitejšími zlomkami a percentami.

5. Spýtajte sa žiakov, či si všimli nejaké zľavy. Požiadajte ich, aby uviedli príklady zľavy a situácií, za ktorých sa môžu so zľavou stretnúť. Použite situáciu ako napríklad výpredaj v obchode s odevmi. Všetko sa predáva s 25 %-nou zľavou.

Zaobstarajte si nejaké obrázky odevov alebo ich nakreslite na tabuľu.

Šaty stoja 120 eur, 100 eur a 200 eur. Použite nasledujúci percentuálny prúžok.

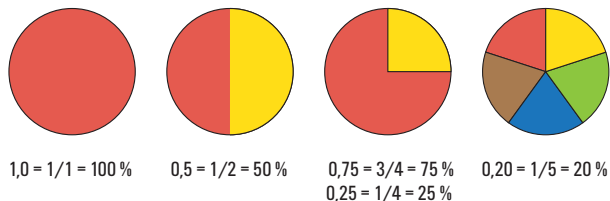
Obrázok 2: percentuálny prúžok

Požiadajte žiakov, aby spolu na tabuli vyplnili druhý percentuálny prúžok, tentoraz použite 200 eur.

6. Požiadajte žiakov, aby uviedli nejaký zlomok, napr. $2/5$. Prevedte ho na desatinné číslo a potom na percentá. Ak to bude potrebné, nakreslite na tabuľu diagram, ktorý zobrazí tieto tri formy. Ukážte na voľné miesto v diagrame a požiadajte žiakov, aby navrhli odpoveď. Použite kalkulačku.

zlomok	desatinné číslo	percento
$2/5$	0,4	40 %

7. Ukážte žiakom 4 biele a 12 modrých kociek umiestnených na jednom hárku papiera a 3 biele a 10 modrých kociek umiestnených na ďalšom hárku. Spýtajte sa, na ktorom hárku je najviac bielych kociek. Prediskutujte rozdiel medzi týmito dvomi možnosťami v relatívnom a absolútnom vyjadrení.
8. Porovnajete triedu s celou školou. Napríklad, aký je pomer dievčat a chlapcov v triede v porovnaní s celou školou. Vyjadrite tento pomer ako zlomok, potom ho vypočítajte ako desatinné číslo a opäť ako percento. Žiaci by mali pochopiť, že percentá uľahčujú porovnávanie relatívnych čísiel.
9. Štyri pizze – požiadajte žiakov, aby číselne popísali jednotlivé časti celkov rôznymi matematickými spôsobmi:

Skupinové aktivity

Skupinová aktivita 1: Páry

Pomôcky: kartón alebo iný papier na prípravu kariet

Polovica kariet bude predstavovať zlomky (napr. 0 , $1/4$, $1/2$, $3/4$, 1) a druhá polovica bude predstavovať zodpovedajúce percentá (napr. 0% , 25% , 50% , 75% , 100%).

Ciel: správne spárovať zlomok s percentom.

Skupinová aktivita 2: Hádzanie kockou

Pomôcky: kocka, štvorcový papier (1 cm), 2 rôzne farby ceruziek

Nakreslite hraciu plochu s rozmerom 10 x 10 cm. Žiakov rozdeľte do dvoch skupín, každá má k dispozícii ceruzku jednej farby. Tímy budú striedavo hádzať kockou. Ak na kocke padne párne číslo, tím svojou farbou vyfarbí päť štvorcov na hracej ploche. Ak na kocke padne nepárne číslo, skupina vyfarbí svojou farbou desať políčok. Ako hra pokračuje, dva farebné tvary budú čoraz viac vypĺňať hraciu plochu. Každý tvar musí mať „prepojenie“ v tom zmysle, že každý štvorec v tvare sa musí stranou dotýkať aspoň jedného iného štvorca v tvare. (Nestačí, keď sa dotýkajú vrcholmi). Tím, ktorý už nemá miesto, prehráva.

Žiaci by mali pochopiť, že päť štvorcov predstavuje 5 % hracej plochy a desať štvorcov predstavuje 10 %. Na konci každého kola žiaci vypočítajú percento hracej plochy aktuálne obsadenej farebným tvarom.

Skupinová aktivita 3: Ceny

Pomôcky: hárok papiera, obrázky tovaru

Na hárok papiera prilepte obrázky nejakého to-

varu a cien zo supermarketu. Urobte niekoľko kópií a rozdajte ich žiakom.

- Požiadajte žiakov, aby vypočítali $2/5$ ceny a aby vysvetlili, ako to urobili.
- Potom ich požiadajte, aby použili svoje kalkulačky a vypočítali $0,4$ z ceny. Ukážte im, že sa to dá vypočítať tak, že do kalkulačky zadajú $0,40 * \text{cena} =$.
- Nakoniec požiadajte žiakov, aby použili svoje kalkulačky a vypočítali 40% z danej ceny. Ukážte im, že sa to dá vypočítať tak, že na klávesnici zadajú $\text{cena} * 40\% =$.

Skupinová aktivita 4: Koľko tuku?

Pomôcky: obaly z rôznych druhov mlieka, na ktorých je uvedené percento tuku

Aktivitu realizujte pomocou nasledujúcich otázok:

- V ktorom type mlieka je veľa a, naopak, málo tuku podľa udaných percent?
- Aký je percentuálny obsah tuku v dvoch litroch mlieka?
- Ako by ste vyjadrili percento tuku desatinným číslom?
- Ako by ste vyjadrili percento tuku zlomkom?
- Akému množstvu tuku sa rovná 1% tuku v 1 litri mlieka? Akému množstvu tuku sa rovná $0,5\%$ tuku v 1 litri mlieka?
- Koľko tuku je v 1 litri šľahačky s 38% -ným obsahom tuku?

Ďalšie námety pre individuálnu alebo skupinovú prácu

Námet 1: Parkovisko

V aktivite budú žiaci používať percentá, aby mohli porovnať veci, ktoré nemožno bez využitia percent ľahko porovnávať, napríklad parkoviská

rôznej veľkosti, na ktorých je rôzny počet zaparkovaných áut.

Množstvo možno vyjadriť absolútnymi alebo relatívnymi číslami. Relevantnosť týchto dvoch typov porovnávania závisí od toho, čo sa porovnáva. Samozrejme, možno vykonať relatívne aj absolútne porovnania, ale v tomto prípade sa zvlášť zameriame na relatívnu metódu.

Žiaci musia nájsť spôsob, ako tieto relatívne porovnania urobiť. Niektorí žiaci použijú percentá a iní zlomky.

Na ilustráciu prostredníctvom percentuálneho prúžka sa môže pridať ešte jeden riadok čísel, aby sme mohli porovnať absolútne a relatívne čísla.

Aktivita

Požiadajte žiakov, aby nakreslili dve parkoviská A a B s miestom pre rozdielny počet áut, napríklad 50 na jednom parkovisku a 40 na druhom. Parkoviská označte názvom alebo farbou, aby ich bolo možné ľahko identifikovať.

Požiadajte žiakov, aby porozmýšľali o rôznych nastaveniach porovnávania parkovísk prostredníctvom nasledujúcich otázok:

- Ktoré parkovisko je viac zaplnené, keď sa na každom parkovisku nachádza 20 áut.
- Ako môžete vyjadriť to, do akej miery je parkovisko zaplnené.
- Koľko áut je potrebných na to, aby sa parkovisko zaplnilo na 50% .
- Koľko áut je potrebných na to, aby sa parkovisko zaplnilo na 20% .
- Na koľko percent je každé parkovisko zaplnené, ak je na každom parkovisku 15 áut?
- Koľko áut musí byť zaparkovaných na každom parkovisku, aby bolo možné povedať, že sú rovnako zaplnené – uveďte príklad.

Ak zostane čas, požiadajte žiakov, aby si predstavili obrovské parkovisko s 3 500 autami. Zopakujte vyššie uvedené cvičenia, ktoré sú pre tento príklad relevantné.

Námet 2: Autá

Priemer (stredná hodnota) je štatistickým údajom/ukazovateľom, ktorý sa často používa ako jediný deskriptor zhromažďovania údajov. Vo vzťahu k pojmu časť – celok sa priemerná hodnota často vníma ako časť, ktorá rozdelí celok na rovnaké časti. Napríklad priemer radu čísel (4, 6, 5, 9, 1) je 5 a zodpovedajúcim „rovnako rozdeleným“ radom čísel je (5, 5, 5, 5, 5).

Aktivita

Žiaci jednej školy uskutočnili prieskum, v rámci ktorého spočítali počet osôb v každom aute, ktoré v ich okolí prešlo v priebehu 1 minúty – výsledok:

Počet áut	10
Počet ľudí	12

Ďalej riešili nasledujúce úlohy:

- V koľkých autách bola len jedna osoba?
- Koľko ľudí bolo v priemere v každom aute?
- Ak by sledovali autá 10 minút, koľko ľudí a áut musia zaznamenať, aby dosiahli taký istý priemer ako v predchádzajúcom prípade?

Po hodine sledovania žiaci získali tieto výsledky:

Počet áut	520
Počet ľudí	720

Vypočítajte, koľko ľudí bolo v priemere v každom aute.

Vypočítajte priemerný počet ľudí na jedno auto.

Počet áut	400
Počet ľudí	800

Pozrite sa na oba priemery. Prečo ich nemôžete spočítať a vydeliť 2, aby ste dostali konečný priemer?

Námet 3: Prieskum veľkosti topánok

Pri nasledujúcom cvičení je potrebný prístup k počítaču, ktorý má excel. Na jeden počítač by mali pripadať najviac dvaja žiaci.

Požiadajte žiakov, aby:

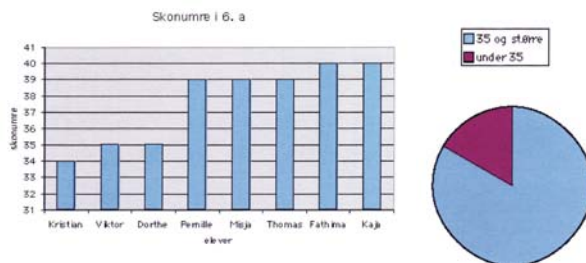
- zistili veľkosť topánok každého v triede,
- zistené údaje prehľadne zapísali do tabuľky,
- vypočítali priemernú veľkosť topánok v triede.

$$\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n} = \frac{m}{n}$$

Podklad na prípravu tabuliek:

- meno žiaka, veľkosť topánok, spolu, priemer,
- veľkosť topánok 35 a viac, pod 35, počet, celkovo.

V rámci tohto cvičenia by žiaci mali použiť program excel. Nechajte ich experimentovať s rôznymi druhmi grafov vrátane menej bežných. Všimnite si, že veľkosti topánok boli zoradené podľa vzostupnej veľkosti. Požiadajte žiakov, aby zadali údaje náhodným spôsobom a potom ich roztriedili podľa hodnoty. Ako príklad uvádzame nasledujúce grafy z pôvodného dánskeho projektového manuálu.

9. Prílohy

9.1 A – Vzory dotazníkov na vypracovanie Správy o fajčení

Tento dotazník je určený **pre vlastnú triedu** – teda triedu, kde sa tdeň bude realizovať.

A1. Ako často fajčíš cigarety?

Označ krížikom **jedno** vybrané **políčko**.

- Nikdy som cigarety nefajčil.
- Cigarety som fajčil len raz.
- Cigarety som fajčil len párkrát.
- Fajčím cigarety, ale len príležitostne (napr. keď som vonku s priateľmi).
- Cigarety fajčím každý deň.

A2. Odhad počtu

Pri **každej** otázke doplň predpokladaný počet.

- Čo si myslíš, koľko tvojich spolužiakov fajčí cigarety každý deň?
- Čo si myslíš, koľko žiakov v 7. triede v..... s počtom žiakov..... fajčí cigarety každý deň?¹
- Čo si myslíš, koľko žiakov v 7. triede v škole v Bratislave s počtom žiakov..... fajčí cigarety každý deň?²
- Čo si myslíš, koľko žiakov 9. triedy v našej škole, ktorí budú vyplňať váš dotazník, fajčí príležitostne?
- Čo si myslíš, koľko žiakov 9. triedy, ktorí budú vyplňať váš dotazník, fajčí každý deň?
- Čo si myslíš, koľko žiakov 9. triedy v Bratislave s počtom žiakov..... fajčí cigarety každý deň?²

¹ iná trieda vo vašej škole/škole v najbližšom okolí

² školy v Bratislave si zvolia inú možnosť

V časti B na vybodkované miesto doplňte pre vás relevantný údaj (týka sa to hlavne škôl v Bratislave):

Buď – namiesto „školy v Bratislave“ to môže byť iné vzdialenejšie mesto, napr. Košice,

Alebo – môžete použiť aj iné dostupné štatistiky na porovnanie, napr. celoslovenské štatistiky – mládež vo veku 11–15 rokov

Optimálne je, ak si zorganizujete výmenu štatistík s vami vybranou školou (najlepšie, ak bude tiež realizovať tdeň).

Je nutné vždy doplniť aj počet žiakov v triede, z ktorej sa robí odhad.

A3. Čo si myslíš o mladých ľuďoch, ktorí fajčia cigarety?

Označ krížikom buď áno, alebo nie.

Áno Nie

☐	☐	Obyčajne je s nimi zábava.
☐	☐	Sú v pohode.
☐	☐	Zbytočne si ohrozujú zdravie.
☐	☐	Už nie sú „in“.
☐	☐	Nie sú príliš atraktívni.
☐	☐	Radi sa predvádzajú.
☐	☐	Sú hlupáci.
☐	☐	Je to ich vec.

A4. Myslíš si, že budeš v budúcnosti fajčiť cigarety?

Označ krížikom **jedno** vybrané políčko.

- Pravdepodobne áno.
- Myslím, že nie.
- Určite nie.
- Neviem.

9.2 B – Vzor dotazníka pre 9. triedu

My siedmci sme zapojení do prípravy tematického dňa, ktorý je venovaný okrem iného aj otázkam o fajčení cigariet. Súčasťou je aj matematické spracovanie úrovne fajčenia/nefajčenia u starších žiakov.

Chceme vás požiadať o vyplnenie nasledujúceho anonymného dotazníka, aby sme mohli zistiť, do akej miery sa nám to podarí.

Ako často fajčíš cigarety?

Označ krížikom **jedno** vybrané políčko.

- Nefajčím cigarety.
- Fajčím cigarety, ale len príležitostne (napr. keď som vonku s priateľmi).
- Cigarety fajčím každý deň.

Ďakujeme ti za pomoc a ochotu!

9.3 C – Správa o fajčení pre triedu...

C1.

V tejto triede žiakov už fajčilo alebo fajčí (celkový počet z otázok 2 – 5).

žiakov povedalo, že nikdy nefajčili cigarety.

žiakov povedalo, že raz fajčili cigarety.

žiakov povedalo, že niekoľkokrát fajčili.

žiakov povedalo, že fajčí cigarety, ale len príležitostne (keď sú „vonku“).

žiakov povedalo, že fajčí cigarety každý deň.

C2. Odhad triedy o úrovni fajčenia iných mladých ľudí

Žiaci si myslia, že:

žiakov (našej) triedy fajčí cigarety každý deň. (Čo zodpovedá %.) Skutočný počet je (napr. menší než 0,5 %).

žiakov 7. triedy v škole... fajčí cigarety každý deň. (Čo zodpovedá %.) Skutočný počet je (napr. menej než 0,5 %).

žiakov 7. triedy v škole... v Bratislave fajčí cigarety každý deň. (Čo zodpovedá %.) Skutočný počet je (napr. menej než 0,5 %).

žiakov 9. triedy v našej škole fajčí cigarety príležitostne. (Čo zodpovedá %.) Skutočný počet je žiakov, čo zodpovedá %.

žiakov 9. triedy v našej škole fajčí cigarety každý deň. (Čo zodpovedá %.) Skutočný počet je žiakov, čo zodpovedá %.

žiakov 9. ročníka v Bratislave fajčí cigarety každý deň. Skutočný počet je žiakov, čo zodpovedá %.

C3. Čo si trieda myslí o mladých ľuďoch, ktorí fajčia cigarety?

Obyčajne sú zábavní.	Áno: ☐ žiakov	Nie: ☐ žiakov
Sú v pohode.	Áno: ☐ žiakov	Nie: ☐ žiakov
Zbytočne si ohrozujú zdravie.	Áno: ☐ žiakov	Nie: ☐ žiakov
Už nie sú „in“.	Áno: ☐ žiakov	Nie: ☐ žiakov
Nie sú atraktívni.	Áno: ☐ žiakov	Nie: ☐ žiakov
Radi sa predvádzajú.	Áno: ☐ žiakov	Nie: ☐ žiakov
Sú hlupáci.	Áno: ☐ žiakov	Nie: ☐ žiakov
Je to ich vec.	Áno: ☐ žiakov	Nie: ☐ žiakov

C4. Čo si myslia žiaci v triede o tom, že niekedy začnú fajčiť?

- žiakov povedalo: pravdepodobne áno.
- žiakov povedalo: myslím, že nie.
- žiakov povedalo: určite nie.
- žiakov odpovedalo: neviem.

9.4 D – Skupinové hárky

**D1. Skupinový hárok: 7. trieda
v škole.....**

Čo si myslíme

10										
9										
8										
7										
6										
5										
4										
3										
2										
1										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Realita

10										
9										
8										
7										
6										
5										
4										
3										
2										
1										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

**D2. Skupinový hárok: 9. trieda
v škole.....**

Čo si myslíme

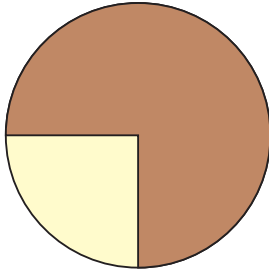
10										
9										
8										
7										
6										
5										
4										
3										
2										
1										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Realita

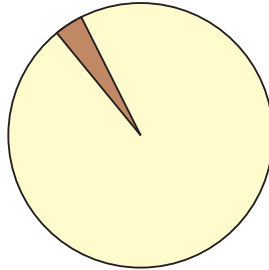
10										
9										
8										
7										
6										
5										
4										
3										
2										
1										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

9.5 E – Grafická pomôcka pre učiteľa na ilustráciu sociálneho zveličovania

Odhad

Realita

Sociálne zveličovanie:

Mladí ľudia si zvyčajne myslia (odhadujú), že je oveľa viac fajčiarov, než v skutočnosti je.

9.6 F – Pracovný hárok žiaka č. 1

Ako vzniká sociálne zveličovanie?

Napíš najmenej 3 dôvody (príčiny), ktoré podľa teba spôsobujú rozdiel medzi realitou a tým, čo si myslíme alebo predstavujeme.

■

■

■

■

■

■

Prediskutuj s ostatnými žiakmi v skupine svoje dôvody.

Spoločne vyberte dôvody z jednotlivých návrhov, na ktorých ste sa ako skupina zhodli, že sú rozhodujúce.

Svoj skupinový výber prezentujte pred celou triedou. Môžete ich mať napísané na hárku papiera, tabuli ap.

9.7 G – Pracovný hárok žiaka č. 2

Predchádzanie sociálnemu zveličovaniu a nedorozumeniam

Napiš svoje návrhy odpovedí na nasledujúce otázky:

Ako môžeme predchádzať nedorozumeniam alebo nesprávnemu pochopeniu iných ľudí?

Čo môžeme urobiť pre to, aby sme iných odradili od toho, aby začali fajčiť, alebo tých, ktorí už fajčia, aby prestali fajčiť?

V skupine spoločne prediskutujte vaše návrhy (a argumenty) a potom urobte výber z jednotlivých návrhov, na ktorých ste sa ako skupina dohodli, aby ste našli najtvorivejšie, pritom však realistické návrhy riešenia nasledujúcej otázky/témy:

Čo môžete vy ako trieda urobiť pre to, aby spolužiaci vo vašej triede nezačali fajčiť, prípadne aby prestali fajčiť?

Svoj skupinový výber návrhov možných riešení prezentujte pred celou triedou. Môžete ich mať napísané na hárku papiera, tabuli ap.

9.8. H – Vzor textu triednej dohody

Triedna dohoda

My 7. trieda v škole

sme sa rozhodli vzájomne si pomôcť v tom, že nezačneme alebo prestaneme fajčiť cigarety. Sme si vedomí toho, že väčšina mladých v našom veku v zahraničí aj na Slovensku považuje fajčenie už za prežitok.

Preto sme sa rozhodli nefajčiť.

Aby sme všetci dokázali naše rozhodnutie dodržať, dohodli sme sa na nasledovnom:

Podpisy žiakov:

Riadenie a facilitovanie skupinovej práce

Úlohou škôl je nielen plniť vzdelávaciu funkciu, ale aj prispievať k osobnostnému a sociálnemu rozvoju žiakov. Je známe, že **podporujúce edukačné prostredie**², v ktorom prevláda zainteresovanosť, pocit spolupatričnosti žiakov a spolupráca, stimuluje prácu a učenie (Bolt, L. – Kooiman, P. – Melisse, R., 2004). Práve preto je táto učebná stratégia aj základom projektu „Všetci to robia!“.

Zmena prostredia na „sociálne silné vzdelávacie prostredie“ bude pozitívne vplyvať na konanie a postoje žiakov (Junger-Tas, 2002).

1. Ako súvisí stratégia spolupráce s projektom „Všetci to robia!“?

V metodike projektu „Všetci to robia!“ sa využívajú diskusné a heuristické metódy, kooperatívne riešenie problémov, skupinová práca, technika zdieľania názorov a skúseností, dohodovanie, prijímanie konsenzu, reflexia procesov a sebareflexia. Uplatnenie týchto metód učiteľmi zvyšuje efektivitu a účinnosť projektu a umožňuje jeho prepojenie s ďalšími učebnými

² Pod pojmom podporujúce edukačné prostredie, ktoré stimuluje osobný a sociálny rozvoj žiakov, rozumieme prostredie, kde každý v škole má pocit, že niekam patrí, že jeho prínos je uznávaný, že je akceptovaný spolužiakmi a učiteľmi.

predmetmi. Tým sa môže stať krátkodobý projekt aj niekoľkomesačným, a vytvorí sa tak možnosť na medzipredmetovú integráciu.

Zvládnutie metodiky riadenia skupinovej práce a facilitovania spolupráce žiakov je nevyhnutným predpokladom úspešnosti realizácie uvedeného projektu. Potvrdilo to aj jeho overovanie v edukačnej praxi štyroch rôznych škôl, skúsenosti a názory zapojených učiteľov i žiakov. Naše námety môžu byť prínosné najmä pri práci so žiakmi, ktorí majú menej skúseností so skupinovú prácou.

Naším cieľom je poskytnúť metodické postupy, ako začať pracovať so skupinami a pripraviť žiakov na projektový tematický deň (ďalej tdeň) tak, aby sa splnil cieľ projektu a dosiahla sa čo najväčšia účinnosť.

Ponúkame metódy a postupy, ktoré projektový deň umožnia rozvinúť do dlhodobejšieho projektu cez integráciu učebných obsahov viacerých predmetov, napr. biológie, matematiky, etiky, slovenského jazyka či výchov.

Predkladaná metodika riadenia skupinovej práce a facilitovania sprievodných procesov je koncipovaná obsiahlejšie, ako sú potreby projektu Všetci to robia! Môže sa aplikovať aj samostatne, teda nezávisle od projektu.

Uvádzame aspoň niektoré možnosti využitia:

- *na začiatku vyučovacej hodiny ako úvodnú motiváciu k téme alebo pri zisťovaní vedomostí, skúseností a názorov žiakov*
- *v priebehu hodiny na osvojenie si látky vlastnou objavnou, tvorivou činnosťou*
- *na praktickú aplikáciu poznatkov*
- *na precvičovanie určitých zručností (napr. komunikačných)*
- *na záver hodiny, na zhrnutie látky, zistenie, ako bola pochopená*
- *pre spätnú väzbu, hodnotenie a oceňovanie*
- *ako metódu tvorivého učenia pri projektovom vyučovaní*
- *ako spôsob riešenia problémov*
- *nástroj na podporovanie pozitívnej sociálnej klímy a vytváranie spolupatričnosti*
- *nástroj na prevenciu rizikového – nežiaduceho správania*

2. Čo je podstatou skupinového a kooperatívneho vyučovania?

Výskumy dokazujú, že ak žiaci môžu spolupracovať, naučia sa viac a ich vedomosti majú trvalejšiu hodnotu.

Pre **skupinové vyučovanie** je charakteristická práca žiakov v skupinách (dvoj- až šesťčlenných),

ktoré vznikajú náhodným alebo zámerným delením podľa vybraného kritéria. Práca v skupine zlepšuje priebeh učenia a najčastejšie sa využíva najmä vo fáze precvičovania a upevňovania poznatkov, spôsobilostí a zručností. Výučba sa prispôsobuje individuálnym potrebám a záujmom jednotlivých žiakov, môžu sa učiť vzájomne (napríklad technika párového čítania, skladačka). Podporujú sa sociálne väzby medzi žiakmi, vzniká tvorivá atmosféra a jej dôsledkom je synergický efekt.

- **Skupina** (malá, stredná, veľká) je zoskupenie ľudí (zámerné, náhodné, spontánne), ktoré má svoju štruktúru a svoju dynamiku (existujú v nej vzťahy, potreby trvalé, dočasné...).

Kooperatívne vyučovanie je založené na skupinovom vyučovaní, ale obohacuje ho o sociálne aspekty, ktoré sú cielene rozvíjané. V tíme sú medzi členmi hlbšie väzby ako v skupine.

- **Medzi základné charakteristiky tímu patria:**
 - ▲ sformulovaný spoločný cieľ a pravidlá fungovania tímu
 - ▲ jednotlivé činnosti členov tímu na seba nadväzujú
 - ▲ jasne sú určené roly, povinnosti a úlohy jednotlivých členov tímu

- **Komunikačný rámec skupinového a kooperatívneho vyučovania**

Pri skupinovom a kooperatívnom vyučovaní je nevyhnutné dodržiavať základné pravidlá, ktoré sa dajú nazvať aj komunikačným rámcom. Je to

poznanie východiskovej situácie, stanovenie ciest – metód, vedomosť o tom, čo má byť výsledkom spolupráce, kto alebo čo dokáže pri práci nad spoločnou úlohou najviac pomôcť. Kvalitná spolupráca v skupine sa nezaobíde bez zodpovedného prístupu jej jednotlivých členov. Každý z nich má mať **zvnútornené základné myšlienkové operácie**, ktoré sa podľa Fishera (1997) dajú formulovať nasledovne:

- ▲ *uvažuj o tom, čo chceš urobiť a čo chceš dosiahnuť, uvažuj, prečo to robíš, sformuluj účel svojej činnosti*
- ▲ *uvažuj o spôsoboch svojej práce, o tom, čo ti pomôže dosiahnuť úspech*
- ▲ *uvažuj nad výsledkom (výrobkom, postupom) svojej práce*
- ▲ *uvažuj, čo s výsledkom svojej práce urobíš ďalej, ako naučené využiješ v ďalšom živote*

Úlohou učiteľa je počas vyučovania pozorovať, usmerňovať, dávať spätnú väzbu, pripomienkovať, pozitívne podporovať = facilitovať.

Mení sa pozícia učiteľa, stáva sa facilitátorom vyučovacieho procesu. Tak je to aj v rámci **tdňa** projektu Všetci to robia! Učiteľ vystupuje z roly experta a stáva sa facilitátorom.

*Facilitátor je vnímaný ako „uľahčovateľ“ procesov. **Dôležité je pochopiť filozofiu jeho roly** – facilitátor napomáha, uľahčuje hľadanie riešenia procesuálnych problémov a úloh. Rola facilitátora je neutrálna, usmerňuje činnosť skupín z hľadiska procesu. **Jeho úlohou nie je navrhovať myšlienky a riešenia, len ich podnecuje, nehodnotí, ale sumarizuje, zovšeobecňuje a riadi diskusiu, uľahčuje dohodovanie.***

■ Činnosť facilitátora pri skupinovej práci spočíva v tom, že:

- ▲ vytvára podmienky a príležitosti na prácu skupín (z hľadiska akademického aj sociálneho)
- ▲ využíva individuálne danosti členov tak, aby rozvíjali to, v čom sú dobrí, ale aj tie schopnosti a spôsobilosti, ktoré by mali zlepšiť (vnímané sú ako možnosti rozvoja)
- ▲ usmerňuje a uľahčuje prácu skupín (tímov) aj jednotlivcov
- ▲ pozitívne podporuje a oceňuje ich prácu, poskytuje okamžitú spätnú väzbu
- ▲ posilňuje spoluprácu a osobnú zodpovednosť členov skupiny

Facilitovanie procesov si vyžaduje disponovať množstvom poznatkov o tejto oblasti, ale najmä mať vlastné skúsenosti, trénovať svoje facilitačné zručnosti.

■ Úspešnosť procesu facilitovania vieme (ako učitelia) ovplyvniť, keď:

- ▲ vytvoríme primerane veľké skupiny podľa podmienok v triede, účelu a skúseností žiakov
- ▲ presne vymedzíme cieľ
- ▲ jasne definujeme problém a úlohy skupinovej práce
- ▲ využívame tvorivé metódy hľadania nápadov
- ▲ aplikujeme účinné metódy overovania rôznych riešení
- ▲ zapojíme do rozhodovania všetkých žiakov
- ▲ jasne určíme zodpovednosti každého jednotlivca
- ▲ uplatňujeme demokratický štýl riadenia triedy

3. Ako docieľiť, aby to fungovalo? Vyskúšané námety

Na úspešné uskutočnenie projektového **tdňa** v pracovnej tvorivej atmosfére sú potrebné skúsenosti žiakov so skupinovú prácou. Aby sa učitelia a žiaci dokázali sústrediť na cieľ projektu a nemuseli riešiť rôzne sprievodné problémy (hluk, nemotivovanosť jednotlivcov, nerovnomerné zapájanie žiakov do skupinovej práce, nedostatočné aktívne počúvanie, vyrušovanie spolužiakov pri práci a mnohé iné prejavy), s ktorými sa často stretávame.

Dôležité je udržať skupinovú dynamiku a plynulosť aktivít, čomu pomáhajú zdanlivé „ma-

ličkosti“, ktoré sú súčasťou riadenia triedy a facilitovania procesov.

Čo potrebujeme na efektívnu skupinovú prácu, aby bol tdeň úspešný?

1. Usporiadanie priestoru pri skupinovej práci
2. Vytvorenie pracovných skupín
3. Rozdelenie organizačných a sociálnych rolí
4. Prijatie a rešpektovanie dohodnutých pravidiel práce v skupine
5. Rozvíjanie osobných a sociálnych kompetencií potrebných na spoluprácu
6. Hodnotenie práce v skupinách, reflexiu procesov a vzájomné oceňovanie

Uvedené predpoklady na efektívnu skupinovú prácu bližšie rozoberieme v nasledujúcich podkapitolách.

3.1 Usporiadanie priestoru pri skupinovej práci

Usporiadanie priestoru dokáže výrazne ovplyvniť správanie žiakov a znížiť riziko vyrušovania. Efektívnejšie je pracovať v menších skupinách.

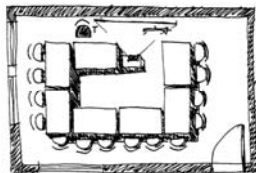
Námet:

Keď so skupinovú prácou len začíname, osvedčila sa práca v dvojiciach, pričom sú stoly usporiadané tak, aby neboli v radoch za sebou, ale na spôsob arény alebo v polkruhu (obr. 1 a 2). Usporiadanie vyhovuje aj pre tradičné vyučovanie (nedá sa otočiť dozadu a rozprávať sa, učiteľ má s každým priamy očný kontakt).

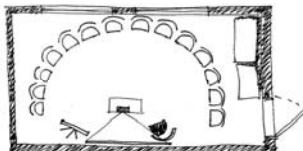
Neprikladáme ďalších členov skupiny, kým nezískajú skúsenosti a neosvoja si pravidlá práce

v dvojiciach, neskôr v trojiciach a štvoriciach. Obvykle to trvá najmenej 2-3 mesiace, podľa frekvencie skupinovej práce, ktorú v pravidelných intervaloch zaradujeme do vyučovania.

Obr. 1 Aréna

Obr. 2 Polkruh

V súvislosti s tým vytvárame aj pracovné miesto. Najmä pri „aréne“ sa dva stoly dajú ľahko spojiť, čím vznikne miesto pre štvoricu (Premena).

Námet:

Pri spájaní dávame pozor, aby kratšie strany spojených lavíc smerovali k čelnej stene, kde budeme premietat, mať flipchart a pod., aby nikto nesesedel chrbtom (čo je v triedach pri nedostatku skúseností dosť bežné). Ťažko je účinne facilitovať a udržať pozornosť žiakov, keď nemáme vzájomný očný kontakt. Dobré je mať všetkých v svojom zornom poli a byť pri nich čo najbližšie, bez bariér (napr. nebyť za katedrou).

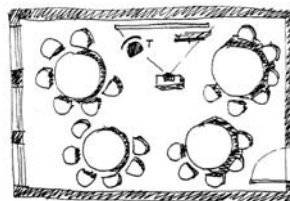
Skupinovú prácu treba ďalej „trénovať“ vo štvorici, zaradovaním takého typu práce pravidelne do vyučovania. Stoly pripraví žiaci cez prestávku alebo venujeme nejaký čas (ktorý sa nám potom vráti) na nácvik – vytvoriť skupinové sedenie „ticho a rýchlo“ (podmienka – používa sa len neverbálna komunikácia). Prínosné je, keď žiaci získajú tieto zručnosti už na 1. stupni.

Neskôr vyskúšame prácu v päť- až šesťčlenných skupinách, ideálne sú okrúhle stoly (obr. 3, všetci vidia priamo dopredu). Väčšinou ich však nemáme a na tento účel používame už spomínané dve spojené školské lavice.

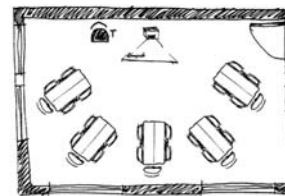
Námet:

V tom prípade odporúčame najviac päťčlenné skupiny, aby mal každý svoj priestor a sedel čelom k hlavnému priestoru (obr. 4).

Obr. 3 Čajovňa

Obr. 4 Premena

3.2 Vytvorenie pracovných skupín (kritériá)

Skupinová práca je vhodným prostriedkom na dosiahnutie výsledkov **v troch oblastiach**, ktoré vplývajú aj na spôsoby rozdelenia žiakov do skupín:

■ poznávacie alebo intelektuálne ciele

Spolupráca účinne podporuje pojmové učenie, spôsobilosť tvorivo riešiť problémy, rozvíja ústnu komunikáciu. Dôležitý je výber a štruktúrovanie učiva pre skupinovú prácu. Základným kritériom je, že úloha nesmie byť jednoduchšie realizovateľná pre jednotlivca (*vzhľadom na náročnosť, potrebný čas na úlohu, množstvo výstupov a pod.*) a výsledok vzniká zmysluplným príspevom všetkých. Skupinová práca v pravom zmysle slova nie je napr. počítanie matematických

cvičení, pričom „skupinové“ je len to, že žiaci sedia vo štvorici, prípadne si výsledky opravujú vzájomne.

■ sociálne ciele

Každý z nás je v živote členom rôznych skupín, ak by sme patrili iba do jednej skupiny, naše skúsenosti by boli obmedzené. Podobne je to aj v triede, kde pružne zoskupujeme žiakov do skupín rôznej dĺžky trvania, podľa cieľa skupinovej práce.

■ riešenie spoločných problémov triedy

Žiaci, ktorí sú dlhodobo členmi skupiny, kde cítia podporu a akceptovanie zo strany spolužiakov, majú menej disciplinárnych problémov, ich správanie sa stáva zodpovednejšie a dosahujú vyššie výkony v učení.

Ideálny počet žiakov pre skupinovú prácu

Ideálny počet žiakov pre skupinovú prácu je 18 až 26 žiakov v triede. Tento počet zaručuje dostatok času na prácu skupín, obsahové a organizačné zvládnutie preberaného učiva, priestor pre hodnotenie. Keď je v triede menej žiakov ako 12, môže to znamenať menej podnetov, informácií, môže to viaznuť komunikácia, znižuje sa skupinová dynamika. Keď je žiakov nad 28, práca v triede je organizačne aj časovo veľmi náročná. Pri niektorých vyučovacích metódach, napr. diskusii, aby sa udržala pozornosť a dynamika, je vhodné niektorých žiakov poveriť individuálnymi úlohami, ale dôležitými pre prácu skupín, ako sú napr. vyhľadávanie informácií v knihách, na internete, príprava pomôcok, pracovných listov, spracovanie výstupov na počítači a pod., pričom žiakov v týchto úlohách striedame.

Spôsob vytvárania skupín a početnosť skupiny je dôležitým faktorom úspešnosti facilitovania skupinovej práce. Podstatné sú však dostatočné skúsenosti a dobrý odhad učiteľa, ktoré sa získavajú najmä vyučovacou praxou.

Veľkosť pracovnej skupiny závisí aj od toho, aké skupinové vyučovacie metódy sa učiteľ rozhodne použiť. Pri niektorých metódach pracujú len dvojice (*interview*), pri iných je optimálny určitý počet žiakov – 4 až 6 žiakov (*dramatizácia, rolové hry*), pri niektorých aj celá trieda (*brainstorming*).

3.2.1 Využitie kritérií pri tvorbe skupín

Vzhľadom na cieľ skupinovej práce vytvárame skupiny krátkodobé a dlhodobé. Ako vytvárať skupiny, aby pracovali čo najefektívnejšie?

1. Podľa študijného záujmu vytvárame **skupiny krátkodobé, na splnenie nejakej konkrétnej učebnej úlohy**, napr. pri práci na projektoch. Sú tiež priestorom na výmenu skúseností žiakov v nejakej oblasti, pri plnení špecifických úloh, pri motivácii na nejakú tému a jej otvorenie (napr. ľudské telo), ako aj pri ukončovaní tém, zhrnutí učiva, aplikácii do života. Tieto skupiny môžu vznikať aj spontánne, podľa záujmu žiakov, alebo náhodným spôsobom.
2. **Skupiny podľa precvičovaných zručností** sa vytvárajú podľa potreby na krátky čas a na základe konkrétnej situácie. Vznikajú preto, aby si žiaci osvojili určité pojmy a súvislosti alebo precvičili špecifické zručnosti, napr.

čítať s porozumením odborný text, vypočítať percentá a pod. Tieto skupiny sa často menia a žiaci sa presúvajú do ďalších, podľa aktuálnych potrieb.

Námet:

Skupinu takéhoto typu môžu tvoriť žiaci s výbornými, priemernými aj slabšími učebnými výsledkami, aby sa mohli učiť navzájom (heterogénna skupina). Vhodné je tento spôsob práce skupín striedať s prácou v homogénnych skupinách (skupiny žiakov s veľmi dobrými výsledkami, skupiny so slabšími výsledkami), aby nadaní žiaci zažili intelektuálne výzvy a museli ďalej rozvíjať svoje schopnosti a žiaci so slabšími výsledkami boli aktívnejší, mali väčšie možnosti sa prejaviť. Ak je to účelné, môže sa stať, že skupiny riešia aj rôzne úlohy, napr. žiaci si v jednotlivých skupinách precvičujú rôzne zručnosti (paralelná práca skupín).

3. Prvé dva spôsoby reprezentovali pružné rozdeľovanie do skupín. Sociálnu podporu poskytujú žiakom trvalé dlhodobé (trvajúce polrok aj celý rok) tzv. **domovské skupiny**. Vytvárajú sa cieľným spôsobom, pri ktorom sa uplatňujú viaceré kritériá. Prihliada sa na to, aby mali žiaci v skupine aspoň jedného spolužiaka/čku, ktorého pokladajú za priateľa/l'ku, aby skupina bola heterogénna, zložená zo žiakov s lepšími aj s horšími učebnými výsledkami, z chlapcov a dievčat, ktorí dokážu spolupracovať a vzájomne sa podporovať. Tieto skupiny sa využívajú najmä na budovanie tímovej spolupatričnosti, motiváciu a vtiahnutie žiakov. Mali by pravidelne pracovať v tomto zložení v určitých časových

intervaloch, napr. aspoň 3-krát do týždňa po 10 – 15 minút (bližšie Kovaliková, Olsenová, 1996).

4. **Pracovné skupiny** súvisia s potrebou učiteľa zvládnuť každodenný program triedy. Väčšinou nemá viac ako dvoch, troch žiakov a je vytvorená na dosiahnutie konkrétnych výsledkov, ktoré sú ľahko merateľné a dá sa v nich realizovať napr.: príprava prezentácie, pomôcok, tvorba nástenky.

3.2.2 Vytváranie skupín náhodným spôsobom

Krátkodobé skupiny alebo aj časť členov „domovskej“ skupiny je vhodné vyberať náhodným spôsobom. Obmedzujú sa tak prejavy nechuti žiakov s niekým spolupracovať. Vidia, že sa členstvo v skupine strieda, výber je spravodlivý, nikto nie je zvyhodňovaný. Trénujú sa ich spôsobilosti spolupracovať s rôznymi ľuďmi tak, ako je to aj v živote.

Existujú rôzne náhodné spôsoby, medzi jednoduché patrí:

1. Odpočítanie podľa počtu členov skupiny

Varianty:

a) **Odpočítanie podľa plánovaného počtu skupín**

Napríklad pri 24 žiakoch v triede chceme štvorčlenné skupiny, čím vznikne 6 skupín. Žiaci sa v kruhu postupne odpočítavajú – prvý, druhý, tretí, štvrtý, piaty, šiesty a znovu pokračujú od prvého po šiesteho, kým skončí

posledný žiak. Potom sa vytvoria skupiny z „jednotiek“, „dvojok“, „trojok“ atď. Pre plynulý presun do novovytvorených skupín reflektujeme poradie žiakov – napr. všetci prví zatlieskajú, všetci druhí urobia drep, všetci tretí vyskočia atď. V nasledujúcom kroku postupne odídu k svojim stolom – „jednotky“ k očíslovanému stolu „1“ (stoly ako pracovné miesta sme viditeľne označili už predtým).

b) Zložitejší variant „Postavme sa na čiaru“

Žiaci sa postaví do radu, určíme začiatok, koniec radu a smer otočenia, podľa jedného z nasledujúcich kritérií:

- mesiaca a dňa narodenia
- abecedne podľa krstného mena
- dĺžky vlasov, veľkosti dlane či farby očí (od najsvetlejších po najtmavšie) a pod.
- podľa toho, kedy ráno vstali alebo iných činností

Úlohu skomplikujeme pravidlom, že možno použiť len neverbálnu komunikáciu.

Príklad postupu tvorby skupín pri uplatnení kritéria „podľa mesiaca a dňa narodenia“

Žiaci sa pohybujú po vyhradenom priestore a ukazujú si pomocou prstov mesiac a deň narodenia. Na základe toho sa stavajú postupne do radu, napr. od okna narodení v januári, postupne až po dvere, kde budú stáť žiaci narodení v decembri. Rovnaký postup sa uplatňuje pri dňoch. Dôsledne dodržíme, že sa nesmie hovoriť. Keď všetci stoja v rade tvárou k nám, urobíme „kontrolu“. Každý povie mesiac a deň narodenia, nesprávne zaradenie „opravíme“. Neskôr sa žiaci odpočítajú a potom postupujeme ako v bode 1.

Hoci je tento variant náročnejší, v prípade, že máme v úmysle používať skupinové alebo kooperatívne vyučovanie pravidelnejšie, investícia do času sa nám opláti:

- posilňujeme spolupatričnosť v triede, prehĺbime vzájomné poznanie žiakov
- učíme žiakov používať a dodržiavať pravidlá
- trénujeme spôsobilosť riešenia problémov, organizáciu činností, vynaliezavosť
- neverbálnou komunikáciou stíšime prípadný hluk v triede a skoncentrujeme žiakov na prácu v skupine

2. Vytvorenie skupín prostredníctvom farebného rozlíšenia

Pripravíme toľko farebných prúžkov papiera jednej farby (rôznych tvarov, buď súvisiacich s témou, alebo napr. puzzle), koľko členov chceme mať v skupine. Každá skupina bude mať inú farbu. Farebné papiere pomiešame napr. v klobúku, taške a pod. Žiaci si vyberú jeden farebný kus, nájdú pracovné miesto označené tou istou farbou a sadnú si k spoločnému stolu. Poskladajú z jednotlivých častí farebný obrázok, čím vznikne znak skupiny. Prvýkrát umožníme výber farby podľa záujmu, keď už žiaci aktivitu poznajú, uložíme farebné papiere tak, aby nevideli farbu a výber ostal náhodný.

Tento spôsob môžeme využiť aj formou vstupnej inštrukcie (postup po príchode do triedy) tesne pred začatím skupinovej práce.

Príklad postupu (na plagáte pri vstupe do triedy)

Vitajte!

1. Pozdravte sa so spolužiakmi.

2. Vyberte si z košíka farebný papierik.
3. Sadnite si k stolu označenému takou istou farbou.
4. Povedzte ostatným členom v skupine niečo príjemné, čo sa vám stalo v minulom týždni.
5. Pozrite si program projektového dňa (bloku, hodiny).

Iný variant: Možné je ako kritérium využiť aj prevládajúcu farbu oblečenia žiakov – vytvoriť farebné skupiny (modrú, bielu, zelenú a pod.).

3. Vytvorenie skupín losovaním

Žiaci si losujú číslo svojej skupiny a sadnú si k dopredu označeným stolom.

Možno použiť aj karty, rozdeliť do skupín podľa farby alebo hodnoty hracích kariet, podľa karičiek s rôznymi motívami, názvami, ktoré patria k sebe (možnosť využiť učivo), podľa obrázkov zvierat, balených cukríkov rôznych príchuťí a farieb a pod.

Príklad vytvorenia skupiny losovaním /výberom

Postup je rovnaký, aj keď použijeme rôzne veci. Žiaci si vyberú (tak, aby nevideli, čo vyberajú) určitú vec a na základe nej vzniknú skupiny. Napríklad vo vrecúšku sme pre 24 žiakov pripravili 6 druhov cukríkov po 4 kusy (budeme mať 6 štvorčlenných skupín), každý žiak si vyberie jeden cukrík. Všetci sa prechádzajú po priestore a držia cukrík ako poznávací znak, vzniknú skupiny rovnakých cukríkov ,napr.: skupina citrónových cukríkov, čokoládových cukríkov a pod. Inou možnosťou je, že žiaci hľadajú stôl so 4 rovnakými cukríkmi na tanieriku a sadnú si.

3.3 Rozdelenie organizačných a sociálnych rolí

Ďalším dôležitým faktorom kvalitnej a efektívnej práce v skupinách je **určovanie rolí a ich pravidelné obmieňanie**. Učiteľ/ka tak dosiahne intenzívnejšie zapojenie každého člena skupiny do práce na spoločnej úlohe na základe konkrétnej funkcie. Ide o vyjadrenie požiadaviek učiteľa/ky na charakter práce konkrétneho člena skupiny.

Námet:

Pri určovaní skupinových rolí berie učiteľ/ka do úvahy vyspelosť a schopnosti žiakov, ale aj náročnosť témy. V niektorých prípadoch o rozdelení rolí rozhodujú samotní žiaci. Dôležité je sledovať, či sa pravidelne obmieňajú, aby mali príležitosť vyskúšať si rozmanité činnosti. Rozdeľovanie rolí má vychádzať aj zo sociálnej vyspelosti a komunikačnej zdatnosti žiakov. Najmä nepriebojným, nesmelým žiakom treba zadávať roly uvážlivo a postupne ich „trénovať“ v pozícii, ktorá im nie je vlastná. Napr. najskôr budú pôsobiť niekoľkokrát v role pozorovateľa, až postupne sa „dopracujú“ do roly hovorcu alebo vedúceho.

Aké pracovné roly sú funkčné v pracovnej skupine?

Najčastejšie roly, z ktorých si môžeme vybrať podľa potrieb, sú:

- **organizátor/vedúci** – „prerozpráva“ vlastnými slovami úlohu skupiny a ubezpečí sa, že jej všetci členovia rozumejú, usmerňuje rozdelenie úloh v skupine a postup práce, určuje tempo, navrhuje metódy práce, koordinuje prácu jednotlivých členov

- **správca zdrojov/pracovník s informáciami** – rozhoduje o výbere a spôsobe práce s informáciami, určuje vhodné zdroje a poradie, postup, ako sa využijú
- **pomôckar** – po zadaní (výbere) úlohy, prípadne inštrukcii učiteľa ide k „stolu pomôcok“ a zabezpečí potrebné pomôcky a prostriedky (*papier, fixky, nožnice, encyklopédiu, CD, DVD, knihy, rozmnožené pracovné listy a pod.*)
- **zapisovateľ** – zapíše/zodpovedá za znenie finálneho výstupu projektu (*samozrejme, podieľať sa môžu všetci členovia skupiny podľa typu úlohy*)
- **hovorca** – tlmočí názor skupiny, stav realizácie úlohy, kontaktuje sa s inými skupinami a pod.
- **„sledovateľ“ času** – sleduje účelné využitie času na úlohu a dodržiavanie časového limitu, môže sledovať aj efektívnosť práce skupiny, usmerňuje prácu tak, aby sa splnila v časovom limite.

Námet:

Každá skupina má dvojfarebný kruh (jedna strana je zelená, druhá červená, priemer 12 cm), položený viditeľne na pracovnej ploche. Keď členovia skupiny pracujú na úlohe, kruh je otočený zelenou farbou hore. V prípade, že niekto odbehne od témy, „sledovateľ“ času (alebo aj učiteľ) otočí kruh červenou stranou, čo je upozornením pre skupinu, aby sa vrátila k úlohe. Kruh otočený červenou stranou môže byť aj signálom pre učiteľa, že skupina ukončila prácu.

- **„sledovateľ“ správnosti** – dáva pozor na správnosť a úplnosť splnenia úlohy, dodržanie pravidiel prezentácie a pod.

Námet:

Organizačné roly nie sú fixne dané, môžeme zaviesť iné. Nie je nutné vždy využívať všetky, závisí to od typu úlohy/projektu a formy prezentácie.

Úspešnú prácu skupiny podporuje aj **súdržnosť skupiny a dobré vzťahy medzi členmi**, rovnomerné zapojenie a ocenenie prínosu všetkých členov.

- **povzbudzovateľ** či **podporovateľ** vie nájsť správne slová, keď sa niečo nedarí, oceňuje prácu a vklad jednotlivých členov, udržuje láskavý humor v skupine a, samozrejme, zapája sa do práce. Keď to má byť prirodzené a úprimné, treba precvičovať spôsob poskytovania spätnej väzby a formulácie oceňovania druhých.

4. Prijatie a rešpektovanie dohodnutých pravidiel práce v skupine

Pre efektívne facilitovanie skupinovej práce treba zaviesť **jasné pravidlá** fungovania jednotlivých skupín aj triedy ako celku. Kvalitu školských pravidiel (*aj v školskom poriadku*) môžeme posúdiť pomocou nasledujúcich kritérií:

- **Plné rešpektu** – čo platí pre druhého, platí aj pre mňa
- **Prístupné** – každý ich môže ľahko nájsť
- **Krátke** – dostatočne krátke na to, aby sa ich každý mohol naučiť naspamäť
- **Jasné** – neumožňujúce nesprávnu interpretáciu
- **Prehľadné** – zoradené napríklad podľa predmetu, druhu alebo cieľovej skupiny
- **Čitateľné** – zrozumiteľné aj pre menej zdatných čitateľov

- **Uskutočniteľné** – dajú sa ľahko kontrolovať a dodržiavať
- **Vzájomné** – určené tak žiakom, ako aj personálu (okrem niekoľkých interných pravidiel)
- **Akceptované** – zainteresované osoby vnímajú pravidlá ako vlastné pravidlá (Bolt, L. – Kooiman, P. – Melisse, R., 2004).

Zavedenie pravidiel v rovnakom čase v celej škole dáva signál, že v škole sa očakáva správanie určitého druhu. Vytvára sa vhodná sociálna klíma na učenie. Pravidlá bývajú znázornené aj graficky a umiestňujú sa na viditeľnom mieste, všade tam, kde sa vyžaduje ich dodržiavanie.

Má to mnohé výhody:

- *celoplošné používanie pravidiel (samozrejme, nie formálne) zvyšuje ich účinnosť,*
- *rýchlejšie dochádza k zmene správania, rozvíjaniu osobných a sociálnych kompetencií žiakov, pretože pravidlá sa používajú systematicky a priebežne,*
- *dostavuje sa efekt „snehovej gule“, pravidlá a život podľa nich sa prenášajú domov, do mimoškolskej činnosti*

V praxi je však častejšie zavádzanie pravidiel v jednej triede alebo v triedach učiteľov, ktorí spolupracujú v jednom ročníku. Je to možno ľahšie, čo sa týka ľahšej spolupráce menšieho počtu učiteľov, ale oveľa ťažšie (zvlášť vo vyšších ročníkoch), pretože nie všetci učitelia postupujú rovnako. Žiaci dostávajú od rôznych učiteľov rôzne signály a proces sa spomaľuje. Nejednotnosť výchovných postupov je veľkou prekážkou osvojovania si pravidiel, najmä u žiakov, ktorí

majú problémové správanie. Od učiteľa to vyžaduje viac práce i energie.

Námet:

Najúčinnejšie z hľadiska dlhodobej perspektívy je vybrať pravidlá so žiakmi spoločne tak, aby sa všetci mohli vyjadriť a všetci sa cítili vtiahnutí do procesu rozhodovania. Dôležitosť tohto prístupu rastie priamo úmerne s pribúdajúcim vekom žiakov.

Základom v akejkoľvek skupine sú všeobecné pravidlá pre spoluprácu:

- *právo dobrovoľnosti vyjadriť sa*
- *váženie si nápadov druhých tak, ako aj svojich*
- *rešpektovanie práva na názor*
- *rozlišovanie medzi faktom a názorom*
- *rozlišovanie medzi predsudkom a názorom*
- *na porušenie pravidiel upozorníme toho, kto ich porušuje, nehovoríme všeobecne*

4.1 Výber a zavedenie pravidiel pre skupinovú prácu

Výber pravidiel so žiakmi je vhodné začať diskusiou, najlepšie v kruhu, kde všetci majú rovnocenné postavenie. Postupne kladieme otázky, napríklad:

- *Ktoré vlastnosti si u priateľov najviac ceníte?*
- *Podľa čoho si hľadáte priateľov?*
- *Ktoré vlastnosti oceňujete na sebe?*
- *Čo vám pomáha, aby ste sa mohli sústrediť na hodinách?*
- *Čo vám pomáha, aby ste sa mohli dobre učiť?*
- *Čo potrebujete, aby ste mohli dobre pracovať?*
- *Čo by sme mohli spoločne v triede urobiť, aby sme sa zlepšili v osobných výkonoch?...*

Každý žiak má príležitosť vyjadriť sa, odpovede zapisujeme na plagát. Aktivitu môžeme organizovať aj v skupinách, ktoré si samy zapisujú odpovede a nápady. Odpovede potom sumarizujeme, to znamená – dávame tie, čo sú podobné spolu (*označíme ich napr. rovnakou farbou*), rozdelíme ich do určitých kategórií, z ktorých potom spoločne vyvodíme pravidlá.

Niekedy majú žiaci ťažkosti definovať, čo potrebujú pre efektívne učenie sa, ale zato vedia veľmi dobre vymenovať, čo ich vyrušuje alebo im prekáža. Je možný aj takýto postup, ale vtedy je lepšie použiť dva plagáty – jeden, kde zapisujeme rušivé vplyvy, a druhý, kde negatívne výroky pozitívne preformulujeme, napríklad:

Problém: skákanie do reči

Negatívna formulácia

„Nikomu neskáčem do reči.“

Pozitívna formulácia

„Hovorím, až keď druhý skončí alebo keď dostanem slovo.“

Alebo: „Vždy hovorí len jeden.“

Námet:

Účinnšie je poukazovať na žiaduce správanie, ako stále pripomínať to, čo by sme v triede nechceli vidieť. Formulácie, samozrejme, prispôbujeme veku žiakov.

Iný spôsob, ako zistiť, ktoré podmienky/situácie pomáhajú cítiť sa v škole dobre a pracovať efektívne, približuje nasledujúca aktivita „Čo mi pomáha“.

Postup aktivity „Čo mi pomáha“:

Rozdelte žiakov do skupín a vyzvite ich, aby v malých skupinách spracovali technikou mapy mysle (bližšie s. 72) a zapísali na plagát podmienky, pri ktorých sa v triede cítia dobre a môžu sa nerušene učiť. Postupne každá skupina vystaví svoj plagát a prezentuje svoje názory. V prípade, že sa podmienky opakujú, ďalšie skupiny uvádzajú len tie, ktoré ešte neodznali. Po prezentáciách všetky plagáty vystavíme a urobíme galériu. Poskytneme ešte čas, aby si plagáty mohli všetci dobre prezrieť.

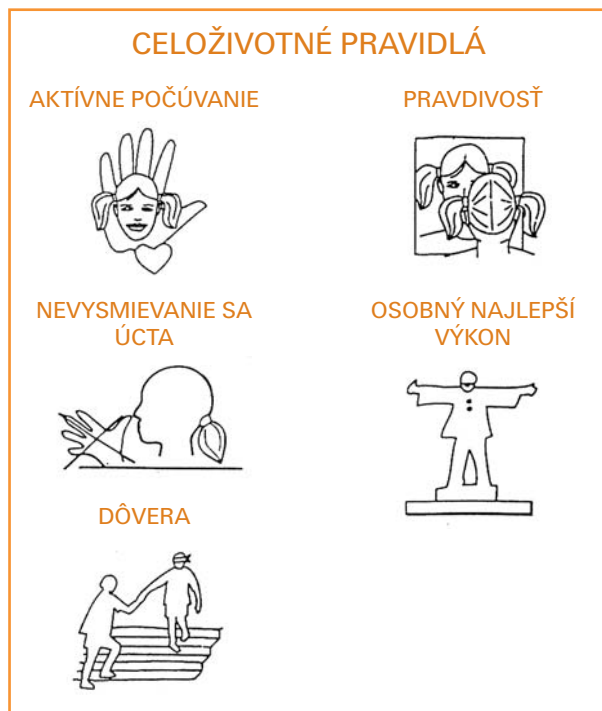
Príklad mapy mysle skupiny

4.1.1 Ako používať vytvorené a osvedčené zoznamy pravidiel?

Možno využívať pravidlá osvedčené v pedagogickej praxi, o ktorých si myslíme, že by aj v našej triede fungovali. V takom prípade treba umožniť žiakom, aby sa k nim mohli vyjadriť, ubezpečiť sa, že im správne rozumejú, a dať im možnosť

ich aj pozmeniť. K osvedčeným pravidlám patrí napr. päťica pravidiel s piktogramami, známa z tried s integrovaným tematickým vyučovaním (ITV).

Aktívne počúvanie

Počúvam sústredene a pozorne, čo druhí hovoria. Pozerám na toho, kto hovorí (očný kontakt), mám primeranú reč tela.

Úcta, nevysmievanie sa

Vážim si názory iných, aj keď s nimi nesúhlasím, čo vyjadrujem primeraným spôsobom. Nerobím nič, čo by druhých ponižovalo alebo im nejako ubližovalo. Rozlišujem medzi humorom a výsmechom.

Dôveryhodnosť

Plním svoje sľuby a dohody. Keď niekto potrebuje pomoc, môže sa na mňa obrátiť.

Pravdivosť

Správam sa jednoznačne (transparentne) s osobnou zodpovednosťou, hovorím pravdu.

Najlepší osobný výkon

Snažím sa urobiť veci najlepšie, ako to momentálne a za daných podmienok dokážem. Pracujem na svojich rozvojových možnostiach.

4.1.2 Postupy pri zavádzaní a upevňovaní pravidiel

Pravidlá nestačí prijať, ale je nevyhnutné s nimi sústavne pracovať, aby si ich žiaci (ale aj učitelia) osvojili. Uvádžame najosvedčenejšie **postupy pri zavádzaní a upevňovaní pravidiel**:

Modelovanie správania vlastným príkladom učiteľa

Pravidlá spolužitia modelujeme svojim každodenným správaním. Rovnako platia pre každého. Keď sme sa dohodli na pravidle aktívneho počúvania, rozprávame sa so žiakom sústredene a neopravujeme pri tom napr. písomky.

Diskusia, uvádzanie príkladov z vlastného života

Významná môže byť aj diskusia na tému pravidiel s ľuďmi so zaujímavými profesiami, známymi osobnosťami, rovesníkmi, rodičmi.

Námet:

Zisťujeme, aké vlastnosti naši hostia u ľudí obdivujú, aké vedú k problémom a konfliktom. Aké pravidlá pomáhajú tieto problémy riešiť? Tento

postup používame pri všetkých pravidlách, aby z diskusie vyplynuli príklady pozitívneho správania, ktoré vytvára bezpečné prostredie pre učenie.

■ Literatúra, čítanie príbehov, filmy

Dobrou pomôckou je príbeh, ktorý vzbudí záujem žiakov, a možno ho aplikovať na problémy v triede. Zvážime, ktoré príbehy, filmy poskytujú príklady pravidiel, ktoré chceme zaviesť, a vhodné ich začleníme do vyučovania.

Námet:

Po prečítaní príbehu (pozretí filmu) vyzvite žiakov, aby prepojili dej so skutočným životom. Stávajú sa aj im podobné situácie? Ako by bolo dobré na ne reagovať? Akými pravidlami sa riadili/či neriadili jednotlivé postavy? Ako sa to prejavovalo a aké to malo dôsledky? Čo im to pripomína? Čo by bolo správne, aby postavy urobili? Ako mohli predísť problémom?...

■ Dramatizácia

Dramatizácia býva veľmi zaujímavá a prítlačivá forma, ako začať s pravidlami. Má dej, je spojená s pohybom, aktéri hovoria alebo znázorňujú dej pantomímou. Možno dramatizovať napríklad situáciu, ktorú navrhnu žiaci alebo si ju „vylosujú na lístku“. Môžeme experimentovať aj s vecami, na ktoré sa pozeráme v netradičných súvislostiach.

Postup aktivity „Zaujímavá škatuľa“:

Ukážeme žiakom prázdnu škatuľu. Určíme skupinám/jednotlivcom čas na vloženie nejakého predmetu, ktorý sa používa v škole. Potom predmety po jednom vyberáme a rozmýšľame o nich ako o symboloch, ktoré predstavujú nejaké pravidlo. Napríklad: **lepídlo** – keď aktívne počúvame, rozprávanie spolužiaka(čky) ostane na nás „prilepené“, **zošit** – sme k sebe otvorení ako jeho jednotlivé stránky.

■ Pomenovanie situácie a cieleňá reč

Patrí k prostriedkom, ktoré podporujú osvojenie si pravidiel. Ako príklad môžeme uviesť: „Peter, oceňujem, že si pozorne počúval prezentácie spolužiakov, napriek tomu, že vaša skupina sa prezentovala posledná.“ Ide o objektívnu spätnú väzbu bez použitia hodnotových súdov, čo je veľmi dôležité aj pri **tdni**.

■ Zapojenie rodičov

Zavádzanie pravidiel je účinnejšie, keď sú do procesu zapojení aj rodičia a uplatňujú tie isté pravidlá aj doma. Najľahšie je získať si spoluprácu rodičov mladších detí. Ale aj rodičia starších žiakov by mali byť prinajmenšom pravidelne informovaní. Osvedčili sa aj listy rodičom.

■ Fungovaniu pravidiel pomáha aj zlepšovanie fyzického prostredia

Prostredie, ktoré nás obklopuje v triede, tiež vysiela žiakom určité signály. Keď chceme, aby sa kultívovane správali, aj prostredie by malo byť čo najpríjemnejšie, poskytujúce dostatok impulzov na učenie. Neporiadok, holé steny, nedbalo visiace papiere na nástenke poukazujú na to, že

nedbalosť sa tu toleruje a aj vyvesené pravidlá sa neberú vážne.

5. Rozvíjanie osobných a sociálnych kompetencií potrebných pre spoluprácu

Osobné a sociálne kompetencie žiakov ovplyvňujú ich školskú úspešnosť. Zároveň spoločne s celoživotnými pravidlami dokresľujú, ktoré aspekty správania treba u žiakov rozvíjať, aby ich spoločná práca podporovala učenie. Predstavujú otvorený systém, ktorý sa priebežne dotvára podľa potrieb. Pri výbere uplatňujeme ten istý postup ako pri výbere pravidiel.

Existujú rôzne, už používané, **zoznamy kompetencií**³ (životných zručností, spôsobilostí), ktorými sa kolektív v triede môže inšpirovať pri

³ V tomto texte používame pojmy *kompetencia* a *spôsobilosť* ako synonymá. *Kompetencia* je zvnútornený komplex poznatkov, zručností, postojov a hodnôt (použiteľný v rôznych kontextoch a situáciách), ktorý zahŕňa úroveň dosiahnutého poznania konkrétneho jedinca a úroveň schopností aplikácie týchto poznatkov. V každej kompetencii možno spoznať jej kognitívnu a konatívno-afektívnu časť. Formuje sa na základe osobnej praktickej skúsenosti a činnosti a zároveň je pripravená realizovať sa v praxi. Nevjadruje trvalý stav, ale mení svoju kvalitu počas celého života. Nezastaráva ako poznatky, ale má schopnosť stále sa rozvíjať, preto môže byť základom celoživotného učenia a osobnej flexibility. *Životné zručnosti* chápeme ako zručnosti, ktoré pomáhajú človeku efektívne zvládať bežné aj záťažové životné situácie a prispievajú k skvalitneniu jeho života.

vytvorení vlastného zoznamu „šitého“ na svoje potreby.

Jedným z nich je **Model 4-H**, podporujúci rozvoj životných zručností a kompetencií detí a mládeže od 5 – 19 rokov, ktorý je rozšírený v 60 krajinách sveta (Bednařík, A. a.i., 2004).

Symbolom 4-H je štvorlístok obsahujúci štyri písmená H. Každé H symbolizuje jeden okruh zručností:

- Head – Hlava** – jasná myseľ, dobré rozhodovanie a vedomosti užitočné pre život
- Heart – Srdce** – zapálenie pre vec, pevné osobné hodnoty, pozitívny sebaobraz a empatia k ostatným
- Hands – Ruky** – zručnosť v rôznych praktických činnostiach, pripravenosť do pracovného procesu, vedomosti o rôznych súčasných technológiách a vede
- Health – Zdravie** – kvalitný život a zdravý životný štýl

Tab. Štruktúra 4H

HLAVA	MYSLENIE	Učiť sa, učiť sa
		Rozhodovanie
		Riešenie problémov
		Kritické myslenie
		Konzultovanie – učiť sa pomáhať (service learning)
	RIADENIE	Stanovovanie cieľov
		Plánovanie a organizovanie
		Rozumné hospodárenie so zdrojmi
		Robenie si záznamov, poznámok
		Výdrž, pružnosť, odolnosť voči záťaži a stresom (resiliency)
SRDCE	VZŤAHY	Komunikácia
		Spolupráca
		Prijímanie odlišností
		Riešenie konfliktov
		Ostatné sociálne zručnosti
	STAROSTLIVOSŤ	Starosť o druhých
		Empatia
		Zdieľanie
RUKY	DÁVANIE	Dobrovoľnícka práca v komunite
		Vodcovstvo
		Zodpovedné občianstvo
		Spolupodieľanie sa na skupinovom snažení
		Zručnosti uplatniteľné na trhu práce
	PRÁCA	Tímová práca
		Sebamotivácia

ZDRAVIE	BYTIE	Sebavedomie
		Zodpovednosť
		Charakter
		Zvládanie emócií
		Sebadisciplína
	ŽITIE	Výber zdravých životných štýlov
		Stres manažment
		Predchádzanie chorobám
		Osobná bezpečnosť

Poznámka: Zvýraznené sú schopnosti a spôsobilosti potrebné pre skupinovú prácu.

Zdroj: www.4-H.org, www.n4hccs.org, www.fourhcouncil.edu.

Keď sú splnené tieto podmienky, tak deti a mládež zapojené v takomto programe nadobúdajú „6 C“ (podľa začiatku anglických slov) a stávajú sa:

- **kompetentní** (competence) – majú kvalitné osobné a sociálne kompetencie v niektorej oblasti
- **charakterní** (character) – majú osobnú integritu, ktorá určuje ich správanie
- **sebavedomí** (confidence) – neboja sa púšťať do nových skúseností a očakávajú úspech
- **starostliví** (caring) – sú ochotní pomôcť niekomu, kto to potrebuje, alebo ich o to požiada
- **kamarátski** (connections) – vytvárajú a udržujú si priateľov a priateľstvá
- **prispievajúci** (contributions) – participujú na zmenách, zapájajú sa do diania okolo seba

5.1 Usmerňovanie rozvíjania kompetencií v praktickej činnosti

- Na upevňovanie a rozvíjanie kompetencií potrebujú žiaci **veľa praktických príležitostí**, prepojených s vyučovaním, ale aj s reálnym životom. Vhodné je použiť **model postupnosti zväčšovania kompetencií**. Vytvárame alebo využívame také situácie, v ktorých sa osobné a sociálne kompetencie môžu žiaci učiť, nacvičovať si ich, zdokonaľovať ich a dôkladne porozumieť dôvodom ich používania. Niektoré situácie vieme vytvoriť a usmerňovať, iné len spätne reflektovať a učiť sa zo skúseností.
- Sledujeme pri tom nasledujúce prejavy:
 1. **Adekvátnosť použitia kompetencií** – žiak vie odhadnúť, akú kompetenciu alebo zručnosť daná situácia vyžaduje a ako ju primerane použiť.
 2. **Všestrannosť použitia** – udáva, či ich žiak vie použiť nielen so svojimi rovesníkmi v pripravenej situácii (napr. hra), ale aj v reálnom živote.
 3. **Osvojenie (interiorizácia)** – udáva, do akej miery sa určitá kompetencia stala integrálnou súčasťou žiakovej osobnosti, či ju spontánne používa.

Aby sa naplnili tieto kritériá, žiaci potrebujú časté situácie učenia:

- **Situácie pripravené** – situácie, ktoré niekto pripravil, zadal inštrukcie, riadil ich priebeh. Ak by niekto potreboval pomoc, je v prostredí, ktoré je na to pripravené a je ochotné učiaceho sa podporiť.

- **Situácie prirodzené** – tie, ktoré vznikajú spontánne zhodou okolností a dajú sa využiť na sociálne učenie.
- **Situácie v reálnom prostredí** – sú všetky pripravené alebo prirodzené situácie odohrávajúce sa v reálnom živote, bez dohľadu učiteľov. Ide o situácie bežného života – doma, na ulici, v škole, v záujmových krúžkoch... (Bednařík, A. a.i., 2004).

V tejto postupnosti ich aj spravidla realizujeme a kombinujeme. Osobný a sociálny rozvoj žiakov môžeme sledovať aj prostredníctvom **pozorovacích hárkov**, do ktorých si zapisujeme výskyt žiaducich prejavov správania sa za určitý časový úsek a pri určitej aktivite u jednotlivcov či skupiny ako celku. Striedavo môžeme pozorovať vždy len jednu skupinu alebo môže byť pozorovateľom jeden žiak/čka v každej skupine.

Dobrou pomôckou je **záznamový hárok indikátorov** kompetencie spolupracovať, do ktorého si značíme frekvenciu sledovaného javu, prípadne stručne situáciu, v ktorej sa vyskytol. Poskytne nám to obraz, na ktorých zložkách kompetencie treba pracovať, aj východisko pre hodnotenie práce skupiny.

Tab. Záznamový hárok 1

Sledovanie indikátorov kompetencie spolupracovať pri skupinovej práci

Identifikované prejavy	Záznam početnosti výskytu
■ Požadovať informácie	
■ Poskytnúť informácie	
■ Žiadať podnety/návrhy	
■ Dávať podnety/návrhy	
■ Pýtať sa na názor	
■ Vyjadriť názor	
■ Objasňovať	
■ Zhrnúť/vytvárať štruktúru/zoradovať	
■ Stavať na nápadoch druhých	
■ Poskytnúť podporu	
■ Súhlasiť/prisvedčiť	
■ Nesúhlasiť/odporovať	
■ Podporovať spoluúčasť	
■ Byť konštruktívne kritický	
■ Znižovať napätie (humor, nadhľad)	

Dôležitá pri práci skupín je vzájomná komunikácia žiak <-> žiak, učiteľ <-> žiak, ktorú tiež možno cielene sledovať a rozvíjať.

6. Hodnotenie práce v skupinách, reflexia procesov a vzájomné oceňovanie

Hodnotenie žiakov pracujúcich v skupinách je odlišné a považuje sa väčšinou za zložitejšie ako hodnotenie na tradičných hodinách. Zjednodušene – hodnotenie sa nerovná známokovaniu. Učiteľ/ka hodnotí aj procesúalnu stránku, ktorá súvisí s nadobúdaním vedomostí a zručností. Hodnotenie býva obsažnejšie, poskytovaná spätná väzba je obsiahlejšia. Predstavuje pre žiakov komplexnú informáciu o tom, ako učiteľ a spolužiaci prijímajú ich vedomosti, zručnosti, schopnosti, skúsenosti, postoje, ako sú oceňované.

Učiteľ/ka nehodnotí to, čo žiak nevie, nedokáže, ale, naopak, to, čo vie a dokáže.

Všeobecné odporúčania pre hodnotenie skupiny a jej členov:

- *hodnotiť priebežne, nielen na konci hodiny/projektu, vždy po nejakej ucelenej časti hodiny/projektu, napr. po každej skupinovej práci a prezentácii na **tdni***
- *hodnotiť konštruktívne a pozitívne (vždy treba nájsť niečo, čo môžeme oceniť)*
- *oddržiavanie dohodnutých pravidiel*
- *hodnotiť všetky oblasti práce žiaka (vedomosti, zručnosti, spôsobilosti, komunikačné zručnosti)*

- *zapojenie sa do skupinovej práce (tímové snaženie), plnenie určenej roly*
- *schopnosť prichádzať s nápadmi a podnecovať prácu*
- *schopnosť budovať na nápadoch druhých a rozvíjať ich empatiu a starostlivosť o spolužiakov*
- *využívať na hodnotenie rôzne postupy a techniky (kresby, záznamové háčky atď.)*
- *motivovať žiakov pozitívnym hodnotením*
- *zverejňovať ich pozitívne výsledky a oceňovať ich, aj snaženie (musí to byť však úprimné a založené na realite)*
- *využívať peer hodnotenie (vzájomné hodnotenie žiakov) a rôzne spôsoby sebahodnotenia*
- *taktne a vecne poskytovať aj negatívne hodnotenie a využiť ho na podporu žiakovho učenia – ako rozvojovú možnosť, na ktorej sa bude cielene pracovať, dôležitý je aj vecný rozbor chýb/nedostatkov a vysvetlenie, prečo k nim došlo.*

Dôležitý je aj spôsob podávania spätnej väzby z hľadiska efektívnej komunikácie.

Najdôležitejšie faktory efektívnej komunikácie aplikované aj voči žiakom (nielen kolegom a iným dospelým) sú:

- *aktívne počúvanie*
- *empatia a intuícia*
- *akceptácia*

Naopak, medzi prekážky efektívnej komunikácie patrí:

- *hovorenie v 3. osobe (žiaci..., všetci...)*
- *neadresné hovorenie*
- *nekonkrétne hovorenie*
- *dvojkolajnosť (ja o voze, ty o koze), spomínanie predošlých „prehreškov“*
- *väčšie emocionálne vloženie ako vecnosť*
- *predpokladať „nefér“ zámery u druhej strany*
- *dávanie rán „pod pás“, zosmiešňovanie, ironizovanie*
- *„nálepkovanie“*

Príkladom sledovania prejavu zložiek komunikácie medzi členmi skupiny je nasledujúci záznamový hárok (*početnosť výskytu je uvedená na ilustráciu, ako to môže vyzeráť*). Podobný hárok si môžeme vytvoriť pre akúkoľvek kompetenciu. Ideálne je do sledovania zapojiť aj žiakov, ktorí tak dobre pochopia, čo sa od nich očakáva, čo to znamená dobre komunikovať, spolupracovať atď. Komunikáciu v každej skupine môže sledovať jeden určený žiak. Sedí vedľa skupiny, sleduje a zaznamenáva identifikované prejavy počas práce skupiny. Optimálny čas na záznam je jeden vyučovacý blok (90 minút).

Tab. Záznamový hárok 2

Názov kompetencie	Identifikované prejavy	Záznam početnosti výskytu
Komunikácia Aktívne počúvanie	neskáču do reči, počúvajú sa navzájom	////
	rešpektujú názor iného, snažia sa neposudzovať	/
	deti komunikujú medzi sebou k veci	/
	rozvíjajú myšlienky druhých	//
	poskytujú informácie	////
	vyjadria pocity	/
	obhajujú svoj názor, a pritom neútočia na druhých	/
	kladú viac otázok	////
	o slovo sa hlásia	////
	preukážu rozvinutú slovnú zásobu	///
prejavia empatiu	/	

6.1 Zásady poskytovania spätnej väzby

Zásady poskytovania spätnej väzby platia tak pre žiakov, ako aj pre učiteľov v akejkoľvek situácii, aj pri facilitovaní skupinovej práce na projektovom dni.

Spôsob poskytovania spätnej väzby:

- *zamerať sa na konkrétne prvky v správaní a na jeho prejavy*
- *podávať svoje spätné informácie nezraňujúcim spôsobom, ktorý môže žiakovi určite pomôcť*
- *podávať informácie, pokiaľ je to možné, čo najskôr*
- *hovoríť za seba (nie čo si myslia o tom druhí)*
- *vystríhať sa morálneho hodnotenia, interpretácií a zovšeobecnení*
- *svoje spätné informácie ponúkať, nevnučovať ich*
- *zachovať pomer pozitívnych a negatívnych informácií*

Rovnako náročné je prijímanie spätnej väzby, najvhodnejšie je:

- *neargumentovať a nebrániť sa, spätná väzba je dar*
- *sústredene počúvať, pýtať sa a premýšľať o tom, čo sme počuli, máme právo na svoj názor, druhí to môžu vidieť inak*
- *poďakovať sa za ochotu poskytnúť informáciu*
- *rozhodnúť sa, ako informáciu čo najlepšie využiť pre svoj rozvoj*

6.2 Námety na sebahodnotenie a hodnotenie spojené s reflexiou procesov

Hodnotenie, reflexia, sebareflexia a vzájomné oceňovanie by nemali chýbať na záver žiadnej aktivity.

Príklady foriem sebahodnotenia

1. Opakované uvažovanie

Žiaci sú na začiatku hodiny, vyučovacieho bloku či projektu vyzvaní, aby si počas vyučovania zaznamenávali svoje názory, poznatky, postrehy, pocity súvisiace nielen s obsahom (učivom), ale aj s procesom učenia. Môžeme tiež dopredu zverejniť otázky, ktoré budeme používať pri hodnotení (plagát, premietnutie). Po ukončení vyučovacej jednotky ich požiadame, aby si prešli svoje poznámky a opakovane zvážili, čo sa naučili, čomu lepšie porozumeli, čo a ako môžu ďalej využiť, ako sa im spolupracovalo, čo si všimli, čo bolo dobré, čo by urobili nabudúce inak a pod. Ak áno, požiadame ich, aby si to stručne zapísali do „učebného denníka“ (zošit určený na tento druh zápisov, používaný dlhodobo na vyučovaní), prípadne zošita na daný predmet, slovníčka a pod., alebo prezentujú ústne.

2. Sebahodnotenie podľa záznamového hárka

Hárak dostanú žiaci buď na začiatku vyučovania (dopredu vedľa, čo bude obsahom hodnotenia), alebo aj na konci (podľa zámerov učiteľa/ky). Záznamový hárak obsahuje pripravené otázky (zatvorené, otvorené) na sebahodnotenie vo vybraných oblastiach práce.

Príklad otázok na záznamovom hárku:

Téma projektu ma zaujala/nezaujala. Prečo

Prispel/a som k dosiahnutiu cieľa splnením úloh. V čom

Aktívne som sa zapájal/a do práce skupiny, hlavne vo fáze/hlavne keď sme

V role, ktorú som vykonával/a, sa mi najviac darilo

pretože

Cítil/a som sa (ako?)

pretože

V budúcnosti sa môžem zlepšiť v

pretože

Hodnotenie práce skupiny členom/členmi skupiny

1. Hodnotenie prebieha súbežne v každej skupine s pozorovateľom

Pozorovateľ bol určený už na začiatku skupinovej práce (všetma si napr. komunikačné zručnosti žiakov) a poskytuje členom skupiny

spätnú väzbu na základe svojich poznámok. Následne sa hodnotia aj členovia skupiny navzájom. Dodržujú pritom zásady poskytovania spätnej väzby.

2. Prezentácia výstupov a hodnotenie skupín navzájom

Prezentáciu skupín facilituje učiteľ, skupiny si poskytujú spätnú väzbu na vecnosť, úplnosť a správnosť splnenia úlohy (bližšie s. 70).

3. Hodnotenie prostredníctvom rôznych metód

V literatúre existujú viaceré prepracované metódy hodnotenia, napr. metóda Akvárium, Bzučiace skupiny a pod. (bližšie Sitná, 2009).

Sebareflexia a reflexia sú dôležitými (ak nie najdôležitejšími) nástrojmi učenia (sa) aj počas tdňa, aby si účastníci projektu „Všetci to robia!“ skutočne uvedomili podstatu sociálneho zveličovania s dosahom na ich ďalšie konanie a neostali len na povrchu problému.

Príklady otázok na sebareflexiu

Sebareflexia je proces pozerania sa na seba samého, svoju činnosť, myšlienky a uvedomenie si svojho poznania. Zároveň aj snaha o jeho pochopenie – *prečo je to tak, ako to je, prečo som urobil/a to, čo som urobil/a, čo a prečo si to myslím, čo z toho pre mňa vyplýva, čo som urobil/a dobre a čo by som mohol/a zmeniť atď.* Je to introspektívna⁴ aktivita. Jej základom je sebapo-

zorovanie. Vplýva na vytváranie sebaobrazu. Na základe sebareflexie si kladieme ďalšie ciele.

K obsahu výučby

- Čo som sa naučil/a nové? (z hľadiska akademického aj sociálneho)
- Ako to môžem využiť v iných predmetoch?
- Čo som pochopil/a?
- Ako mi to môže pomôcť pri rozhodovaní alebo riešení iných problémov?
- Ako to môžem využiť vo svojom živote?
- Čo ma zaujalo, prekvapilo? V čom som zmenil/a názor a prečo?
- O čom by som si chcel/a nájsť informácie?
- Čím a do akej miery som prispel/a k realizácii úlohy?
- Čo som sa naučil/a o sebe, o druhých?
- Čo sa mi potvrdilo?

⁴ Introspekcia znamená „vnútorné pozorovanie“ alebo „vnútorné vnímanie“. Introspektívne zamerané aktivity predstavujú spôsob „oboznamovania sa“ s vlastnou skúsenosťou, s myšlienkami, želaniami, predstavami, pocitmi atď. Na základe schopnosti „vnútorného vhľadu“ zároveň usudzujeme o obsahoch mysle druhých, prežívame k nim stavy empatie a porozumenia.

K procesu

- *Ako som plnil/a som svoju rolu?*
- *Ako som sa zapájal/a do spoločnej práce/ úloh?*
- *Kedy sa mi najlepšie pracovalo a prečo?*
- *Čo potrebujem, aby som dobre pracoval/a a dosahoval/a dobré výkony?*
- *Čím môžem pomôcť druhým?*
- *Čím môžem prispieť, aby skupina dobre spolupracovala?*
- *Čo som urobil/a dobre? Čo musím vo svojej práci, na sebe zlepšovať?*
- *Čo by som urobil/a inak, iným spôsobom?*

Reflexia

je podobné kladenie si otázok, ktoré sa vzťahujú na obsah (čo sme sa naučili), ale aj na proces učenia (ako sme sa to učili, čo sme pri tom zažívali, aký to má ďalší význam...).

Nepozeráme sa však len na seba, ale spolu s druhými aj na druhých, našu spoločnú činnosť a spoločné prežívanie situácií učenia (sa).

Reflexia procesov po skončení aktivity

- *Po každej aktivite je dôležité, aby si žiaci uvedomili, čo sa naučili a ako porozumeli procesu svojho učenia. Je prostriedkom zvnútorňovania nových vedomostí a zručností. Veľmi významné je to pre sociálne učenie.*
- *Po každej skupinovej aktivite cez tdeň je preto dôležité uskutočniť reflexiu, aby si žiaci uvedomili, čo sa naučili a ako to môžu využiť.*

Vedíme diskusiu najmä otvorenými otázkami, na ktoré nie je možné odpovedať áno alebo nie. V prípade, keď položíme zatvorenú otázku, otvoríme ju ďalšou – *Prečo? Ako? Akým spôsobom?* a pod.

Príklady otázok:

- *Dozvedeli ste sa pre vás niečo nové?*
- *Čo ste si uvedomili? Prečo?*
- *Čo ste sa naučili?*
- *Ako to ďalej využijete?*
- *Aké zhody/rozdiely ste si uvedomili?*
- *Čo sa vám najviac podarilo?*
- *Čo ste mohli urobiť inak?*
- *Ako ste sa cítili, keď ste hovorili pred všetkými?*
- *Ktoré spôsobilosti/životné zručnosti⁵ ste uplatnili?*
- *Ktoré ste neuplatnili a prečo?*
- *Čo sme chceli dosiahnuť? Čo bolo našim cieľom?*
- *Čo sa v skutočnosti stalo?*
- *Čo fungovalo dobre? V čom pokračovať?*
- *Čo fungovalo menej dobre? Čo robiť inak?*
- *Čo oceňujeme? Koho by ste chceli oceniť?*

⁵ Príklady spôsobilostí/životných zručností na s. 58 – 59

Oceňovanie členov skupiny

Vzájomné oceňovanie podporuje spolupatričnosť skupiny. Nasleduje po ukončení hodnotenia skupinovej práce, v rámci skupiny, celej triedy. Vyjadrovanie ocenenia prispieva k zvýšeniu pozitívneho sebaobrazu a k pocitu vtiahnutia do skupiny (niekam patím, kde ma oceňujú).

Žiaci na to nie sú zvyknutí a trvá dlhšie, kým je tento proces spontánny. Jedným z riešení môže byť plagát s formuláciami pozitívneho hodnotenia, umiestnený na viditeľnom mieste, napr. na čelnej stene. Formulácie sa začínajú priamym oslovením.

Príklad formulácií oceňovania

....., páčilo sa mi, keď'

....., cením si, keď'

....., som rád/a, že

....., oceňujem tvoj návrh, pretože

....., ďakujem ti za

....., cítil(a) som sa, ako ty keď'

....., oceňujem, že

....., potešilo ma, keď'

V komunikácii formulácie podľa potreby doplníme. Napríklad:

Peter, oceňujem tvoj návrh do tdohody⁶, pretože bol konkrétny.

Hanka, oceňujem, že si bola taká nápaditá, páčil sa mi najmä nápad chodiť spoločne na turistiku.

Katka, ďakujem ti za pomoc, keď sa mi pokazilo pero, a oceňujem to atď.

7. Facilitovanie skupinovej aktivity

Podrobnejšie sme rozobrali „stavebné kamene spolupráce“. Spojíme ich teraz do postupných krokov facilitovania skupinovej aktivity. Čo to znamená, priblížime prostredníctvom konkrétnych krokov facilitovania (usmerňovania) práce skupín, ktoré sú všeobecne použiteľné a odskúšané v praxi. Všetky odporúčané kroky sú vhodné aj pre **tdeň** (ako širší metodický postup).

⁶ Triedna dohoda, ďalej tdohoda.

1. Pracujte s pravidlami

- spoločne so žiakmi vytvorte pravidlá pre fungovanie triedy a prácu skupín
- vyveďte pravidlá na také miesto, aby ich každý videl (s kresbami, fotografiami žiakov alebo graficky upravené na počítači)
- vždy keď je na to vhodná príležitosť, dávajte pravidlá do kontextu so správaním a činnosťou žiakov, používajte „cielenú reč“⁷
- pripomeňte ich na začiatku každej skupinovej práce formou otvorených otázok (tak, aby o nich hovorili žiaci, nie vy)
- modelujte pravidlá svojím správaním

2. Dávajte inštrukcie

- v krátkosti opíšte aktivitu a jej účel, výstup a jeho formu
- inštrukcie zadajte stručne a jasne, pozornosť žiakov a úspešnosť splnenia úlohy sa zvýši, keď je súčasne napísaná na plagáte alebo ju premietnete (*meotar, dataprojektor, interaktívna tabuľa*), prípadne pripravíte inštrukciu rozmnoženú na papieri pre každú skupinu
- nechajte cieľ aktivity a inštrukciu pre-

⁷ Cielená reč je nehodnotiace verbálne „charakterizovanie“/opis konania a správania sa žiakov. Napr. pri poukázaní na pravidlo aktívneho počúvania: „Peter, sústredene si počúval zadanie úlohy. Splnil si ju správne a úplne.“ Cielená reč pomáha žiakom pochopiť, čo reálne znamenajú celoživotné pravidlá a životné zručnosti v konkrétnych situáciách v triede aj v živote. Cielená reč sa používa vo vhodných pedagogických momentoch, v celom vyučovacom procese.

rozprávať žiakom, čo si pod tým predstavujú, ako tomu rozumejú

- vymedzte krátky čas na doplňujúce otázky
- v čase, keď už skupiny pracujú, zaveďte pravidlo: „Opýtaj sa dvoch (*skôr ako žiak vyruší svojou otázkou celú triedu, opýta sa niekoho potichu v svojej skupine, ak nevedia, niekoho z najbližšej skupiny, nakoniec vás*)...“
- určte čas, ktorý žiaci budú mať na vykonanie určitej aktivity, zapíšte ho na viditeľné miesto (*napr. 10.00 – 10.20*)

3. Udržujte plynulý priebeh aktivity pri práci v skupine

- nekomentujte názory detí, nevyjadrujte sa ku všetkému
- nehovorte k žiakom v čase, ktorý ste im vymedzili na prácu, pracujte s tichom, skupina potrebuje čas bez vyrušovania
- požiadajte deti, aby sa v skupine navzájom priamo rozprávali, k veci, tichým hlasom (*aby to fungovalo, cielene sa takáto komunikácia nacvičuje asi 2 mesiace*)
- dobrým ukazovateľom intenzity hluku je ticho pustená pomalšia hudba (*intenzita hovoru musí byť taká, aby hudbu bolo počuť*), jeden člen skupiny môže byť poverený monitorovaním hladiny hluku a ticho upozorňuje skupinu pri presiahnutí limitu
- ak je to potrebné, zopakujte inštrukcie, ale len pri stole skupiny, ktorá to potrebuje
- reflektujte a komentujte proces v skupinách, kde je to potrebné (*napr.: „Pred chvíľou zaznel nápad, ktorý poskytuje nové riešenie.“, alebo: „Keď budete pokračovať týmto spôsobom, nepodarí sa vám dohodnúť.“*), kladte otázky (*„Čo môžete v tejto*

chvíli urobiť?”), pomáhajte orientovať sa v situácii („Na väčšinu vecí ste prišli, skúste si to ešte zhrnúť, či vám ešte niečo nepadne.”), kontrolujte momentálne naladenie skupín, prejavujte záujem („Ako vám to ide? Potrebujete viac času? Ako sa cítite?”)

- k celej triede hovorte, len keď ide o väčší spoločný problém, vtedy prerušte prácu všetkých skupín a požiadajte všetkých o aktívne počúvanie, zreflektujte (opíšte), čo sa práve stalo, kladte otázky, pomáhajte zorientovať sa v situácii, po doplňujúcej inštrukcii oznámte pokračovanie práce a znovu upravte stanovený čas na prácu
- sledujte dodržiavanie pravidiel, napr. keď žiakov požiadate o aktívne počúvanie, všetci sa na vás pozerajú, nikto nesedí chrbtom, nehovoria, nepíšu (*platí to, aj keď hovoria druhé osoby*)
- zaveďte signál, ktorý bude slúžiť na upútanie pozornosti žiakov a signalizuje, že chcete niečo povedať (*niektorým učiteľom sa osvedčila zvonkohra*)
- sledujte, ako skupiny pracujú, využívajte dvojfarebnú papierovú maketu kruhu „PRÁCA/STOP“ (*žiaci pracujú – kruh je na stole otočený zelenou stranou, nepracujú, skončili – kruh je obrátený červenou stranou*)
- pre skupinu, ktorá skončila skôr, majte pripravený postup „SSS“ (*skončil som skôr*) – činnosť, ktorú možno v tichosti robiť, kým skončia ostatné skupiny (*napr. ďalšie tvorivé úlohy, rébusy, možnosť čítať knihu a pod.*)
- keď sa čas na prácu neúmerne predlžuje (*úloha sa nestihne do ukončenia hodiny/bloku*), zhodnoťte situáciu a vyberte naj-

vhodnejší variant: ukončíte prácu skupín a začnete prezentáciu hotových skupín, poskytnite čas na dokončenie úloh v mimovyučovacom čase/doma s neskoršou prezentáciou alebo preložte prezentáciu výstupov na iný čas

- ukončujte (zastavujte) aktivitu – *„Stop! Dokončíte poslednú myšlienku, vetu, posledné činnosti..., prosím o aktívne počúvanie.“*
- učte sa zo skúseností, keď sa niečo nepodarí tak, ako to chceme, môže to byť znak nevhodne štruktúrovaných úloh, menšej dynamiky facilitovania, nefungovania pravidiel, nedostatku skúseností žiakov so skupinovou prácou a pod.

4. Facilitujte celotriednu diskusiu pri prezentácii výstupov skupín

- poskytnite čas približne 3 až 5 minút na prípravu skupín na prezentáciu svojho výstupu (*myšlienok, názorov skupiny, poznatkov, projektov...*), aby sa členovia dohodli, čo a akou formou budú prezentovať
- vyzvite skupiny, aby postupne prezentovali, k čomu dospeli (*poradie vyplýva z logiky vecí alebo je dobrovoľné, prípadne sa určuje náhodným spôsobom*)
- dajte najavo, aké sú komunikačné postupy a ako sa pri prezentácii postupuje
- podľa charakteru výstupov – prezentovať môže hovorca skupiny alebo platí pravidlo, že prezentujú najmenej dvaja, prípadne môžu aj všetci členovia skupiny (*pravidlo poznajú žiaci už pred začatím skupinovej práce*)
- tie isté myšlienky/nápady sa väčšinou pri prezentácii neopakujú, len evidujú, aby sa udržala pozornosť poslucháčov

- dohodnite úlohu ostatných účastníkov prezentácie (*okrem tých, čo práve prezentujú*), osvedčilo sa konkrétne cielene sledovať nejaký jav a jeho výskyt zaznamenávať, napr. možno použiť „*Postup VÚC – vecnosť (prezentácia bola k veci), úplnosť (skupina vyčerpala všetky aspekty problému), správnosť prezentácie (v prezentácii sa nevyskytli chybné údaje)*
- povzbudzujte a poskytujte spätnú väzbu (*„Výborne, úlohu splnili všetky skupiny. Ktorá skupina bude prezentovať prvá? ... Vypočuli sme si prezentáciu...“*)

5. Facilitujte reflexiu procesov a oceňovanie

- podporujte reflexiu procesov, kladte otvorené a ujasňujúce otázky:
 - začínajte s diskusnými otázkami zameranými na obsah
 - pokračujte reflexívnymi otázkami zameranými na pocity a zážitky
 - pýtajte sa skôr na to, čo žiaci cítili, nie ako sa cítili

- ak sa niektorý žiak zdrží a nechce svoj pocit vyjadriť, dajte mu najavo, že je to v poriadku
- podnecujte vzájomné oceňovanie členov skupín
- diskusiu ukončíte, keď sa žiaci začnú nudiť alebo sú nepozorní

Počas facilitovania skupinovej práce vo všetkých jej fázach

Sledujte, čo sa deje, aby ste mohli včas zasiahnuť (intervenovať):

1. Robte si poznámky, ktoré opisujú priebeh procesov, čo odznelo a pod., aby ste mohli kvalitne viesť reflexiu, rozoberať aktivitu a viesť spätnú väzbu. Nehodnoťte osoby, hovorte len o ich činnosti a jej výsledkoch (*pozor na tenkú hranicu medzi humorom a zosmiešňovaním*).
2. Sledujte čas a pracujte s časom. Poskytnite adekvátny čas na prácu skupín a individuálnu činnosť, ale neplytvajte ním, aby vyučovanie nestratilo dynamiku.
3. Počas práce skupín si určite nečítajte, ani sa s nikým nebavte.
4. Majte vždy pripravené pomôcky, prezentáciu alebo flip-chart potrebný pri výklade, zhrnutí jednotlivých fáz aktivity, čisté plagáty alebo len s nadpismi, napr. na spätnú väzbu, prichystané otázky na reflexiu a pod., materiály pre účastníkov, stôl s pomôckami, literatúrou atď.

8. Ukážky skupinových vyučovacích metód

V predchádzajúcich kapitolách sme rozobrali jednotlivé zložky a metodický postup riadenia skupinovej práce a facilitovania sprievodných procesov.

V nasledujúcich dvoch kapitolách sa budeme venovať didaktickej stránke. Priblížime si **vhodné metódy a didaktické hry**, ktoré možno využiť aj počas prípravy, ako aj samotného **tdňa**.

Skupinové vyučovacie metódy sú ukážkou moderných, aktivizujúcich, na žiaka orientovaných metód. Oproti iným vyučovacím metódam využívajú sociálne skupinové vzťahy medzi vrstovníkmi a učenie sa navzájom. Priebeh učebného procesu, jeho obsah, dosiahnutie cieľov sú závislé nielen od učiteľa, ale v rovnakej miere aj od prínosu každého žiaka (*osobná zodpovednosť žiaka za proces učenia*). Medzi takéto metódy patria napríklad: brainstorming, snowballing (snehová guľa), hranie rolí, prípadová štúdia, diskusia, dialóg, mentálne mapovanie a ďalšie. Vyberáme vyučovacie metódy a postupy, ktoré sa aplikujú pri uskutočnení **tdňa**.

8.1 Brainstorming a brainwriting

Brainstorming

Patrí ku komplexným (výučbovým) metódam, doslovný preklad je búrka mozgov. Brainstorming je založený na asociatívnom spôsobe myslenia. Výskumy poukazujú na to, že počas brainstormingu majú ľudia obvykle dvakrát toľko nápadov, ako keby pracovali samostatne (Petty, 2004). Pridanou hodnotou tejto metódy je učenie sa tolerancii v prístupe k iným ľuďom a zblížovanie triedneho kolektívu.

Jeho prednosťou je produkcia veľkého množstva nápadov v relatívne krátkom čase a následné posúdenie ich užitočnosti. Formulácia vhodného problému sa môže začínať napríklad takto: *Ako...? Akými spôsobmi...? Prečo...? Ako by sa dalo...? Navrhňte...! Vymyslite...!* Vhodný je pri riešení konkrétnych problémov, ktoré vyžadujú originálne nápady. Napríklad: *Navrhnite opatrenia, ktoré by mohli pozitívne ovplyvniť nepriateľské vzťahy medzi niektorými skupinami žiakov, prípadne možné šikanovanie. Alebo: Uved'te aspoň 3 príčiny, ktoré spôsobujú, že je taký rozdiel medzi tým, čo si myslíme o realite, a samotnou realitou.*

Aktivitu vedie facilitátor. Najvhodnejší počet zúčastnených je 7 – 12, v prípade školskej triedy môže byť účastníkov aj 20 – 25. Prípadne ich môžeme rozdeliť do skupín, z ktorých každá bude mať facilitátora z vlastných radov s menším počtom členov (*vhodné pre tdeň*). Optimálny čas závisí od témy, cieľa, pripravenosti žiakov a učiteľa/ky. Obvyklý čas trvania sa pohybuje od 5 do 20 minút.

Postup a pravidlá brainstormingu:

1. *Nepripúšťa sa kritika ani hodnotenie navrhovaných riešení.*
2. *Podporuje sa produkcia nápadov – čím ich je viac, tým lepšie.*
3. *Všetky nápady, aj keď sú nereálne, sú zapisované.*
4. *Všetky vyslovené nápady sú inšpiráciou pre ďalšie nápady. Dôležitú úlohu tu zohráva synergický efekt.*

5. Hodnotenie nastáva až po „uležaní“ problému.
6. V ďalšej fáze ide o kritickú analýzu vyprodukovaných nápadov. (Je nápad reálny? Je časovo nenáročný? Nie je realizácia návrhu príliš zložitá? Je nápad užitočný?) Podobné nápady sa zhlukujú (dávajú dokopy), vybrať môžeme aj oceňovaním – každý člen skupiny má k dispozícii určitý počet bodov, ktoré môže prideliť napr. trom vybraným riešeniam, ktoré považuje za najlepšie.

Brainwriting

Ďalším známym variantom brainstormingu je tzv. brainwriting. Je to jeho písomná forma – podoba. Nápady účastníci zapisujú na post-ity a lepia na tabuľu/plagát. Facilitátor ich systematicky ukladá podľa dohodnutej štruktúry. Štruktúra však môže vyplývať až z konkrétnych nápadov. Napríklad ak by išlo o problematiku, ako zamedziť šikanovaniu, vzniknú „celky“ nápady: *Čo môže urobiť učiteľ, Čo môže urobiť žiak, Čo môže urobiť vedenie školy, Čo môže urobiť rodič, Pravidlá a postupy, Prejavy a dôsledky šikanovania* a podobne. Môže sa organizovať aj tak, že skupina má k dispozícii väčší papier (aspoň A3), ktorý je poskladaný ako harmonika. Každý člen skupiny napíše svoj nápad a posunie papier ďalšiemu členovi. Uskutoční sa viac kôl, kým trvajú nápady. Potom ich skupina zhrnie.

Brainstorming aj brainwriting sa končia reflexiou.

Reflexia po ukončení aktivity, príklady otázok:

Čo sme chceli dosiahnuť?
Čo bolo naším cieľom?
Čo sa v skutočnosti stalo?
Čo fungovalo dobre? V čom pokračovať?
Čo fungovalo menej dobre? Čo robiť inak?
Čo sme sa naučili?
Čo oceňujeme?

Hodnotenie práce uskutočňuje učiteľ/ka alebo vedúci skupiny, prípadne vybraný žiak/čka. Hodnotí sa aktivita celej skupiny, jednotlivých členov, počet a výstižnosť myšlienok, nápadov, námetov, dosiahnutie stanoveného cieľa a význam pre vyučovací proces a sociálne učenie (sa).

8.2 Mentálne mapovanie (vedomostné mapy, mapy mysle, pavučina)

Tvorba myšlienkových máp je veľmi dobrou metódou pre skupinovú kooperáciu. Znamená grafické znázornenie myšlienok, pojmov a ich súvislostí, prenáša myšlienkovú činnosť do vizuálnej podoby a graficky názorne zobrazuje vzájomné medzipojmové vzťahy. Dôležitý je nielen výsledok, ale aj proces tvorby mentálnej mapy. Dá sa použiť vo dvojici, väčšej skupine, ale aj v celej triede. Dá sa využiť v akomkoľvek predmete, ale aj pri riešení problémových úloh a situácií.

Ide o výborný spôsob riešenia problémov v triede. Vytvoríme pracovné dvojice/štvorice. Ich úlohou je nájsť riešenie jasne formulovaného problému, ktorý máme dopredu napísaný na flipcharte či tabuli. Každá dvojica dostane plagát a farebné fixky. Do stredu mapy mysle si zapíše

napríklad problém: *Odstrániť zosmiešňovanie, zhadzovanie spolužiakov – námety.* Alebo na **tdeň**: *Nápady, ako odradiť ľudí začať fajčiť/ako podporiť tých, čo už fajčia, aby prestali.*

Postup:

Jeden z dvojice/štvorice začína zapisovať na papier možné riešenie (*mapovať problém*), ďalší sa pridávajú, navzájom sa inšpirujú. Mapu súčasne dopĺňujú a rozvíjajú. Práca trvá dovtedy, kým nevyčerpajú všetky nápady. Potom chvíľu diskutujú o mape a nakoniec postupne prezentujú svoje myšlienky ostatným (*myšlienky sa môžu opakovať alebo sa prezentujú len tie, ktoré ešte nezazneli*). Nakoniec môžeme vytvoriť spoločnú celotriednu mapu riešenia problému, ktorá znamená najefektívnejšie spôsoby.

Hodnotenie práce je podobné ako pri predchádzajúcich metódach.

8.3 Dialóg a diskusia

Dialóg a diskusia patria medzi základné metódy skupinovej práce, ktoré možno využiť na motiváciu, v priebehu vyučovacej hodiny, bloku, projektu. Často sa využíva ako hlavná vyučovacia metóda na zisťovanie vedomostí, skúseností názorov a postojov v súvislosti s určitou témou. Vedie k pochopeniu zložitosti a názorovej rozdielnosti.

■ **Dialóg** (z gréckeho slova dia = cez, logos = slovo, význam) má prekonať chápanie jednotlivca. Jeho uplatňovaním sa snažíme získať pochopenie, ku ktorému by sme sa sami nedopracovali. Podstatou dialógu je pravidlo, že jednotliví účastníci na svojich ná-

zoroch netrvajú, ale slobodne o nich rozprávajú. Preto by malo byť výsledkom dialógu slobodné skúmanie myslenia a skúseností. Ľudia sa stanú pozorovateľmi svojich myšlienok.

Tri základné podmienky potrebné pre dialóg:

1. všetci účastníci sa musia odosobniť od svojich predstáv
2. všetci účastníci sa musia navzájom považovať za rovnocenných partnerov
3. v tíme sú rozdelené funkcie

■ **Diskusia** je nevyhnutný doplnok kooperatívneho učenia. Jasne smeruje k presadzovaniu rôznych názorov, z ktorých sa hľadá ten najlepší, aby sa na základe neho prijalo čo najlepšie rozhodnutie. Diskusiu možno prirovnať k pingpongu. V tejto „hre“ môže byť predmet spoločného záujmu analyzovaný z mnohých hľadísk. Zmyslom je však docieľiť – aby naše názory prijala celá skupina.

Dialóg aj diskusia pomáhajú spolupracujúcim tímom nachádzať nové riešenia. Tieto metódy však treba často používať a precvičovať.

Hodnotenie práce môže uskutočňovať učiteľ, vedúci skupiny, poverený žiak/čka napríklad prostredníctvom záznamového hárka. Možno sledovať verbálnu a neverbálnu komunikáciu, pripravenosť žiakov na určitú tému, dodržiavanie pravidiel, splnenie cieľa, nevybočovanie od témy, úroveň verbálneho vyjadrovania a pod.

8.4 Bzučiace skupiny

Vyučovacia metóda je veľmi nenáročná na prípravu, čas a organizáciu žiakov. Môžeme ju zaradiť do ľubovoľnej fázy vyučovacej hodiny, bloku, projektu a je využiteľná v akomkoľvek predmete, ako úvodná motivácia, nadviazanie na nejakú problematiku, učebnú látku, na vyhľadávanie informácií, robenie poznámok, zopakovanie naučeného a pod. Prácu touto metódou začína celá skupina naraz a dochádza tak k spolupráci a vzájomnému ovplyvňovaniu už od začiatku práce. Ako základ stačia dvojčlenné skupiny.

Postup:

1. Učiteľ zadá úlohu/problém najskôr do dvojice, napr. v súvislosti s vyučovaním – spoločne si prečítať text, urobiť poznámky, vytvoriť myšlienkovú mapu a pod. V rámci **tdňa** to môže byť napr. úloha zameraná na vyvodenie alebo lepšie pochopenie pojmu *sociálne zveličovanie*. Formulácia otázky: *Napíšte, čo podľa vás znamená sociálne zveličovanie. Predstavte si, že to máte vysvetliť mladším spolužiakom.* Žiaci spoločne pracujú 5 až 7 minút a vytvoria záznam úlohy.
2. Potom učiteľ spojí dvojice do štvoríc, kde pracujú asi 5 minút na rovnakej úlohe, porovnávajú výsledky svojej práce v štvoriciach, dopĺňajú informácie, vylepšujú formulácie, dohodnú sa na znení pre celú štvorčlennú skupinu.

Tu sa môže aktivita skončiť a skupiny prezentujú, k čomu sa dopracovali.

Môže však aj pokračovať:

3. Učiteľ vytvorí dopredu 3 označené miesta (napr. v rohoch triedy) a spojí po 2 štvorice. V každej skupine sa určí pozorovateľ a hovorca. Skupiny po 8 žiakov pracujú na tej istej úlohe ďalších 5 minút postupom ako v bode 2 a dohodnú sa na výslednej interpretácii a na osobe hovorcu.
4. Interpretáciu prednesie hovorca skupiny. Pri 24 žiakoch tak prezentujú 3 skupiny. Pozorovatelia v každej skupine zhodnotia prácu svojich skupín a reflektujú proces, akým dospeli k výslednej interpretácii.
5. Na záver učiteľ zhrnie a porovná výsledky všetkých skupín, v našom prípade zhrnie, čo znamená sociálne zveličovanie. Urobí reflexiu a zhodnotí proces, akým sa dosiahol cieľ, príspevie jednotlivých členov, uplatnenie ich kompetencií. O kompetenciách hovorí spolu s príkladmi situácií, v ktorých sa prejavili. Tiež odporúča ďalší postup, možné zmeny pri budúcej aktivite podobného druhu a ocení prácu skupín.

8.5 Skupinové rozhodovanie

Skupinové rozhodovanie je skôr postupom, technikou ako metódou, ale veľmi potrebnou pri konečnej formulácii riešení. Preto ho využijeme aj na **tdni**, napríklad pri tvorbe **tdohody**.

Keď skupiny dospeli k spoločným návrhom, z ktorých treba vybrať v rámci celej triedy, môžeme využiť techniku skupinového dohodovania s nasledujúcim postupom:

1. vyvesíme zoznamy návrhov skupín a jednotlivé návrhy podčiarkneme (*zakrúžkujeme*), rovnaké nápady zvýrazňujeme len raz

2. každý žiak má k dispozícii 15 bodov, ktoré môže ľubovoľne rozdeliť medzi návrhy alebo dá celých 15 bodov jednému návrhu, ktorý považuje za najlepší
3. postupne idú žiaci k plagátom (*alebo jeden žiak za celú skupinu*) a *pridelia body (napíšu ich počet vedľa návrhu)*
4. vybraný žiak/dvaja žiaci, prípadne učiteľ body spočítajú a vedľa návrhov zapíšu číslami poradie nápadov, napr. prvých 5 sa vyberie do **tdohody**.

Efektívne využívanie uvedených metód a postupov si vyžaduje určité poznatky, skúsenosti a zručnosti žiakov, preto im poskytneme dostatok príležitostí, aby ich mohli získať a rozvíjať. Jedným z prostriedkov sú didaktické hry a aktivity podporujúce prácu skupín.

9. Príklady aktivít a didaktických hier podporujúcich prácu skupín

Didaktické hry a hrové aktivity sú účinným a zábavným prostriedkom rozvíjania vedomostí, spôsobilostí a zručností žiakov potrebných pre skupinovú prácu.

Prostredníctvom pripravených situácií vytvárajú potrebné príležitosti na ich nácvik a zdokonaľovanie. Môžu byť zamerané na:

- a) osvojovanie si učebného obsahu/určitých vedomostí (*Skladačka*)
- b) hlbšie vzájomné spoznávanie sa, výmenu rôznych názorov, diskusiu (*Rozhovor pri stole, Hodnotová kontinuita*)
- c) vytváranie dobrých vzťahov medzi členmi skupiny, budovanie spolupatričnosti (*Stavanie veží, Balónik vo vzduchu, Kooperatívne štvor-*

ce, Ostrovčeky, nePády v trojiciach)

- d) zisťovanie momentálneho nastavenia, pocitov (*Trojčiatka*)
- e) precvičovanie uplatňovania prijatých pravidiel (*Komunikačný JAS*)
- f) vyhodnotenie aktivity (*Graffiti*)

9.1 Osvojovanie si učebného obsahu

■ Skladačka

Aktivita umožňuje osvojenie si akéhokoľvek učebného obsahu (informácií) za predpokladu, že študijný text možno rozdeliť na časti. Využíva sa vzájomné rovesnícke kooperatívne učenie.

Pripravíme text, ktorý si žiaci majú osvojiť, napríklad informácie o fajčení, ktoré žiakom umožnia vytvoriť si poznatkovú bázu na formovanie postojov.

Postup:

1. Vytvorte štyri študijné stanovišťa v rohoch triedy, ktoré označíte. Študijný text rozdeľte na štyri (šesť) rovnakých študijných častí a položte ich v dostatočnom množstve na stanovišťa.
2. Žiaci sedia v skupinách po štyroch alebo po šiestich. Rozpočítajú sa – 1, 2, 3, 4 (alebo 1, 2, 3, 4, 5, 6) a zapíšu si svoje číslo do zošita alebo na samolepku a prilepia, napríklad na ruku.
3. Celej triede vysvetlite proces skladačky, aby žiaci vedeli, o čo ide a čo je ich úlohou. Majú si pozorne prečítať svoj text a oboznámiť s ním ostatných spolužiakov v skupine. Každý zo skupiny je zodpovedný za svoj študijný text. Keď každý člen skupiny vysvetlí ostatným svoj text – všetci budú vedieť všetko.

4. Po rozpočítaní a vysvetlení podstaty skladačky žiaci odídu na príslušné stanovištia – jednotky na stanovište č. 1, dvojky na stanovište č. 2. atď., kde si najskôr individuálne a potichu preštudujú svoje časti študijného textu. Určte čas na štúdium. Prechádzajte od skupiny k skupine a pomáhajte porozumieť podstatu textu, ale len keď je to skutočne potrebné.
5. Po individuálnom prečítaní textu sa žiaci v študijných skupinách porozprávajú o informáciách vo svojom texte a vzájomne si ho interpretujú.
6. Keď sa skončí študijný čas, vrátia sa do pôvodných skupín a postupne oboznámia ostatných s informáciami, ktoré študovali (vlastnými slovami).
7. Po skončení vysvetľovania článkov v skupinách umožnite celotriednu diskusiu a venujte čas reflexii a oceňovaniu.

Diskusia:

*Čo nové ste sa dozvedeli?
Ktoré práva pokladáte za najdôležitejšie
a prečo?*

Reflexia:

*Ako ste sa cítili pri práci v študijnej skupine?
Aký pocit ste mali zo seba, keď ste v svojej
pôvodnej skupine učili ostatných?
Čo by ste mohli urobiť inakedy lepšie?*

Ocenenie – príklady:

*Oceňujem spôsob, akým si nám, Matej, hovoril o jednotlivých článkoch, ktoré si našiel na internete.
Zuzka, veľmi mi pomohlo, keď si mi v študijnej skupine povedala svoj názor“...*

9.2 Vzájomné spoznávanie, spoznávanie rôznych názorov, diskusia

Aktivity sú zamerané na spoznávanie názorov spolužiakov, poskytujú možnosti spolupracovať s viacerými spolužiakmi.

■ Rozhovor pri stole

Začnite aktivitu *Rozhovor pri stole* opisom reštaurácie známej pre jej priateľskú atmosféru a vynikajúce jedlo. Prijemnú atmosféru pri obede vytvára aj rozhovor zúčastnených. Každý zo zúčastnených žiakov bude „obedujúcim“. Žiaci sú oboznámení s tým, že sa budú rozprávať na rôzne témy. Premiestňujú sa v triede po zaznení zvukového signálu (zvončeka) po určení témy rozhovoru a inštrukcii učiteľa.

Napríklad učiteľ oznámi tému a inštrukciu: „Situácie, keď ste sa stretli so sociálnym zveličovaním, stôl pre dvoch!“

Každý vytvorí pár s niekým vo svojej blízkosti alebo si sadnú za spoločný stôl, na dve k sebe otočené stoličky. Ak nie je párny počet, môžu sa pridať ku ktorémukoľvek stolu. Učiteľ dá žiakom pár minút porozprávať sa o téme. Potom učiteľ znovu zazvoní, dá ďalšiu inštrukciu a ponechá žiakom čas na rozhovor.

Témy rozhovoru môže po určitom čase meniť alebo môže ponechať len jednu tému. Počet sediacich pri stole sa mení vždy po zaznení zvukového signálu. Ďalšia inštrukcia by mohla napríklad znieť: „Tvoje názory na príčiny fajčenia, stôl pre štyroch“, „Kde sa v živote stretneš s percentami, stôl pre troch“ a pod.

Na záver každého rozhovoru je dôležité podporovať žiakov v tom, aby sa navzájom ocenili za

použitie sociálne zručnosti, vyjadril uznanie voči tomu druhému pred odchodom od stola alebo si poďakovali za rozhovor.

■ Hodnotová kontinuita – Postavme sa na čiaru

Načrtne problém, ktorý vyjadríme protikladnými výrokmi, napr.: „Naša škola poskytuje deťom veľa príležitostí na tvorivú prácu.“ a „Naša škola poskytuje deťom málo príležitostí na tvorivú prácu.“ Cieľom je zistiť názory žiakov. Postavia sa na čiaru (priamku), napr. od tabule k stene, čelom k oknu. Pri tabuli stoja tí, ktorí sa stotožňujú s prvým výrokom, na druhom konci tí, ktorí sa stotožňujú s druhým výrokom. Medzi týmito bodmi sa postavia tí, ktorí viac alebo menej súhlasia s niektorým z výrokov. Potom sa čiara v strede preklopí a žiaci v skupinách (zástancovia dvoch rôznych názorov) spolu diskutujú o svojich názoroch, argumentujú, parafrázujú, snažia sa pochopiť rozdielne stanovisko.

9.3 Budovanie spolupatričnosti

Aktivity sú zamerané na budovanie spolupatričnosti a dobrých vzťahov v triede a v tímoch.

■ Stavanie veží

Pracujte vo štvoriciach alebo päťiciach. Každá skupina dostane štvrt hodinu na to, aby zo špendlíkov a slamiek postavila čo najvyššiu vežu (*alternatíva: použité kancelárske papiere A4 a lepidlo, lepiaca páska*). Cieľom je, aby žiaci našli vhodný spôsob spolupráce. Jeden člen skupiny proces spolupráce pozoruje, robí si poznámky do záznamového hárka a prezentuje svoje pozorovanie. Všímajte si napríklad zadenie úloh, roly, vzájomnú diskusiu, stratégiu

a schopnosti potrebné pre spoluprácu, ktoré sa objavia pri plnení úlohy.

Otázky, na ktoré môže pozorovateľ odpovedať a ktoré môžu po skončení hry tvoriť osnovu následnej diskusie, môžu znieť napríklad takto:

Kto plnil aké úlohy? (použite záznamový hárak s. 61)

V akých rolách žiaci vystupovali?

Ako skupina dospela k názoru, k zhode?

Akú stratégiu skupina uplatnila?

Aké kompetencie sa prejavili?

Z akého správania to vyplynulo?

Stalo sa, že niekto nemohol uplatniť svoje schopnosti?

Reflexia práce v skupine

Aké to bolo, takto vzájomne spolupracovať?

Zostavte so skupinou zoznam spôsobilostí a zručností, ktoré sú podľa vás nevyhnutné pre spoluprácu.

■ Balónik vo vzduchu

Nikto sa nesmie balónika dvakrát za sebou dotknúť, kým sa všetci nevystriedajú (osobná zodpovednosť, zodpovednosť aj za druhých), balónik treba udržať čo najdlhšie vo vzduchu. Skupina spolupracuje na predĺžovaní času udržania balónika.

■ Kooperatívne štvorce

Cieľom je poskladanie častí rozstrihnutých štvorcov, ktoré sú pomiešané a uložené v obálkach. Každá skupina dostane jednu obálku, z ktorej nie je schopná zlepiť štvorec bez toho, že by kooperovala s inými skupinami (dôležitý je výsledok aj proces).

■ Ostrovčeky

Na zemi je slučka, umiestniť do nej chodidlá, slučky sa odoberajú, všetci sa musia umiestniť aspoň jednou nohou.

■ Pády v trojiciach

Posilňovanie dôvery, dvaja chránia (zadržávajú) padajúceho, striedajú sa v trojici.

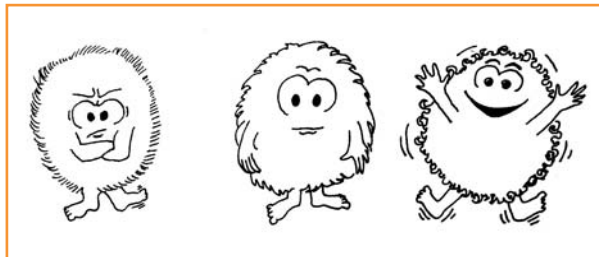
9.4 Zisťovanie momentálneho nastavenia, pocitov

Cieľom aktivít podobného druhu je vytvoriť vtiahnutie, podporiť spolupatričnosť v skupine, uvedomovať si a zdieľať pocity, ktoré sú súčasťou prežívania odohrávajúcich sa procesov.

■ Trojčiatka

Obrázky 3 Trojčiatok (*prvý: šťastný/veselý, druhý: smutný/rozladený/unudený a tretí: niečo medzi tým – vyrovnaný/lahostajný*) máme pripravené pre všetkých žiakov na papierovom prúžku (*podľa možnosti na tvrdom papieri*). Vyzveme žiakov,

aby vždy keď to budú pokladať za vhodné, vyfarbili časť tváre Trojčiatka, ktorá vyjadruje ich súčasné pocity (*príloha 1*). Môžeme ich k tomu vyzvať, aj keď chceme získať aktuálny prehľad o tom, ako sa žiaci cítia (Gibs, 1994).

9.5 Precvičovanie uplatňovania prijatých pravidiel

Aktivita sú zamerané na precvičovanie komunikačných zručností a aktívneho počúvania.

■ Komunikačný JAS

Aktivita umožňuje každému, aby sa podielil s druhými o niečo osobné, jedinečné.

Postup:

1. Požiadajte žiakov, aby si premysleli 3 informácie o sebe, o ktorých môžu úprimne hovoriť v skupine podľa komunikačného postupu **JAS**:
J-edna udalosť z vášho života, ktorá sa vám práve stala.
A-kú vec by ste chceli pre seba urobiť?
S-vedectvo o tom, v čom ste jedinečný(á), nejaká vlastnosť, schopnosť.
2. Po individuálnej príprave si žiaci v malých (štvor- až šesťčlenných skupinách) vymenia informácie o sebe. Hovoria postupne, v smere hodinových ručičiek.

Reflexia:

Ako ste sa cítili v skupine, keď ste počúvali ostatných?

Ako ste sa cítili, keď ste vy hovorili a ostatní vás počúvali?

Ktorá informácia bola pre vás najzaujímavejšia a prečo?

V čom ste jedineční?

Čo máte spoločné?

Ocenenie:

Koho by ste chceli oceniť za aktívne počúvanie a prečo?

■ Počúvam ťa pozorne

Aktivita je zameraná na precvičovanie zložiek aktívneho počúvania – neverbálne povzbudzovanie, parafrázovanie, vyjadrovanie pocitov. Dôležité je zorganizovanie diskusných kôl. Diskusia prebieha v trojiciach, potrebný čas najmenej 45 minút. Aktivita s primeranými témami diskusia je vhodná pre žiakov všetkých vekových kategórií.

Postup:

Diskutujte o potrebe aktívneho počúvania a zadajte žiakom pokyny:

1. Vytvorte trojice a rozdeľte si funkcie A, B, C, skontrolujte si, či každý vie svoje písmeno. Každý bude mať príležitosť vyskúšať si všetky roly.
2. Na stenu vyveste plagát s postupom:

	A	B	C
1. kolo	pozorovateľ	hovorca	poslucháč
2. kolo	hovorca	poslucháč	pozorovateľ
3. kolo	poslucháč	pozorovateľ	hovorca

3. Zadajte tému, o ktorej budú hovoriť 2 minúty. Napr. Mali by mať žiaci volebné právo? Kým bude hovorca s poslucháčom hovoriť, budú si precvičovať parafrázovanie a očný kontakt. Vyhľadajte nové témy pri každom ďalšom kole.
4. Pozorovatelia sledujú rozhovor a zaznamenávajú si prejavy verbálnej a neverbálnej komunikácie. Po skončení rozhovoru podávajú spätnú väzbu poslucháčovi (aké boli jeho verbálne a neverbálne prejavy a ako naňho reagoval hovorca).
5. Celý proces zopakujte tak, aby si všetci traja účastníci precvičili všetky zručnosti.

Reflexia:

Ako ste sa cítili pri hovorení o nastolených témach?

Čo bolo pre vás ľahšie – hovoriť alebo počúvať? Prečo?

Čo ste si uvedomili?

Čo ste sa naučili?

Na čom chcete ďalej pracovať?

■ Akvárium s otvorenými otázkami

Precvičovanie aktívneho počúvania vhodné pre žiakov 2. stupňa základnej školy a strednej školy. Potrebujeme asi 60 minút.

Postup:

1. Účastníci sa rozdelia do dvoch veľkých skupín s rovnakým počtom hráčov a vytvoria vnútorný a vonkajší kruh, tak aby dvojice stáli proti sebe.
2. Hráčov vo vnútornom kruhu – rozprávačov v 1. kole vyzvite, aby diskutovali o zadanej téme (napr. čo si myslíš o nosení školských uniforiem) 3 minúty, poslucháči vo vonkajšom

kole podnecujú diskusiu dávaním otvorených otázok. Vždy keď poslucháč položí zatvorenú otázku, na ktorú môže rozprávač odpovedať len áno alebo nie, dvojice tlesknú. Cieľom je rozprávať sa čo najdlhšie bez tlesknutia.

Po 3 minútach sa hráči vo vonkajšom kole posunú o 1 miesto vpravo a vymenia si úlohy pri diskusii o ďalšej téme.

3. Na záver si vymenia skúsenosti z používania otvorených otázok.

Reflexia:

Ako sa vám darilo v súvislosti s vymýšľaním otvorených otázok?

Kedy je vhodné klásť otvorené a kedy zatvorené otázky?

Ako ste sa cítili v oboch pozíciách?

9.6 Vyhodnotenie aktivity

Pre zvyšovanie efektivity skupinovej práce z dl-

hodobého hľadiska je dôležité pravidelné vyhodnocovanie aktivít.

■ Graffiti

Aktivita je zameraná na vyhodnotenie aktivity, vyučovacieho bloku či projektu, alebo ich častí.

Postup:

1. V miestnosti rozmiestnime (na stoly, prípadne nalepíme na stenu) päť plagátov A5, na každom z nich je napísaná jedna z nasledujúcich úvodných viet:
Naučil/a som sa...
Nenaučil/a som sa...
Cítil/a som sa dobre, pretože...
Necítil/a som sa dobre, pretože...
V skupine som...
2. Žiaci chodia voľne po miestnosti a dopĺňajú za seba každú z úvodných viet tak, že píšú pokračovanie vety na príslušný plagát.
3. Vyhodnotenie prebieha v celotriednej skupine ako reflexia uskutočnených procesov.

10. Príprava na tdeň – zhrnutie

Obsahuje ciele odporúčania pre projekt „Všetci to robia!“, pre prácu so žiakmi, ktorí majú menej, prípadne žiadne skúsenosti so skupinovú prácou.

Vychádzame z nášho cieľa, chceme, aby žiaci pochopili podstatu sociálneho zveličovania a z tejto pozície lepšie dokázali odolávať tlaku rovesníkov. Príprava na tdeň **obsahuje to najdôležitejšie, čo je nutné urobiť**, aby sme sa počas tdeňa dokázali účinne skoncentrovať na to, čo je podstatné.

1. Vytvorte skupiny pred realizáciou tdeňa a poskytnite im príležitosti spolupracovať na úlohách.

*Vhodné je, aby skupiny pracovali spoločne aspoň raz týždenne najmenej počas troch mesiacov. Skupiny opakovane vytvárame náhodným výberom, aby sme žiakom poskytli dostatok príležitostí vzájomne spolupracovať v rôznom zložení. Na základe týchto skúseností najneskôr mesiac pred **tdňom** vytvoríme **cielené** heterogénne skupiny. V každej budú (podľa možnosti) zastúpení chlapci aj dievčatá, jednotliví žiaci, ktorí spĺňajú jedno z nasledujúcich kritérií. Žiak/čka:*

- *výborne ovláda učivo o desiatinných číslach a percentách*
- *potrebuje v tejto oblasti podporu*
- *má dobré komunikačné zručnosti*
- *dokáže pozitívne podporovať skupinu a nekonfliktne riešiť problémy*
- *... (ďalšie kritérium podľa zloženia triedy)*

Takto sa to podarí

2. Obmedzte počet členov skupiny na štyroch, maximálne piatich.

Pamätajte na to, že čím menej je členov v každej skupine, tým ľahšie sa vám bude facilitovať ich práca. Pri menej početných skupinách síce narastie čas potrebný na prezentáciu troch skupinových úloh (keďže prezentuje každá skupina), ale uľahčené je facilitovanie (usmerňovanie) procesov. Vhodným spôsobom na prezentáciu šetriacu čas je "Galéria" – vystavenie plagátov skupín a stanovený čas na prezretie.

3. Vytvorte pracovné miesta s vyhovujúcim usporiadaním lavíc (metodický postup s. 47 – 48).

Dôležité je, aby vám nikto nesesedel chrbtom a so všetkými ste mali priamy očný kontakt. Všetci musia dobre vidieť na premietaciu plochu, „centrum diania“.

4. Pred začatím skupinovej práce, t. j. aspoň 3 mesiace pred tdňom, spolu so žiakmi vytvorte a odsúhlaste **pravidlá fungovania skupín** (metodický postup s. 53 – 56).

Pravidlá aplikujte vo vyučovacom procese, aj keď pracujete podľa iných metód, najlepšie na všetkých predmetoch. Oboznámte s nimi kolegov a požiadajte ich o spoluprácu. Poskytujte žiakom spätnú väzbu na dodržiavanie pravidiel a pozitívne ich oceňujte.

5. Rozdeľte organizačné a sociálne roly v skupine (metodický postup s. 52 – 53).

*Roly najskôr striedajte, aby si ich žiaci mali možnosť vyskúšať a precvičiť. Na základe získaných skúseností približne mesiac pred **tdňom** urobte rozdelenie rolí v cielene vytvorených skupinách. Rešpektujte schopnosti a záujem žiakov. Na **tdeň** naplánujte už osvedčené zloženie skupín.*

6. Štruktúrujte učivo pre skupinovú prácu tak, aby žiaci už v prípravnom období pracovali na úlohách podobného typu ako počas **tdňa**.

Môžete pracovať na podobnom krátkodobom projekte, využiť úlohy z projektového manuálu z matematickej prílohy.

7. Sústreďte sa nielen na učenie (sa) akademických vedomostí, ale aj vytváranie „tímového ducha“ a rozvíjanie osobných a sociálnych kompetencií žiakov už pred **tdňom.**

Na triednických hodinách, vyučovacích blokoch zaradujte didaktické hry, psychohry pre sociálny rozvoj skupín a precvičovanie potrebných spôsobilostí pre spoluprácu. Inšpirácie nájdete na stranách 58 – 61.

8. Trénujte poskytovanie spätnej väzby, sebareflexiu, reflexiu a oceňovanie.

Ide o veľmi dôležité fázy učenia a zvnútorňovania procesov. Kým si žiaci neosvoja tieto postupy, neváhajte používať plagáty (prípadne inú formu vizualizácie) s pripravenými otázkami, pozitívnymi formuláciami oceňovania. Pripravujte si dopredu otázky na rozbor aktivít.

9. Aplikujte vyučovacie metódy, najmä brainstorming, diskusiu, mentálne mapovanie a techniku dohodovania (bližšie s. 70 – 74).

*Metódy viackrát použite na rôznych predmetoch pred uskutočnením **tdňa**, aby žiaci mali s nimi skúsenosti.*

10. Využívajte pripravené, prirodzené a reálne situácie.

Vytvárajme tak pre žiakov dostatok príležitostí na získanie skúseností so skupinovú prácou, precvičovanie a rozvíjanie potrebných spôsobilostí a schopností (bližšie s. 60 – 61).

11. Zapisujte si skúsenosti a nápady. Motivujte k tomu aj žiakov.

Zoznam bibliografických odkazov k prílohe

1. BAGALOVÁ, L. 2006b. Ako vytvoríť optimálny priestor pre osobnostný rozvoj žiakov. In *Sprievodca triedneho učiteľa*. Bratislava: Odborné nakladateľstvo Dr. Josef Raabe, s. r. o. Slovensko. 2006, aktualizácia november 2007. 1-26 s. ISBN 80-89182-03-08.
2. BAGALOVÁ, L. 2010. Brainstorming a brainwriting. In *Inovatívne a aktivizujúce metódy vo výučbe 1. – 4. ročníka ZŠ*. Skalica: Dr. Josef Raabe Slovensko, s.r.o. 1-12 s. ISBN 978-80-89182-54-1.
3. BEDNAŘÍK, A. – BAGALOVÁ, L. – BUBELÍNIOVÁ, M. a i. 2009. *Životné zručnosti a ako ich rozvíjať: príručka pre pracovníkov s deťmi a mladými ľuďmi*. Vydanie druhé. Bratislava: Nadácia pre deti Slovenska. 231 s. ISBN 978-80-89403-02-8.
4. Bolt, L. – Kooiman, P. – Melisse, R., 2004. *Vytvárajme bezpečné a otvorené školské prostredie pomocou metódy C&SCO*. Príručka o metóde C&SCO pre školy. © Sardes 2004. ISBN 90-5563-065-9
5. GARDNER, H. 1999. *Dimenze myslenia*. Praha: Portál. 398 s. ISBN 80-7178-279-3.
6. GIBBS, J. 1994. *Kmene: Proces pre sociálny rozvoj a kooperatívne učenie*. Bratislava: Arimes. 243 s. ISBN 80-967082-5-2.
7. JANKOVCOVÁ, M. 1988. *Aktivizujúcí metody v pedagogické praxi středních škol*. Praha: SPN. 152 s. ISBN 80-04-23209-4.
8. Junger-Tas, J. (2002) *Diploma 's en goed gedrag II*: Prevetie van antisociaal gedrag in het onderwijs. Den Haag, Ministerie van Justitie
9. KASÍKOVÁ, H. 1997. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál ISBN 80-7178-167-3.
10. KOTRBA, T. – LACINA, L.: 2007. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu. 188 s. ISBN 978-80-87029-12-1.
11. KOVALIKOVÁ, S. – OLSENOVÁ, K. 1996. *Integrované tematické vyučovanie – Model*. 1. vyd. Bratislava Faber. 350 s. ISBN 80-967492-6-9.
12. MAŇÁK, J. – ŠVEC, V. 2003. *Výukové metody*. I. vyd. Brno: Paido. 219 s. ISBN-80-7315-039-5.
13. LOKŠOVÁ, I. – LOKŠA, J. 2003. *Tvořivé vyučování*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0374-2.
14. PETTY, G. 1996. *Moderní vyučování*. 380 s. Praha: Portál. ISBN 80-7178-070-7.
15. RYCHEN, D. S. – SALGANIK, L. H. 2003. *Key competencies for a succesful life and a well Functioning Society*. [cit. 2010-02-09] Dostupný z WWW: < <http://www.portal-stat.admin.ch/deseco/news.htm>>.
16. SITNÁ, M. 2009. *Metody aktivního vyučování. Spolupráce žáků ve skupinách*. Praha: Portál. 150 s. ISBN 978-80-7367-246-1.
17. TUREK, I. 2004. *Inovácie v didaktike*. Bratislava: MC. ISBN 80-8052-188-3.
18. ZELINA, M. 1996. *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti*. Bratislava: Iris. 230 s. ISBN 80-967013-4-7.

Úlohy sú rôznej náročnosti,
ich výber môže učiteľ prispôbiť
úrovni žiakov v triede.

Fajčenie zabíja

Odporúčame pre: *práca s veľkými číslami, s kalkulačkou, základ, časť prislúchajúca k počtu percent, počet percent, diagramy*

Na internete sa dočítate, že na celom svete je asi 1,3 miliardy fajčiarov. Na rozdiel od vyspelých krajín sa v rozvojových krajinách ich počet neustále zvyšuje aj napriek faktu, že fajčiari zomierajú v 50 percentách prípadov na choroby spôsobené práve cigaretovým dymom.

Európska únia má približne 495 miliónov obyvateľov a na následky fajčenia zomiera ročne okolo 650-tisíc ľudí.

K 31. decembru 2010 mala Slovenská republika 5 435 273 obyvateľov. Odhaduje sa, že na Slovensku nefajčí 62 % ľudí.

V roku 2010 v Slovenskej republike zomrelo **53 445** osôb a ročne cigaretový dym z nich zabije asi 20,58 %.

Úloha 1

Zistite, koľko percent z celkového počtu obyvateľov Európy zomiera ročne na následky fajčenia? Vyjadrite na stotiny %.

Výsledok: 0,13 %

Úloha 2

Zistite počet obyvateľov na Slovensku v roku 2010, ktorí nefajčili. Vyjadrite celým číslom v tisícoch.

Výsledok: 2 065 000 obyvateľov

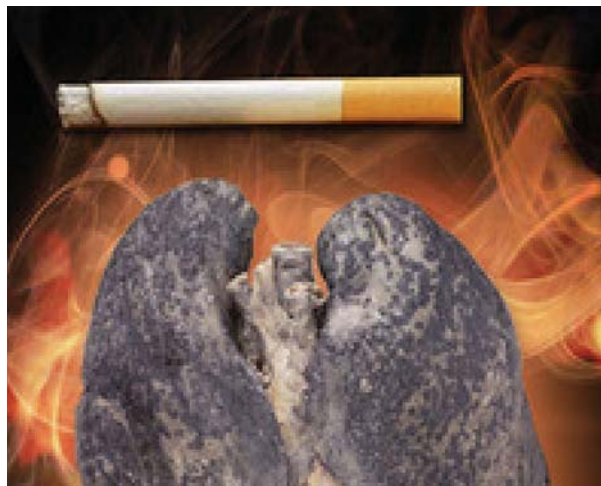
Úloha 3

Približne koľko obyvateľov Slovenska zabil v roku 2010 dym z cigariet? Vyjadrite celým číslom v tisícoch.

Výsledok: 11 000 obyvateľov

Úloha 4

Percentuálnym prúžkom, resp. kruhovým diagramom znázorníte pomer nefajčiarov a fajčiarov na Slovensku. Využite pritom PC a program Microsoft Office Excel.

Dopravné nehody v jednom kraji SR

Odporúčame pre: *práca s kalkulačkou, percentá, diagramy*

Na cestách v jednom kraji SR bolo v roku 2010 zaznamenaných spolu 2 512 dopravných nehôd, čo bolo oproti roku 2009 o 649 nehôd menej. V roku 2010 bol vo všetkých sledovaných ukazovateľoch, ako sú usmrtené, ťažko a ľahko zranené osoby, zaznamenaný pokles. Pri dopravných nehodách bolo usmrtených 42 osôb, ťažko zranených 200 osôb a 1 083 osôb sa zranilo ľahko. (V roku 2009 bolo usmrtených 49 osôb, ťažko zranených 220 a ľahko sa zranilo 1 153 osôb.) Chodci pod vplyvom alkoholu zavinili 8 dopravných nehôd (rovnako ako v roku 2009). Alkohol u vinníka dopravnej nehody bol zaznamenaný pri 74 dopravných nehodách, pri ktorých nebola žiadna osoba usmrtená, 2 osoby boli ťažko zranené a 24 ľahko zranených osôb. Z tohto počtu pod vplyvom alkoholu zavinilo dopravné nehody 62 vodičov motorových vozidiel. Ostatné z týchto nehôd zavinili pod vplyvom alkoholu cyklisti.

Úloha 1

O koľko percent klesol počet dopravných nehôd v uvedenom kraji v roku 2010 oproti počtu nehôd v roku 2009?

Výsledok: o 20,53 %

Úloha 2

V ktorom zo sledovaných ukazovateľov (usmrtené, ťažko alebo ľahko zranené osoby) nastal v roku 2010 v tomto kraji najväčší percentuálny pokles nehôd? O koľko %? Zaokrúhlite na stotiny.

Výsledok: usmrtené osoby o 14,29 %

Úloha 3

Koľko dopravných nehôd zavinili v tomto kraji v roku 2010 chodci a cyklisti pod vplyvom alkoholu z počtu takto zavinенých nehôd? Vyjadrite percentuálne a zaokrúhlite na stotiny.

Výsledok: 16,22 %

Úloha 4

Stĺpcovým diagramom znázorníte dopravné nehody vodičov, cyklistov a chodcov, ktoré spôsobili pod vplyvom alkoholu v uvedenom kraji v rokoch 2009 a 2010. Porovnajte a opíšte zmeny v týchto diagramoch. Využite pritom PC a program Microsoft Office Excel.

Úloha 5

Koľkokrát viac bolo v tomto kraji v roku 2009 usmrtených osôb ako v roku 2010? Výsledok zaokrúhlite na stotiny.

Výsledok: 1,17-krát viac

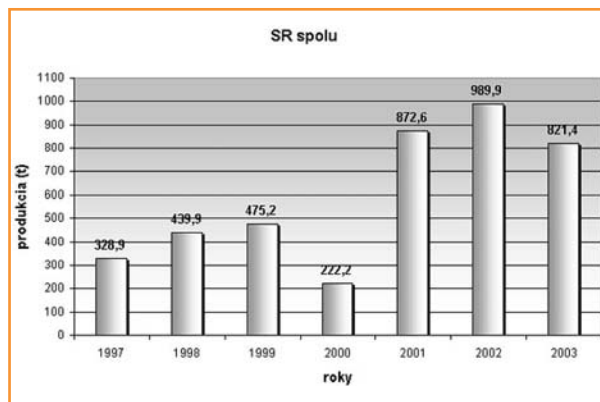

Liečivé rastliny

Odporúčame pre: *aritmetický priemer, zlomky, desatinné čísla, percentá*

Prešovský kraj je okrem iného známy aj tým, že sa v ňom pestuje až 31 % z celkovej produkcie pestovaných liečivých rastlín na Slovensku. Diagram zobrazuje porovnanie produkcie liečivých rastlín (v tonách) na Slovensku v rokoch 1997 – 2003). Do dobrovoľného zberu liečivých rastlín sa zapojili aj žiaci jednej podtatranskej základnej školy, ktorí za rok nazbierali 15 kg sušených liečivých rastlín.

Žiaci nazbierali v čerstvom stave 10,8 kg vňate prasličky roľnej, 2 kg listov alchemilky žltozelenej, 1,8 kg listov jahody obyčajnej, 10,2 kg kvetu bazy čiernej, 3 kg kvetu lipy veľkolistej a 15 kg šípok. V okresnej súťaži tak žiaci tejto základnej školy obsadili 2. miesto so stratou tri a pol kg sušených liečivých rastlín na víťaza okresnej súťaže.

Úloha 1

Vypočítajte, koľko ton liečivých rastlín sa vyprodukovalo v SR priemerne ročne za obdobie 1997 – 2003 z údajov, ktoré uvádza graf, a koľko ton priemerne vyprodukoval Prešovský kraj. Výsledok zaokrúhlite na celé tony.

Výsledok: priemerne 593 t ročne

Úloha 2

Koľko celých ton liečivých rastlín sa približne vypestovalo v Prešovskom kraji v roku 2000?

Výsledok: 68 t

Úloha 3

V ktorom roku sa na Slovensku vypestovalo približne trikrát viac liečivých rastlín ako v roku 1997?

Výsledok: v roku 2002

Úloha 4

Koľko kilogramov vysušených liečivých rastlín nazbierali žiaci víťaznej základnej školy?

Výsledok: 18,5 kg

Konzumácia banánov je cesta k zdraviu

Odporúčame pre: **zlomky, desatinné čísla, percentá**

Po jablkách sú banány najviac konzumovaným ovocím na svete. Banán obsahuje tri prírodné cukry – sacharózu (asi 6,48 %), fruktózu (asi 3,78 %) a glukózu (5,82 %) a zvyšok tvorí voda, tuk, proteíny, vláknina, kovy, vitamíny a škrob (asi 3,85 %). Stačí vraj zjesť dva banány a tie vám poskytnú dostatočnú dávku energie až na 90-minútové cvičenie.

Úloha 1

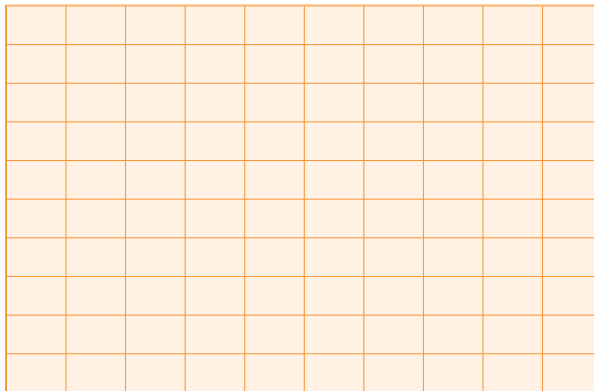
Vypočítajte, koľko percent spolu tvorí v banáne približne zvyšok (t. j. voda, tuk, proteíny, vláknina, kovy, vitamíny)? Kalkulačkou vypočítajte s presnosťou na stotiny.

Výsledok: 80,07 %

Úloha 2

Vyhľadajte údaje z textu a vypočítanú hodnotu najskôr zaokrúhlite na pol percenta. Potom zaokrúhlené údaje zakreslite do siete vpravo nasledovne:

- modrou farbou percentuálnu časť pre sacharózu,
- žltou pre fruktózu,
- červenou pre glukózu,
- bielu časť siete ponechajte pre škrob
- zelenou farbou zvyšok (t. j. voda, tuk, proteíny, vláknina, kovy, vitamíny)

Úloha 3

Jedno priemerné jablko obsahuje asi 3 g vlákniny. Jeden priemerný banán obsahuje asi 4,5 g vlákniny. Vyjadrite zlomkom, akú časť z množstva vlákniny v banáne obsahuje množstvo vlákniny v jablku.

Výsledok: $\frac{2}{3}$

Nákup veľkoplošných televízorov

Odporúčame pre: *práca s kalkulačkou, percentá, desatinné čísla*

Hotelier sa rozhodol nakúpiť do hotela nové veľkoplošné televízory. Predajca mu navrhol údaje o cenách v nasledujúcej tabuľke, ktoré znamenajú určitý výhodný nákup závislý od počtu zakúpených kusov. Omylom však z tabuľky niektoré údaje vypadli.

Počet kusov TV	Cena za jeden ks	Zľava z ceny	Hotelier zaplatí
1 ks	??? €	0 %	1 200 €
2 ks	1 200 €	10 %	??? €
3 ks	1 200 €	??? %	2 880 €
4 ks (a viac)	1 200 €	25 %	??? €

Úloha 1

Doplňte chýbajúce údaje v tabuľke.

Výsledok: 1 200 €; 2 160 €; 20 %; 3 600 €

Úloha 2

Kolko eur by hotelier zaplatil za 15 ks týchto veľkoplošných televízorov u tohto predajcu podľa jeho návrhu?

Výsledok: 13 500 €

Lesný ekosystém

Odporúčame pre: *práca s kalkulačkou, percentá, desatinné čísla*

Na Slovensku lesy zaberajú približne 40,5 % celkovej rozlohy 49 034 km². Nasledujúca tabuľka uvádza zaokrúhlené údaje o zastúpení jednotlivých drevín v SR.

Drevina – strom	Zastúpenie v SR
buk	30 %
smrek	28 %
dub	12 %
borovica	8 %
hrab	6 %
jedľa	5 %
agát	2 %
smrekovec	2 %
ostatné	7 %

Úloha 1

Vypočítajte, koľko km^2 z celkovej plochy SR zaberajú ihličnaté stromy uvedené v tejto tabuľke. Vyjadrite v celých km^2 .

Výsledok: asi 8 539 km^2

Úloha 2

Stĺpcovým diagramom v programe Microsoft Office Excel (resp. percentuálnym prúžkom) znázorníte rozloženie drevín podľa údajov z tabuľky.

Úloha 3

Asi 11 356,27 km^2 z celkovej rozlohy Slovenska tvoria chránené lesné ekosystémy. Koľko je to percent? Použite kalkulačku a zaokrúhlite na stotiny.

Výsledok: asi 23,16 %

Výpredaj

Odporúčame pre: **percentá**

V januári sú v obchodoch obvyklé zľavy na sezónny tovar. Pred výpredajom bunda stála 39,99 €. Vo výpredaji bola jej cena 27,99 €.

Výsledky uvádzajte s presnosťou na celé percentá.

Úloha 1

Koľko percent z pôvodnej ceny je cena po zľacnení?

Výsledok: 70 %

Úloha 2

Koľko percent z novej ceny je pôvodná cena bundy?

Výsledok: 143 %

Úloha 3

O koľko percent bunda zlacnela?

Výsledok: o 30 %

Úloha 4

O koľko percent je pôvodná cena vyššia ako cena po zľacnení?

Výsledok: o 43 %

Škodlivosť mobilov

Odporúčame pre: **percentá, grafické znázornenie**

Začiatkom apríla 2010 odštartovala tridsaťročná štúdia „COSMOS“, ktorej výsledkom má byť definitívne preukázanie prípadnej škodlivosti mobilných telefónov. Vedci by chceli v rámci tejto štúdie čoskoro osloviť viac ako 2,4 milióna používateľov mobilných služieb. Doteraz sa prihlásilo len 232 dobrovoľníkov. Optimálna skupina na sledovanie by mala obsahovať 100 000 ľudí.

Aj v Slovenskej republike je pomerne vysoký počet mobilných telefónov. Tabuľka uvádza počty aktívnych SIM kariet mobilných operátorov na Slovensku.

	Počet v miliónoch
Orange Slovensko	2,870
T-Mobile Slovensko	2,246
Telefónica O2 Slovakia	0,880

Úloha 1

Kolko percent z plánovaných oslovených používateľov mobilných služieb sa zatiaľ prihlásilo do štúdie „COSMOS“? Zaokrúhlite na tisíciný.

Výsledok: 0,001 %

Úloha 2

Vypočítajte, koľko percent obyvateľov Slovenska vlastní aktívnu SIM kartu niektorého z mobilných operátorov. Počet obyvateľov Slovenska zaokrúhlite na 5,4 milióna.

Výsledok: 111,04 %

Úloha 3

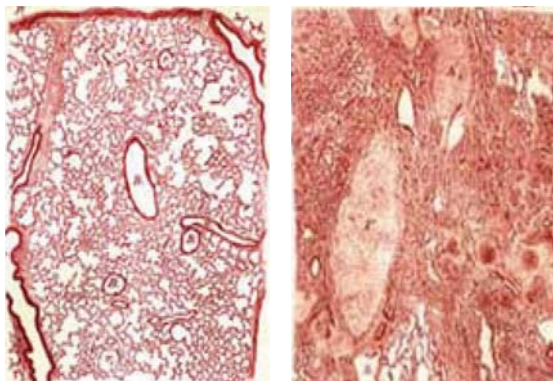
Graficky znázorníte počty aktívnych SIM kariet u jednotlivých mobilných operátorov.

Tuberkulóza

Odporúčame pre: **percentá, zlomky, grafické znázornenie**

Na celom svete zomierajú ročne na následky tuberkulózy 3 milióny ľudí. Nasledujúca tabuľka veľmi jasne predstavuje dôležitú úlohu celosvetového boja proti tuberkulóze. Uvedené čísla sú absolútnymi číslami a vzťahujú sa vždy na 1 milión obyvateľov.

Oblasť	Počet ochorení	Mŕtvi
Juhovýchodná Ázia	2 400	840
Afrika	2 140	850
Východná Európa	470	70
Priemyselné krajiny	220	20

zdravé pľúca môžu dosiahnuť veľký objem

pľúca postihnuté tuberkulózou majú malý objem

Úloha 1

Odhadnite, ktorá z uvedených oblastí má druhú najvyššiu úmrtnosť v súvislosti s ochorením tuberkulózy.

Výsledok: juhovýchodná Ázia

Úloha 2

Percentuálne vyjadrite úmrtnosť chorých na tuberkulózu podľa jednotlivých oblastí. Graficky znázornite.

Výsledky:

Oblasť	Úmrtnosť v %
Juhovýchodná Ázia	35,00
Afrika	39,72
Východná Európa	14,89
Priemyselné krajiny	9,09

Ďalšie úlohy

Úloha 1

Cena domáceho kina bola v predajni prvýkrát znížená o 155,50 €, t. j. o 15,55 % pôvodnej predajnej ceny, a potom ešte raz znížená o 16 %.

- Vypočítajte cenu domáceho kina pred jej prvým znížením.
- Koľko eur stálo domáce kino po jeho prvom znížení?
- Vypočítajte cenu tohto domáceho kina po jeho druhom znížení.

Výsledky: a) 1 000 €
b) 844,50 €
c) 709,38 €

Úloha 2

Na internete sme zistili, že pri poslednom spočítaní žilo v Tatranskom národnom parku vrátane jeho poľskej časti 773 kamzíkov. Na slovenskej strane Tatier žilo približne 606 a na poľskej strane 167 kamzíkov. Z uvedeného množstva bolo 106 kamzíčat.

- Približne koľko percent z celkového počtu kamzíkov žilo v čase spočítavania na slovenskej časti Tatranského národného parku? Výsledok zaokrúhlite na celé číslo.
- O koľko viac kamzíkov žilo v tomto období na slovenskej strane?
- Koľko percent z celkového počtu predstavovali v tomto období kamzíčatá? Výsledok zaokrúhlite na celé číslo.

Výsledky: a) približne 78 %
b) o 439 kamzíkov
c) približne 14 %

Úloha 3

Tomášova výherná vkladná knižka vyhrala 25 %, ktoré budú vypočítané a bez zdanenia pripísané k istine 2 200 €, ktoré Tomáš na nej má. Koľko eur bude mať Tomáš na vkladnej knižke po pripísaní tejto výhry?

Výsledok: 2 750 €

Úloha 4

Študenti strednej školy zorganizovali referendum s jedinou otázkou: Súhlasíte s myšlienkou, aby bolo legálne fajčiť cigarety už od 16 rokov? Na otázku referenda odpovedalo ÁNO alebo NIE všetkých 286 študentov a 24 pedagógov školy. Z nich si odpoveď NIE v referende vybralo 279 účastníkov. Koľko % zúčastnených vyjadrilo nesúhlas s fajčením cigariet už v 16 rokoch?

Výsledok: 90 % účastníkov referenda

Úloha 5

Dospelý človek má v tele približne 6 litrov krvi. Koľko ml alkoholu mal v krvi nezodpovedný vodič osobného auta, keď mu pri dychovej skúške namerali 0,034 % alkoholu? Zaokrúhlite na celé ml.

Výsledok: 2 ml alkoholu

Úloha 6

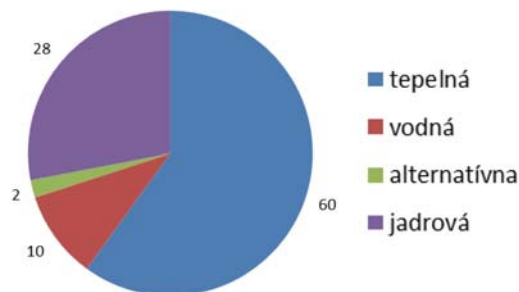
Mária má v pokladničke nasporených 120 eur. Jurko má nasporených len 80 eur. Každý z nich si vyčlenil na nákup darčiekov 15 % úspor. Kto minul viac peňazí?

Výsledok: Mária

Úloha 7

Elektrickú energiu v Európe vyrábame v štyroch typoch elektrární. Ich podiel na produkcii elektrickej energie (v %) je znázornený na grafe.

- O koľko percent viac elektrickej energie sa vyrobí v tepelných elektrárňach ako v jadrových?
- Koľkokrát menej elektrickej energie sa vyrobí vo vodných elektrárňach ako v tepelných?

Výsledky: a) o 32 %
b) 6-krát

Úloha 8

Peter volá z mobilného telefónu za 0,10 € za minútu. Tibor zaplatí za minútu hovoru 0,06 €. O koľko percent má Tibor volanie lacnejšie?

Výsledok: o 40 %

Úloha 9

Tabuľka uvádza využitie pôdy (v %) v krajinách strednej Európy.

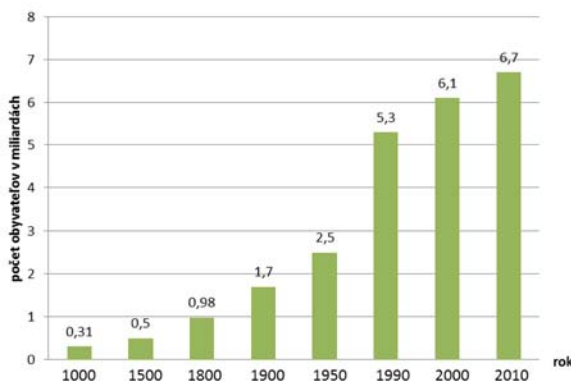
Štát	Orná pôda	Pastviny	Lesy	Ostatné plochy
Slovensko	30	15	40	15
Poľsko	50	15	30	5
Nemecko	35	15	30	25
Švajčiarsko	10	40	25	25
Rakúsko	20	25	40	15
Maďarsko	55	15	20	10
Česko	40	10	35	15

- Ktorá krajina má najväčší podiel ornej pôdy?
- Najviac zalesnené krajiny sú Slovensko a Rakúsko. Porovnajme v km² rozlohu lesov v oboch krajinách, ak rozloha Slovenska je 49 035 km² a Rakúska 83 855 km².
- Koľko km² pripadá v Poľsku na ostatné plochy? Rozloha Poľska je 312 679 km². Výsledok zaokrúhlite na celé štvorcové kilometre.

Výsledky: a) Maďarsko
 b) Slovensko 19 614 km²
 Rakúsko 33 542 km²
 c) 15 634 km²

Úloha 10

Každú sekundu sa na našej Zemi niekto narodí a niekto zomrie. Graf zobrazuje vývoj počtu obyvateľov na našej planéte od roku 1000.

- Z grafu vyčítajte, kedy nastal prudký nárast počtu obyvateľov sveta.
- O koľko percent narástol počet obyvateľov sveta za tisíc rokov? (vychádzajte z údajov na rok 1000)

Výsledky: a) po roku
 b) o 2 161,29 %

Poznámky:

Poznámky:

A series of horizontal blue lines for writing notes, spanning the width of the page below the 'Poznámky:' header.

Všetci to robia! Mladí ľudia a sociálne zveličovanie

1. vydanie, 2011

Vydavateľ: Štátny pedagogický ústav v Bratislave

Tlač: Tlačiareň GUPRESS s.r.o.

Náklad: 1000 ks.

Počet strán: 96

ISBN 978-80-8118-072-9

Ľubica Bizíková a Ľubica Bagalová

Všetci to robia!

Štátny pedagogický ústav Bratislava
Pluhová 8
830 00 Bratislava

Bratislava 2011

ISBN 978-80-8118-072-9

9 788081 180729